

TYÖELÄMÄN KULTTUURIVALLANKUMOUS

EVA:n arvo- ja asennetutkimus 2010

Ilkka Haavisto

www.eva.fi

EVAn kotisivuilla raportteja, puheita ja
artikkeleita suomeksi ja englanniksi.
Raportit ovat ladattavissa EVAn kotisivuilta.

Kustantaja: Taloustieto Oy

Kansi: Antti Eklund

Painopaikka: Yliopistopaino 2010

ISBN 978-951-628-497-5

ESIPUHE

Käsillä oleva raportti uudistaa EVAn arvo- ja asennetutkimusten käytäntöä. Se on edeltäjiään tarkemmin yhteen aihepiiriin – työhön – kohdennettu tutkimus, joka rakentuu EVAn pitkäjänteisen tutkimustradition pohjalle. Aloitimme suomalaisten arvojen ja asenteiden tutkimuksen ja raportoinnin vuonna 1984. Tämän raportin myötä tutkimusten aikajänne ulottuu jo neljälle eri vuosikymmenelle.

Tällä ajanjaksolla Suomi on kulkenut läpi monen yhteiskunnallisen muutoksen. Nyt ratkottavana on monitahoinen haasteiden vyyhti, jossa toisiinsa ovat kietoutuneet talouskriisi, suomalaisen tuotannon rakenteen muutos, väestön nopea ikääntyminen sekä hyvinvointivaltion rahoituskriisi.

Yhteistä näille haasteille on kaksi asiaa. Jokainen niistä liittyy olennaisella tavalla työhön. Toiseksi, ne kaikki pitää selittää oloissa, jossa työelämässä tapahtuu vahdinvaihdos: Siirrymme suurten ikäluokkien Suomesta pienten ikäluokkien Suomeen. Tiedämme, että työvoima tulee kutistumaan. Mutta tiedämmekö riittävästi siitä, mikä muu työelämässä muuttuu?

Raportti hakee vastauksia tähän kysymykseen selvittämällä, mitä työ nyky-suomalaisille merkitsee. Millaisia odotuksia ja toiveita työhön ja työelämään kohdistetaan? Miten suomalaiset hahmottavat työn ja muun elämän välisen rajan? Millä tavoin työhön liittyvät arvostukset ovat muuttumassa? Korvaako protestanttinen vapaa-ajan etiikka – ajatus siitä, että vapaa-aika on yhtä pyhä kuin työ – protestanttisen työn etiikan? Mitä tällainen muutos toteutuessaan merkitsisi Suomen menestyksen kannalta? Kattavan työhön pureutuvan katsauksen ohella raportti piirtää myös kuvan suomalaisen arvo- ja asennemaiseman muutoksista talouskriisin aikana.

Raportin on kirjoittanut Ilkka Haavisto EVAsta. Pentti Kiljunen Yhdyskuntatutkimus Oy:stä on vastannut aineiston tilastollisesta analyysistä ja tulosgrafikasta, minkä lisäksi hänen panoksensa tutkimuksen eri vaiheissa, kyselyn suunnittelusta sen tulosten analysointiin ja käsikirjoituksen kommentointiin, on ollut korvaamaton. Aineiston keruusta ovat vastanneet Taloustutkimus Oy sekä Yhdyskuntatutkimus Oy. Haluan esittää parhaimmat kiitokseni tekijöille.

EVAssa 6.4.2010

Risto E. J. Penttilä

SISÄLLYS

ESIPUHE

1	JOHDANTO	7
2	ELÄMÄÄ TAANTUMAN JÄLKEEN	9
2.1	Onko huomenna vielä töitä?	9
2.2	Taloukasvun kunnianpalautus	13
2.3	Pehmeiden arvojen notkahdus	17
2.4	Sulkeutuva Suomi?	21
3	MITÄ TYÖ MERKITSEE SUOMALAISILLE?	25
3.1	Työelämä ja muu elämä	25
3.2	Työn merkitys suomalaiselle	33
3.3	Työelämän kulttuurivallankumous?	36
4	MILLAINEN ON HYVÄ TYÖPAIKKA?	44
4.1	Turvallisuus on rahaa tärkeämpää	44
4.2	Toivomuslistoja työlle	52
4.3	Oman elämänsä herrat	57
5	TYÖELÄMÄN MUUTOKSEN LYHYT HISTORIA	63
5.1	Kiireen kahdet kasvot	63
5.2	Miten työelämä muuttuu?	68
5.3	Minne menet, toveri?	72
5.4	Hei, me pidennetään työuria!	79
	TAUSTATIETOJA TUTKIMUKSESTA	90
	LIITE: KYSELYLOMAKE VASTAUSJAKAUMINEEN	92

1 JOHDANTO

Työ on palannut suomalaisen yhteiskuntakeskustelun ytimeen. Tämänhetkisessä taloudellis-yhteiskunnallisessa tilanteessa naiiveinkin arvattavasti näkee, että hyvinvointi voi syntyä vain työstä. Monelle lienee niin ikään valjennut, että vaikka talouden ja politiikan piirissä tehdyt ratkaisut vaikuttavat keskeisesti työhön ja työllisyyteen, eivät näiden sfäärien päätöksentekijät ole kaikkivoipaisia. Omasta toiminnastaan päättävillä yksilöillä on paljon vapautta ja vastuuta. Viime kädessä suomalaisen työn tulevaisuus riippuu yksilöiden työhalusta, luottamuksesta ja uskosta tulevaisuuteen.

Onkin paikallaan luoda katsaus suomalaisten työtä koskeviin arvostuksiin ja asenteisiin. Millainen mentaalinen ponnistus pohja meillä on menestyä tulevaisuudessa? Leimaako asennoitumistamme työhön persous vaiko nirsaus? Ovatko kehittyneen ja kypsän yhteiskunnan jäsenet enää valmiita ponnistelemaan hyvinvointinsa eteen vaiko jo niin sanotusti kypsyneet loputtomaksi kokemaansa raadantaan? Merkitseekö työ iloa, onnea, kurjuutta vaiko peräti orjuutta? Raportti etsii vastauksia näihin kysymyksiin.

Kiinnostavuutta tutkimuksen tuloksille antaa se, että tuoretta valtakunnallista tutkimustietoa aihepiiristä on toistaiseksi niukalti. Ansiokkaimmatkin olemassa olevat aineistot kuvaavat ”vanhaa hyvää aikaa”, suhdannevaihetta, jolloin kansakunta, sen paremmin kuin kansantaloukseen, ei ollut niin sanotusti köyhä eikä kipeä. Siltäkin osin kuin raportti kertoo vanhaa, se päivittää kansalaisten tunnot 2010-luvulle, vuosikymmenelle jolla suomalainen työ ja sen myötä koko yhteiskunta on valinkauhassa.

Ympäröivän ahjon kuumuus ei johdu yksistään maailmantaloutta kurittavasta talouskriisistä. Elämme oletettua rajumman taloudellisen murroksen aikaa, jossa suomalaisen tuotannon rakenne on muutoksessa ja talouden uusia kasvualoja etsitään. Samaan aikaan yhteiskuntaa ohjastaneet suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle. Nuoremmat, edeltäjiään paremmin koulutetut, mutta myös arvostuksiltaan osin erilaiset ikäluokat saavat nopeassa tahdissa lisää vastuuta.

Mitä työelämässä ja yhteiskunnassa tapahtuu, kun siirrytään suurten ikäluokkien Suomesta pienten ikäluokkien Suomeen? Kysymystä lähestytään raportissa selvittämällä, mitä työ suomalaisille tänä päivänä merkitsee, millaisia ovat rajanvedot työn ja vapaa-ajan välillä sekä miten työelämän odotetaan kehittyvän tulevaisuudessa. Työelämän ”vahdinvaihdon” vaikutusten arvioimiseksi erityistä painoa on asetettu eri ikä- ja ammattiryhmien asenne-erojen havainnoinnille.

Työtä, työttömyyttä ja työn tulevaisuutta lähestytään myös muista näkökulmista. Nykyisen talouskriisin vaikutukset ihmisten elämään ovat toistaiseksi jääneet vähäisemmiksi kuin 1990-luvun alun suuren laman aikana. Samoin on käynyt vaatimuksille syvälle käyvistä uudistuksista. Suomalaisten asenteissa ja arvostuksissa on kuitenkin nähtävissä ver-raten selviäkin siirtymiä taloudellisen epävarmuuden kasvun myötä. Tutkimus valottaa suomalaisten kriisitietoisuutta ja sitä, johtaako kasvava työttömyys arvojen kovenemiseen. Vastausta haetaan myös siihen, onko asenneilmasto kääntymässä kohti itseensä käpertyvää, sulkeutu-vaa Suomea.

Taluskriisi ja työttömyys ovat olleet suonenisku suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rahoitukselle, jota rasittaa nyt myös huoltosuhteen heikkeneminen. Tilanteen räjähtäminen silmille estettiin velanotolla, joka voidaan maksaa takaisin vain suomalaisten tekemällä työllä. Nyt käynnissä ovatkin eräänlaiset ”hyvinvointivaltion kutsunnat”, jossa eri syistä työelämän ulkopuolella olevia reservejä haalitaan mukaan työtä tekevien rivien vahvistamiseksi. Tutkimus kertoo, miten suomalaiset suhtautuvat työurien pidentämiseen ja mitä mieltä suomalaiset ovat eläke-ehtojen tiukentamisesta tilanteessa, jossa työhyvinvointi puhut-taa ja työttömyys kasvaa.

2 ELÄMÄÄ TAANTUMAN JÄLKEEN

2.1 ONKO HUOMENNA VIELÄ TÖITÄ?

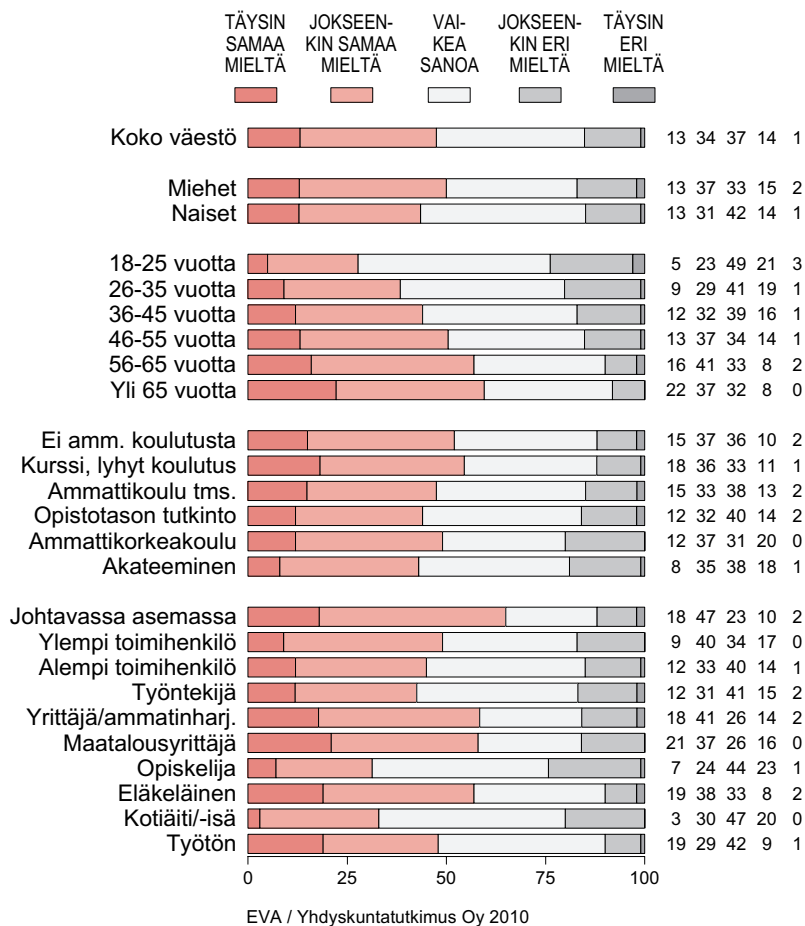
Vain vuosi sitten Suomen vienti oli vapaassa pudotuksessa. Tänään tiedämme, että Suomen talous supistui tuolloin voimakkaammin kuin koskaan ennen itsenäisyyden aikana. Syksystä lähtien maailmantalous ja vienti ovat elpyneet hentoisesti. Työttömyys on kuitenkin edelleen kasvussa, ja tulevan talouskasvun tasosta vallitsee suuri epävarmuus. Vieläkö taluskriisi jatkuu, vai onko se jo ohi?

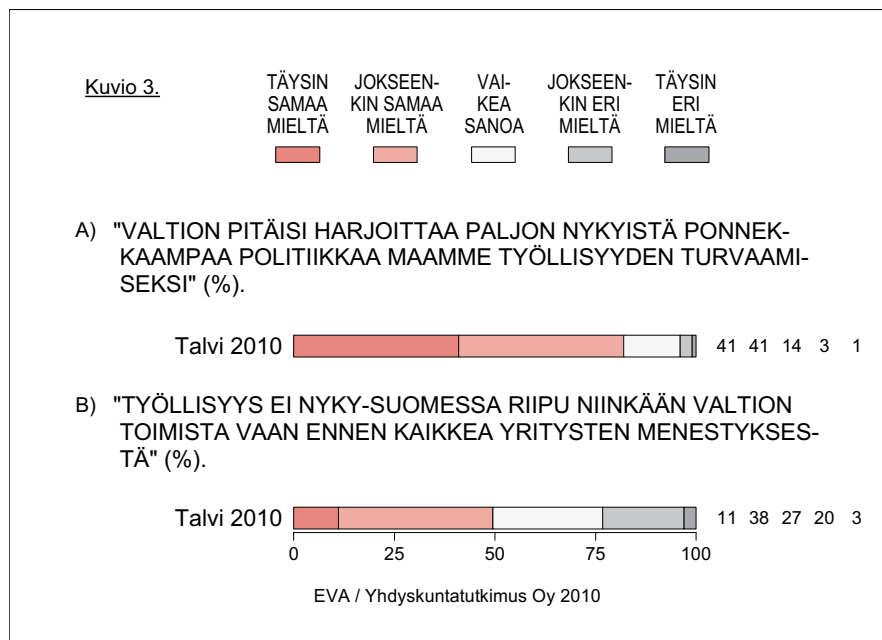
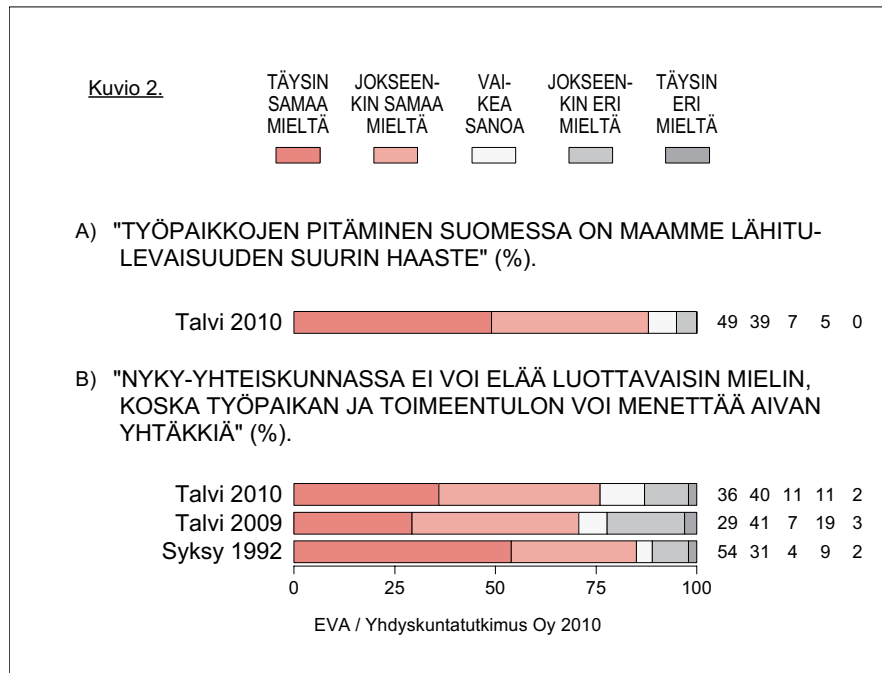
Ei ole, mikäli asiaa kysyy suomalaisilta. Miltei puolet (47 %) uskoo, ettei kriisiä ole vielä voitettu, vaan edessä ovat pikemminkin taloudellisesti paljon vaikeammat ajat (**kuvio 1**). Pessimismin rinnalla mielipiteissä korostuu epätietoisuus kolmanneksen (37 %) kokiessa kantansa määrittelyn vaikeaksi. Valoisimmin taloustilanteeseen suhtautuvat nuoret vastaajat, joista neljännes uskoo taluskriisin jo taittuneen. Pessimismi kuitenkin kasvaa systemaattisesti iän myötä ja koko väestön tasolla avoimen optimistisiksi tunnustautuu vain viisitoista prosenttia. Talouden kehityksen suhteen näköalapaikoilla istuvista – johtavassa asemassa olevista sekä yrittäjistä – miltei kaksi kolmasosaa ei näe, että taloudessa olisi tapahtunut olennaista käännettä kohti parempaa.

Yksi perusteltu syy tälle pessimismille on se, että Suomi ei ole juuri törmännyt pelkkään suhdannekuoppaan, vaan on myös talouden ja työelämän rakennemuutoksen keskellä samalla kun kansainvälinen kilpailu vain kiristyy. Kun parisen vuotta sitten uhkaava työvoimapula nähtiin yhtenä maamme lähitulevaisuuden keskeisenä ongelmana, on uhkakuva nyt vallan toinen: työpaikkojen katoaminen. Yhdeksän kymmenestä suomalaisesta (88 %) allekirjoittaa nyt teesin, jonka mukaan työpaikkojen pitäminen Suomessa on maamme lähitulevaisuuden suurin haaste (**kuvio 2a**). Toista mieltä tohtii olla vain yksi kahdestakymmenestä.

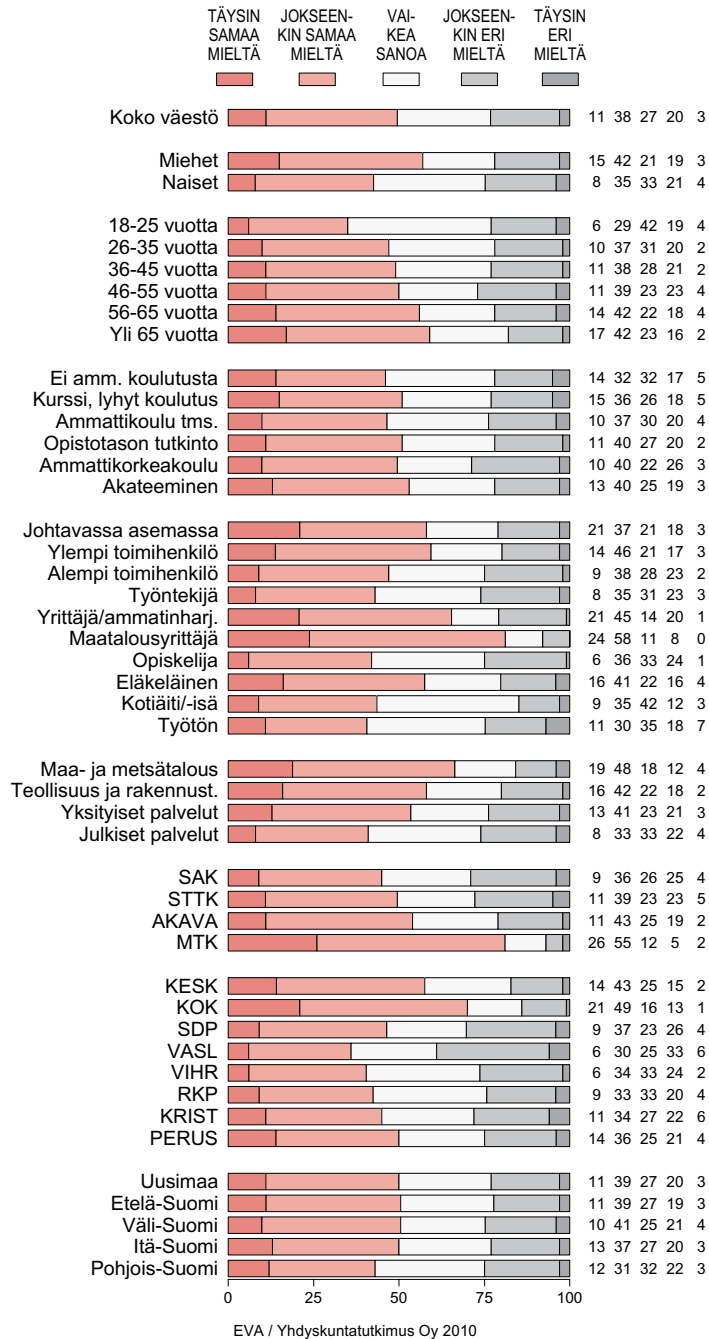
Tämä heijastuu myös turvattomuuden kokemuksina. Kolmen neljäsosan (76 %) kantana on, ettei nyky-yhteiskunnassa voi elää luotavaisin mielin, koska työpaikan ja toimeentulon voi menettää aivan yhtäkkiä (**kuvio 2b**). Huoli työstä ja toimeentulosta on kasvanut viime vuodesta ja alkaa lähestyä jo 1990-luvun laman aikaisia lukemia. Akuutein asia on työväestön parissa. SAK:n jäsenistä, samoin kuin vasemmistopuolueita äänestävistä lähes yhdeksän kymmenestä yhtyy tähän huoleen.

Kuvio 1. "Talouskriisi ei ole maassamme ohi, vaan edessä ovat vielä paljon vaikeammat ajat" (%).

Kuvio 4. "Työllisyys ei nyky-Suomessa riipu niinkään valtion toimista vaan ennen kaikkea yritysten menestyksestä" (%).

Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että neljän viidesosan (82 %) mielestä valtion pitäisi harjoittaa paljon ponnekkaampaa politiikkaa maamme työllisyyden turvaamiseksi (**kuvio 3a**). Eri mieltä on vain muutama prosentti suomalaisista. Näin huolimatta siitä, että joka toisen (49 %) näkemyksen mukaan työllisyys Suomessa ole niinkään riippuvaista valtion toimista vaan pikemminkin yritysten menestyksestä (**kuvio 3b**). Yritysten roolin ensisijaisuuden kiistää noin joka neljäs (23 %). Näyttääkin siltä, että vaikka lähes kaikki odottavat valtiolta nyt lisää toimia työllisyyden turvaamiseksi, vaihtelevat käsitykset siitä, mitä työllisyyden eteen pitäisi tehdä. Siinä missä osa arvatenkin lisää valtion suorita toimia, pitäisi toisten mielestä valtion keskittyä nyt yritysten menestyksen edellytysten turvaamiseen ja talouskasvun vauhdittamiseen. Jälkimmäisellä kannalla ovat etenkin päähallituspuolueita äänestävät, yrittäjät, johtavassa asemassa olevat sekä vanhemmat ikäryhmät (**kuvio 4**).

2.2 TALOUSKASVUN KUNNIANPALAUTUS

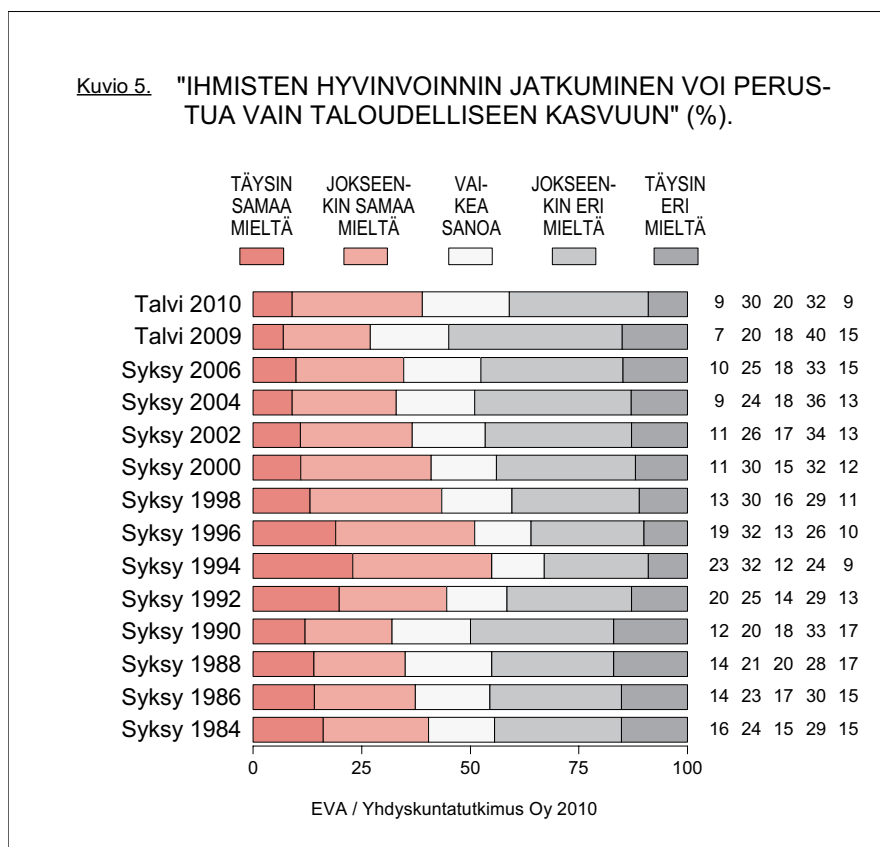
Taluskriisiä edeltävät viisitoista vuotta Suomi ja suomalaiset elivät miltei keskeytyksettömän talouskasvun aikaa. Samalla kuitenkin kasvoivat myös vuosi vuodelta epäilykset siitä, johtaako talouskasvu todella myös ihmisten arjen hyvinvoinnin kohenemiseen. Vain vuosi sitten ainoastaan neljännes suomalaisista allekirjoitti väitteen, jonka mukaan ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun.

Nyt talouskasvun ja hyvinvoinnin kohtalonyhteyden nimiin vannoo neljä kymmenestä (39 %) (**kuvio 5**), mikä on yli kymmenen prosenttiyksikköä enemmän kuin vuotta aiemmin. Samalla väittämän torjuvien rivit ovat harvenneet vuodessa vieläkin enemmän. Hyppäys kasvun arvostuksessa on kuin toisinto 1990-luvun laman aikaisesta talouskasvun kunnianpalautuksesta. Tuolloistakin käännettä oli edeltänyt kasvun hyvinvointivaikutuksia koskevan skeptisyyden kasvu.

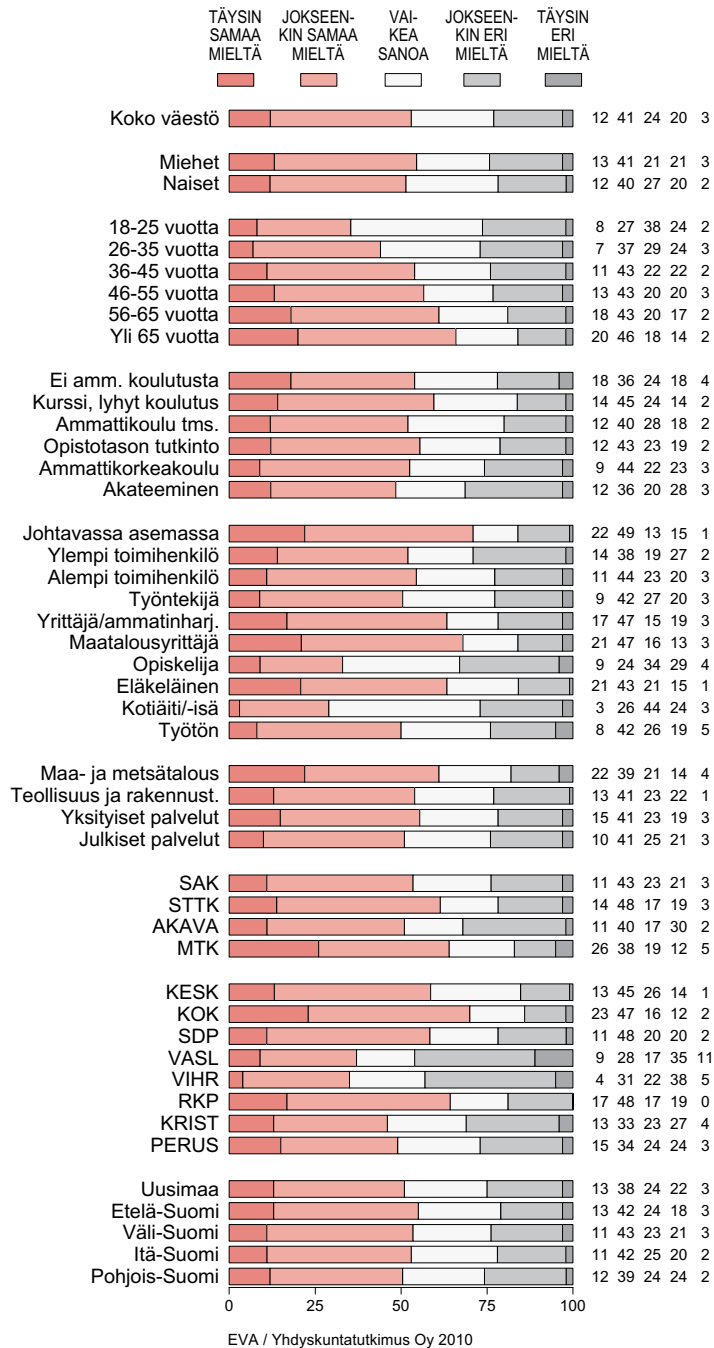
Asenteisiin vaikuttavat luonnollisesti huoli toimeentulosta, mutta myös tiedot ja kokemukset julkisen talouden ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoituksen tiukentumisesta. Hyvinvointiyhteiskunnan ylläpidon ja talouskasvun välinen yhteys ei kuitenkaan ole suomalaisille täysin

yksiselitteinen asia. Toki enemmistö (53 %) näkee, että hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitäminen edellyttää vahvaa talouskasvua, mutta noin neljännes (23 %) on eri mieltä ja yhtä moni ei halua tai osaa ottaa kysymykseen kantaa (**kuvio 6**). Etenkin nuorimmat, alle 35-vuotiaiden ikäluokat, jäävät laajalti pohtimaan asiaa. Vihreitä sekä Vasemmistoliittoa äänestävistä vastaajista varsin moni näyttää ajattelevan, että hyvinvointiyhteiskunnan voisi perustaa jonkun muun tekijän kuin vahvan talouskasvun varaan.

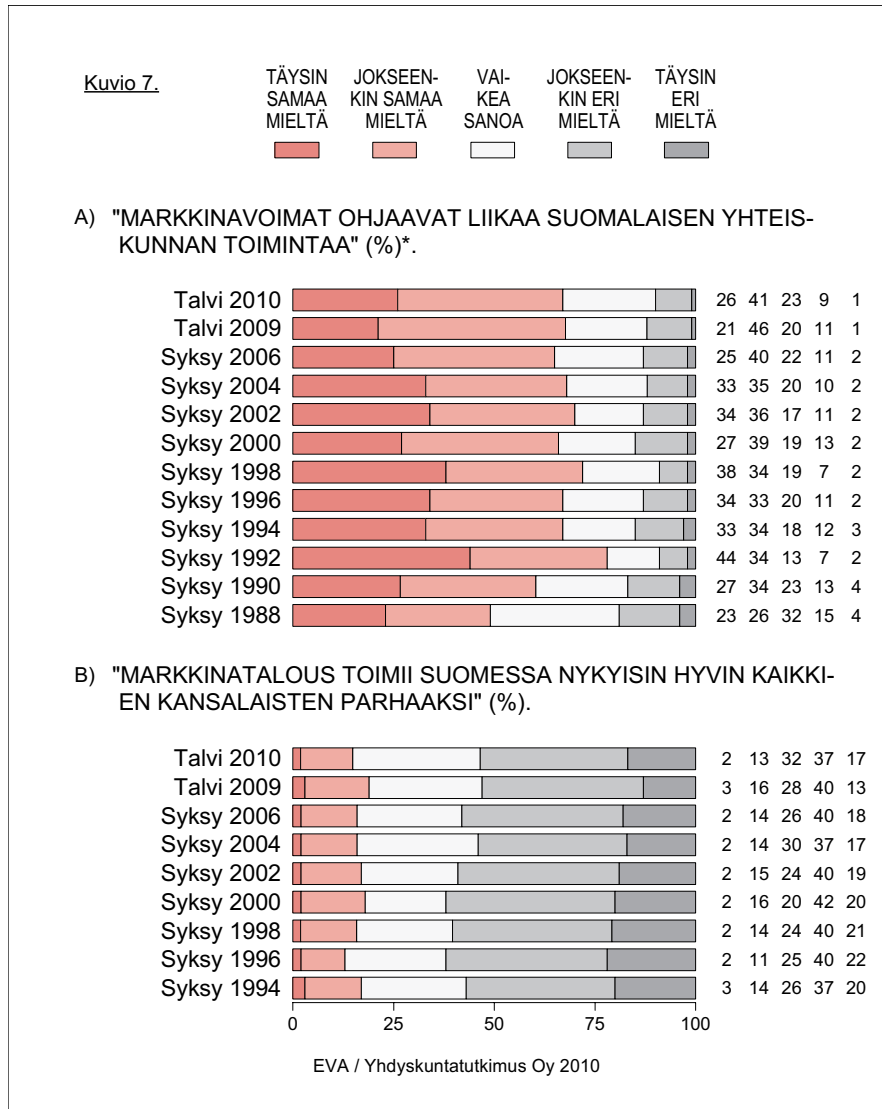
Nykyistä vapaampi markkinatalous tuskin kelpaisi suomalaisille tällaiseksi tekijäksi. Kaksi kolmasosaa (67 %) katsoo markkinavoimien ohjaavan liikaa suomalaisen yhteiskunnan toimintaa (**kuvio 7a**). Eri mieltä on vain yksi kymmenestä. Talouskriisi ei kuitenkaan ole muuttanut suomalaisten mielipidettä markkinataloudesta negatiivisempaan suuntaan. Tämä kertonee siitä, että tämänkertaisen suhdannesyöksyn

Kuvio 6. "Hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitäminen ei ole mahdollista ilman vahvaa talouskasvua" (%).

vaikutukset ihmisten arkeen eivät ole – ainakaan toistaiseksi – olleet samaa mittaluokkaa kuin 1990-luvun suuren laman oloissa. Tuolloin suomalaisten perusskeptisessä suhtautumisessa markkinatalouteen tapahtui voimakas, väliaikainen hypähdys vielä kriittisempään asennoitumiseen.

*Kysymysmuoto muuttunut seurannan aikana. Vuosina 1988-2004 väittämä kuului: "Suomalainen yhteiskunta on antautunut liiaksi sokeiden markkinavoimien ja itsekkään voitontavoittelun ohjattavaksi".

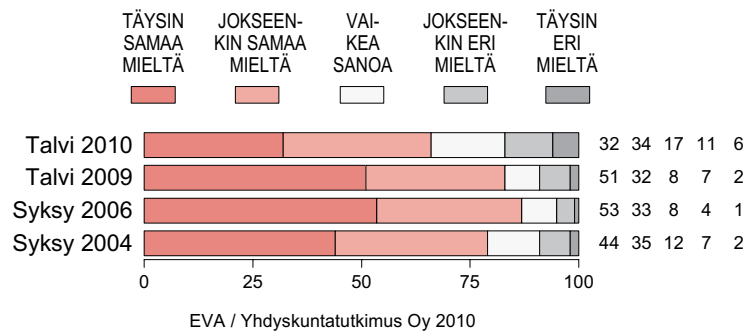
Usko markkinatalouteen on kuitenkin maassamme ohutta. Vain verraten harvat (15 %) katsovat markkinatalouden toimivan Suomessa hyvin kaikkien parhaaksi (**kuvio 7b**). Enemmistön (54 %) mielestä joko markkinatalouden toimintamekanismeissa tai sen tuottamissa tuloksissa olisi parantamisen varaa. Vailla kantaa on kolmannes (32 %). Jakauma on hieman kriittisempi kuin vuotta aiemmin, mutta lähellä viime mitausten keskimääräistä tasoa. Yksittäisistä väestöryhmistä lähinnä Kokoomusta äänestävät, yrittäjät sekä johtavassa asemassa olevat antavat keskimääräistä paremman arvosanan markkinatalouden toimivuudelle.

2.3 PEHMEIDEN ARVOJEN NOTKAHDUS

Suomalaisen työn tulevaisuus näyttäisi nyt olevan valtakunnan ykköshuoli. Sen myötä talouskasvu on kokenut merkittävän arvonalautuksen. Pohjavireen näille asennemuutoksille antaa monen omalla kohdallaan kokema kasvava epävarmuus työstä ja toimeentulosta. Aiemmin ”kovien” taloudellisten arvojen korostuminen on vastaavasti joutanut muiden, ”pehmeämpien” arvojen merkityksen pienenemiseen suomalaisessa asenneilmastossa. Näin on käymässä tälläkin kertaa. Vielä vuosi sitten korostuneen tärkeiksi nähdyt ympäristöasiat ovat saaneet astua askeleen tai pari sivumpaan yhteiskunnan asialistan ytimeistä.

Viime vuosina useampi kuin neljä viidestä suomalaisesta on katsonut, että ilmastonmuutos on aikamme suurin ympäristöuhka, jonka torjumiseksi on nopeasti ryhdyttävä tehokkaisiin toimiin kaikissa maissa. Nyt vain kaksi kolmasosaa (66 %) on tätä mieltä, mikä on huomattavasti vähemmän kuin vuosi sitten (**kuvio 8**). Toki ilmastonmuutoksesta ollaan yhä huolissaan, sillä edelleen enemmistö jokaisessa väestöryhmässä, Perussuomalaisten äänestäjiä lukuun ottamatta, allekirjoittaa väitteen. Tunnot ovat kuitenkin kaukana viime vuosina nähdystä, vakuuttuneesta ja suorastaan hätääntyneestä suhtautumisesta ilmastouhkaan. Talouskurimuksen ohella pontta muutokselle ovat saattaneet antaa myös tänä vuonna koettu ”normaali” talvi, Kööpenhaminan ilmastoneuvotteluiden epäonnistuminen sekä julkisuudessa virinnyt spekulointi YK:n kansainvälisen ilmastonmuutospaneelin tutkimustulosten peukaloinnista. Etenkin miehet – lumilapioiden varressa ahke- roituaan – ovat ottaneet ilmastonmuutuskantansa uuteen harkintaan:

Kuvio 8. "ILMASTONMUUTOS ON AIKAMME SUURIN YMPÄRISTÖUHKA, JONKA TORJUMISEKSI ON NOPEASTI RYHDYTTÄVÄ TEHOKKAIISIIN TOIMIIN KAIKISSA MAISSA" (%).

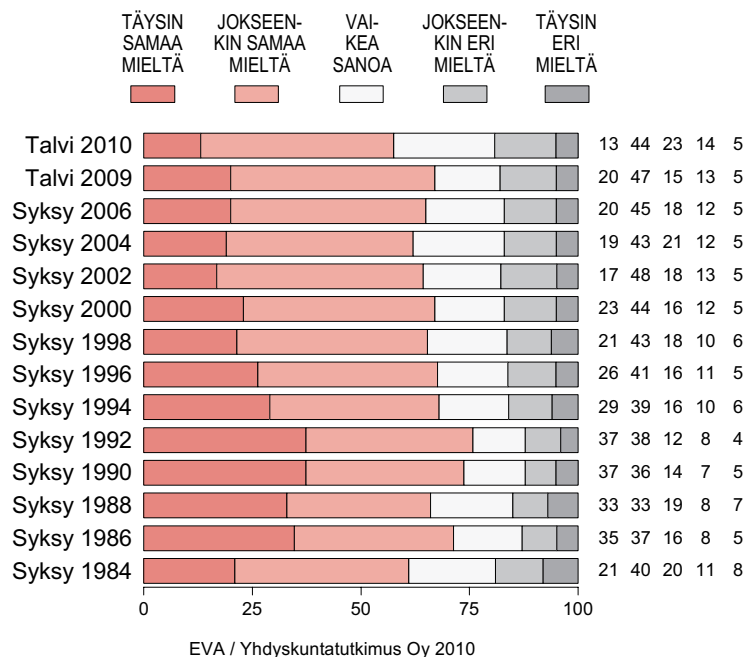

heistä vain hieman useampi kuin joka toinen (55 %) allekirjoittaa väitteen ja neljännes (26 %) torjuu sen.

Samalla niiden suomalaisten osuus, jotka ilmoittavat olevansa – ainakin periaatteessa – valmiita tinkimään omasta elintasostaan ympäristöongelmien vähentämiseksi on vähentynyt selvästi. Nyt vain vajaat kuusi kymmenestä (57 %) ilmoittaa valmiutensa olla tällä tavoin mukana ympäristötalkoissa (**kuvio 9**). Tinkimisvalmius on vähentynyt kymmenen prosenttiyksikköä yhdessä vuodessa ollen nyt alimmalla tasollaan koko EVAn arvo- ja asennetutkimusten yli neljännesvuosisadan mittaisessa historiassa. Eri väestöryhmistä vain vihreitä äänestävät (85 % yhtyy väittämään) ovat lähes varauksetta valmiita laskemaan nyt elintasoaan ympäristön hyväksi. Esimerkiksi päähallituspuolueita Keskustaa (48 %) ja Kokoomusta (52 %) äänestävien parissa valmius on astetta laimeampaa.

Viitteitä pehmeiden arvojen haalistumisesta on nähtävissä ympäristöarvojen ohella myös muiden mittareiden tuloksissa. Naisten arvomaailma on kautta EVAn arvo- ja asennetutkimusten historian osoittautunut merkittävästi miesten orientaatiota pehmeämmäksi. Tähän liittyen suomalaiset ovat katsooneet, että naisten suurempi päätäntävalta toisi mukanaan inhimillisempiä arvoja yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen

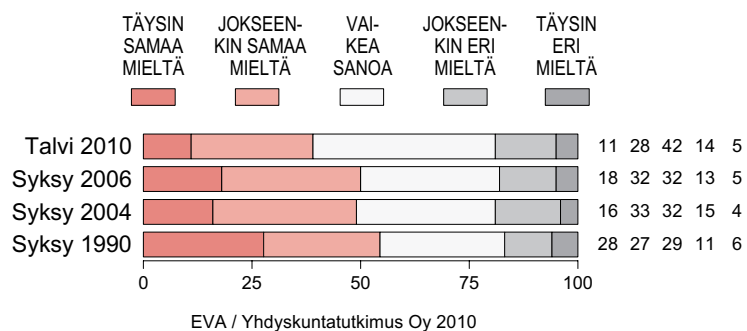
Kuvio 9. "SAASTE- JA YMPÄRISTÖONGELMIEN VÄHENTÄMISEKSI OLEN VALMIS TINKIMÄÄN OMASTA ELINTASOSTANI" (%).

päätöksentekoon. Juuri nyt tilaus ja elintila pehmeämmille arvostuksille vaikuttaisi kuitenkin olevan hieman aiempaa vähäisempää. Kun vuosi sitten puolet suomalaisista katsoi, että naisten suurempi päätäntävalta työelämässä toisi mukanaan yhteiskunnallisia hyötyjä, on näin ajattelevien osuus nyt pienentynyt neljään kymmenestä (39 %) (kuvio 10).

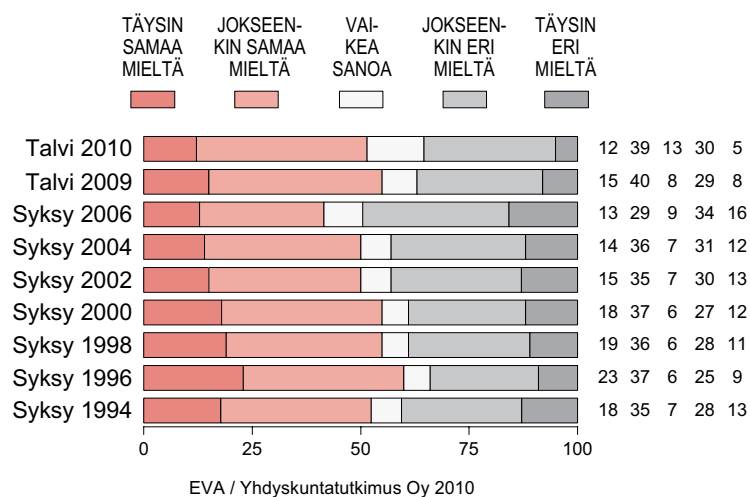
Naisten päätäntävällän lisäämistä ei sinänsä vastusteta aiempaa enempää, vaan epätietoisuus on kasvanut: huomattavan moni (42 %) ei osaa tai halua nyt ottaa asiaan kantaa. Myöskään vaateet naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta yhteiskunnassa yleensä eivät ole vähentyneet vaan pikemminkin lisääntyneet hienoisesti. Joka toisen (51 %) mielestä naiset ja miehet ovat nykyisin riittävän tasa-arvoisia. Asiantilasta vallitseekin kuitenkin syvä erimielisyys sukupuolten kesken. Miesten suuren

Kuvio 10. "MIKÄLI NAISET SAISIVAT PÄÄTTÄÄ ENEMMÄN TYÖELÄMÄSSÄ, SIITÄ HYÖTYISI KOKO YHTEISKUNTA" (%).

enemmistön (69 %) mukaan naiset ja miehet ovat maassamme riittävän tasa-arvoisia kun taas naisten enemmistö (52 %) näkee nykyisen tasa-arvon puutteelliseksi (**kuvio 11**). Pidemmän aikavälin tarkastelussa voidaan nähdä, että miesten ja naisten mielipide-ero asiasta on varsin pysyvää laatua.

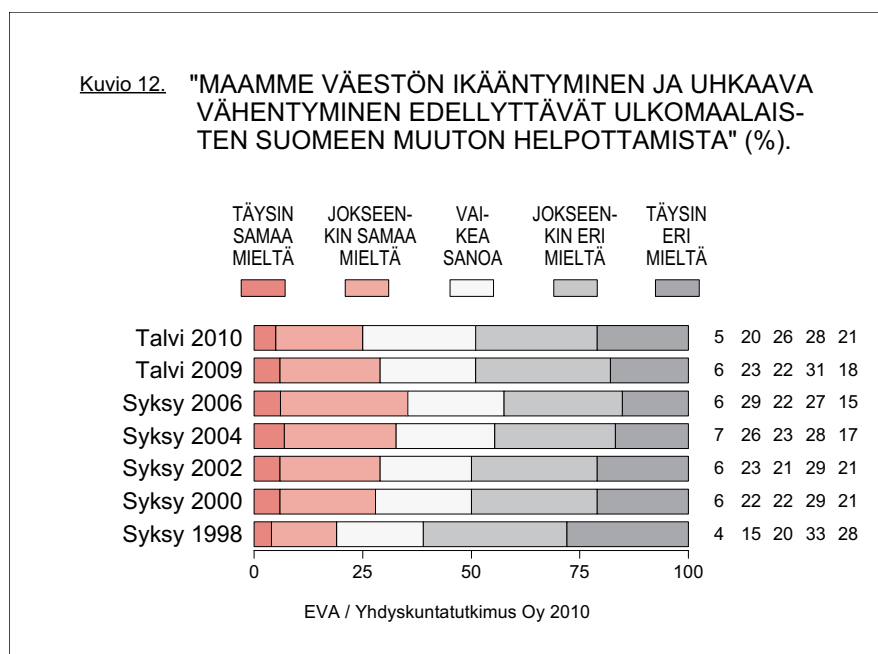
Kuvio 11. "NAISET JA MIEHET OVAT SUOMESSA NYKYISIN RIITTÄVÄN TASA-ARVOISIA" (%).

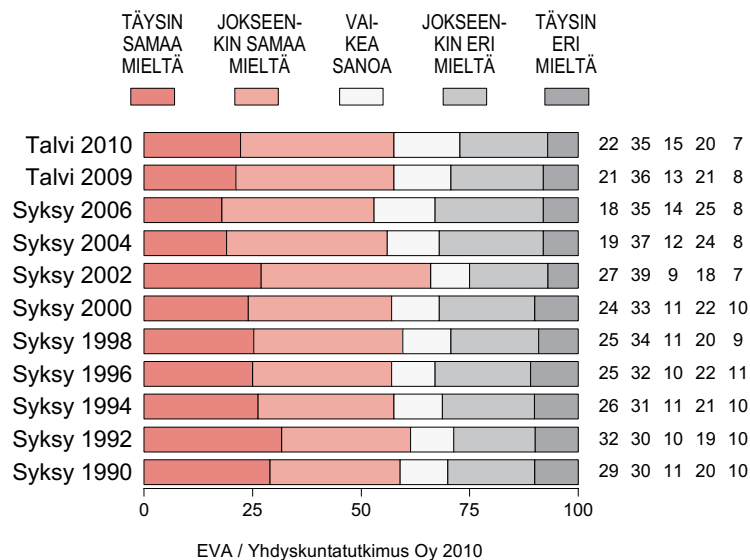
2.4 SULKEUTUVA SUOMI?

Vuosi sitten EVAn asenne- ja arvotutkimus rekisteröi käänteen suomalaisten asenteissa maahanmuuttoa kohtaan. Hitaasti kohti myönteisempiä ja suvaitsevaisempia ulkomaalaisasenteita edennyt kehitys oli pysähtynyt ja kääntynyt kohti varauksellisempia kantoja. Tämänkertainen mittaus vahvistaa käänteen ja osoittaa kantojen muuttuneen edelleen torjuvampaan suuntaan. Siinä missä neljä vuotta sitten kolmannes suomalaisista olisi ollut valmis helpottamaan ulkomaalaisten maahanmuuttoa Suomen väestön ikääntymisen vuoksi, on tällä kannalla nyt vain neljännes (25 %) (**kuvio 12**). Ajatuksen torjuu joka toinen (49 %). Yleisimpiä torjuvat kannat ovat Perussuomalaisia äänestävien parissa, mutta varsin yleisiä myös muun muassa maatalousyrittäjien ja työväestön keskuudessa.

Varauksellisten asenteiden takaa tavataan tuttu taustalogiikka. Miltei kuusi kymmenestä (57 %) pitää varauksellista asennoitumista viisaina varovaisuutena rasismiin tai tietämättömyyden sijaan (**kuvio 13**). Reilu neljännes (27 %) sanoutuu kuitenkin irti tästä ajattelumallista,

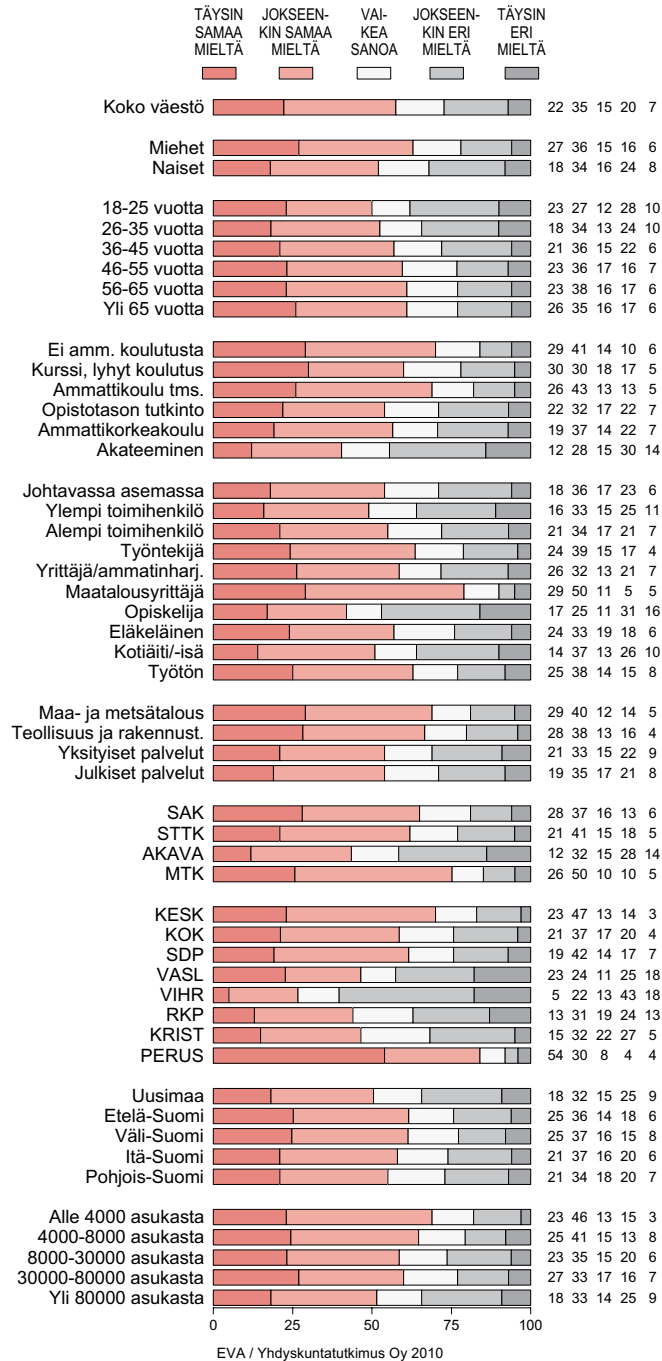
Kuvio 13. "SUOMALAISTEN VARAUKSELLINEN SUHTAUTUMINEN ULKOMAALAISIA KOHTAAN ON VIISASTA VAROVAISUUTTA, EI TIETÄMÄTTÖMYYYTTÄ TAI RASISMIÄ" (%).

joka muutoinkin polarisoi väestöryhmiä varsin voimakkaasti etenkin puoluekannatuksen, mutta myös iän, koulutustason ja ammattiryhmän mukaan. Perussuomalaisia äänestävien ohella myös selkeä enemmistö kolmen suuren puolueen, Keskustan, Kokoomuksen ja SDP:n, kannattajista puoltaa varauksellista suuntausta ulkomaalaisia kohtaan, ja ainoastaan Vihreitä äänestävät sanoutuvat siitä irti. Muita puolueita, eli Vasemmistoliittoa, Kristillisdemokraatteja sekä RKP:tä äänestävät asettuvat kannoissaan näiden kahden leirin väliin (**kuvio 14**).

Ainoa aihealueen mittari, joka ei viittaa ulkomaalaisasenteiden viilentymiseen – jos kohta ei lämpenemiseenkään – koskee maahanmuuton kulttuuria rikastavaa vaikutusta. Neljä kymmenestä (40 %) uskoo ulkomaalaisten muuton Suomeen tuovan maahamme hyödyllisiä kansainvälisiä vaikutteita ja lähes yhtä moni (37 %) torjuu teesin (**kuvio 15**). Ulkomaalaisten mukanaan tuomiin hyödyllisiin vaikutteisiin uskovat etenkin koulutetut ja muutenkin paremmassa sosioekonomisessa

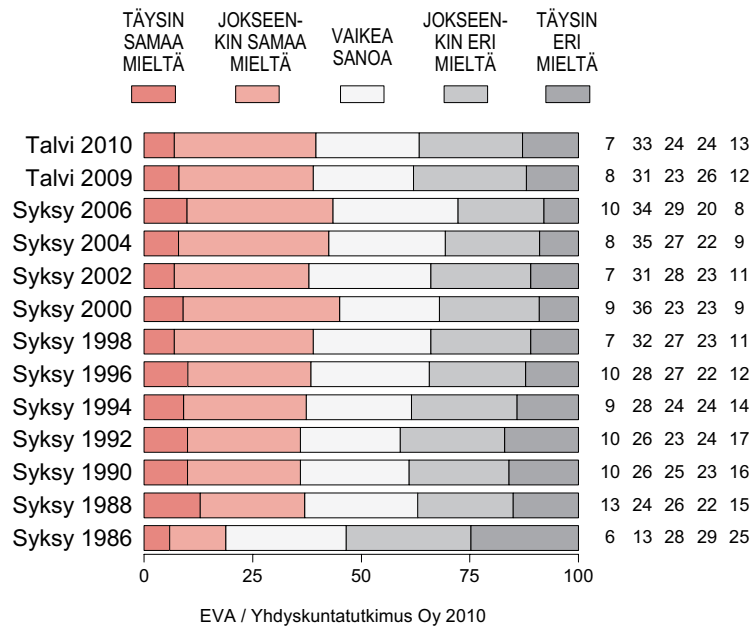
Kuvio 14. "Suomalaisten varauksellinen suhtautuminen ulkomaalaisia kohtaan on viisasta varovaisuutta, ei tietämättömyyttä tai rasismia" (%).

asemassa olevat. Poliittisella kentällä kulttuurisiin hyötyihin uskovat laajimmin Vihreitä ja RKP:tä äänestävät, vähiten Perussuomalaisia äänestävät.

Kokonaisuutena tarkastelu kertoo, että taloudellisesti epävarma tilanne näkyy suomalaisten asenteissa maahanmuuttoa kohtaan. On mahdollista, että talous- ja työllisyystilanteen kohentuessa pitkin 1990- ja 2000-lukuja vallinnut ulkomaalaisasenteiden hidas avautuminen saa jälleen jatkoa. Päinvastainen kehitys tietäisi uusia huolia niille, jotka pelkäävät suomalaisen asenneilmaston kääntyvän kohti itseensä käpertyvää, sulkeutuvaa Suomea.

Kuvio 15. "ULKOMAALAISTEN LISÄÄNTYVÄ MUUTTO SUOMEEN TUO MAHAMME HYÖDYLLISIÄ KANSAINVÄLISIÄ VAIKUTTEITA" (%)*.

*Kysymysmuoto on muuttunut seurannan aikana. Ennen vuotta 2009 väittämä kuului: "Ulkomaalaisten lisääntyvä työskentely Suomessa toisi maamme hyödyllisiä kansainvälisiä vaikutteita".

3 MITÄ TYÖ MERKITSEE SUOMALAISILLE?

3.1 TYÖELÄMÄ JA MUU ELÄMÄ

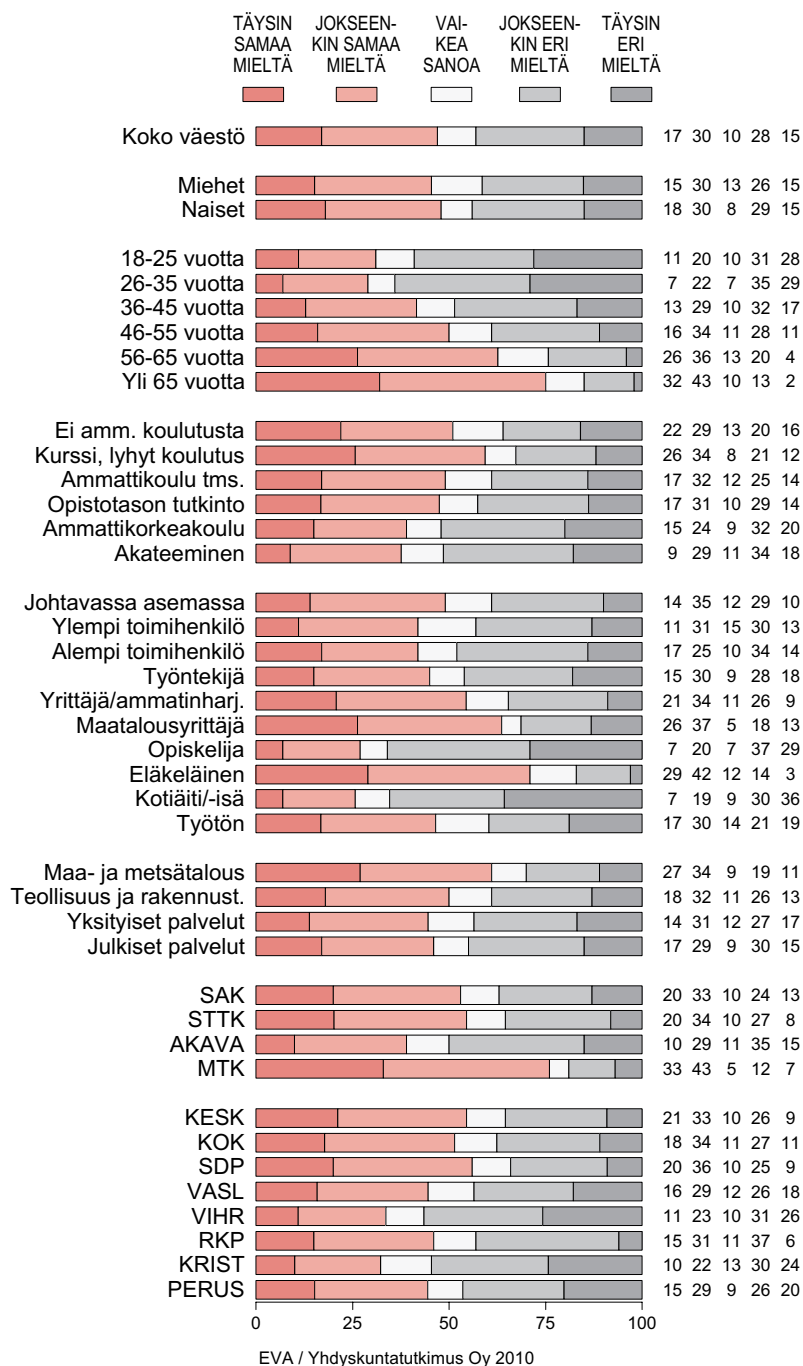
Työllisyys ja työ ovat monin tavoin tämän hetken yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä. Työ on aineellisen hyvinvointimme perusta. Koko kansantalouden tasolla aineellisen hyvinvoinnin mittari on tuotannon määrä, joka riippuu siitä, paljonko ja kuinka tehokkaasti töitä tehdään. Työ on siis tärkeää yhteiskunnalle, mutta onko se sitä myös suomalaisille itselleen? Mikä on työntekoon rooli suomalaisten elämässä? Missä rajat työelämän ja muun elämän välillä kulkevat ja ollaanko nykytilanteeseen tyytyväisiä?

Kysymystä työn merkityksestä luodattiin tutkimuksessa eri näkökulmista. Vastaukset valottavat sekä suomalaisten työlle elämässään antamaa painoarvoa että työhön ja työntekoon ladattuja yksityiskohtaisempia merkityksiä. Työn merkitys on aihepiiri, joka ei jätä kansalaisia kylmäksi. Väittämä, jonka mukaan työ on tärkein osa ihmisen elämänsisältöä, jakaa suomalaisia voimakkaasti. Näkemyksen allekirjoittavia (47 %) ja torjuvia (43 %) on lähes yhtä paljon. Muotoilun painokas ja suoraviivainen sävy huomioon ottaen voi väittämään yhtyvien osuutta pitää suurena (**kuvio 16**).

Perustulosta kiintoisampi on kuitenkin kannanotoissa ilmenevä suuri väestöryhmittäinen vaihtelu. Työ koetaan tärkeimmäksi elämänsisältöksi etenkin niissä ammattiryhmissä (maanviljelijät, yrittäjät ja johtavassa asemassa olevat), joissa työn ja muun elämän erillään pitäminen on mitä ilmeisimmin vaikeinta – tai työ on jopa suoranainen elämäntapa.

Koulutustason kohotessa käsitys työn ensiarvoisuudesta kyseenalaistuu liki lineaarisesti. Huomiota herättävin piirre on kuitenkin kannanottojen voimakas ikäriippuvuus. Työn tärkeys elämänsisältönä kasvaa asteittain iän myötä siten, että vanhimpien ja nuorimpien ikäryhmien

Kuvio 16. "Työ on tärkein osa ihmisen elämänsisältöä" (%).

näkemykset muodostuvat lähes toistensa käänteiskuviksi. Miltei kaksi kolmasosaa 56–65 -vuotiaista ja kolme neljäsosaa yli 65-vuotiaista mieltää työn elämän keskeisimmäksi sisällöksi. Alle 36-vuotiaista (ikäryhmät 18–25v ja 26–35v) lähes yhtä suuri enemmistö kiistää asian.

Mikä selittää havaittua nuorten ja vanhempien ikäluokkien välistä asenne-eroa? Yksi luonnollinen selittäjä on elämäntilanne. Esimerkiksi opiskelijoiden sekä kotona olevien pienten lasten vanhempien kohdalla ansiotyö ei – juuri elämäntilanteesta johtuen – ole elämän tärkein asia. Saman pitäisi päteä myös eläkeläisten kohdalla. Kuitenkin heistä kaksi kolmasosaa näkee työn elämän keskeisimpänä sisältönä. Siksi ei voida hylätä sitäkään ajatusta, että suomalaisten käsitys työn merkityksestä elämänsisältönä saattaa olla muuttumassa nuorempien, edeltäjiään paremmin koulutettujen ikäluokkien esiinmarssin myötä. Missä määrin kyse on niin sanotusta ikäkohorttimuutoksesta (uudella tavalla asennoituvien ikäryhmät korvaavat vähitellen vanhalla tavalla asennoituvat) ja missä määrin vain ikäkausille ominaisista arvostuksista (tietyissä iässä kaikki sukupolvet ovat taipuvaisia asennoitumaan samalla tavoin), jää kuitenkin vaille varmaa vastausta.

Lisävaloa tähän kysymykseen saatiin tiedustelemalla kansalaisten tyytyväisyyttä omaan nykyiseen ajankäyttöön. Kohdehenkilöitä kysyttiin, jakaantuuko heidän ajankäyttönsä elämän eri osa-alueiden kesken heidän toivomallaan tavalla vai haluaisivatko he muuttaa sitä jollakin tavoin. Punnittavina oli kuusi keskeistä elämänkenttää (**kuvio 17**).

Tulokset kertovat, että suomalaisten ajankäyttö on kompromissien tekoa toiveiden ja elämän realiteettien välillä. Vaikka enemmistö ei muuttaisi nykyistä ajankäyttöään minkään elämänalueen osalla, kohdistuu ajankäyttöön ja eri elämänalueiden väliseen tasapainoon huomattaviakin toiveita ja paineita, jotka korostuvat etenkin nuorempien kohdalla. Koko väestöstä laskettuja tuloksia tasoittaakin vanhempien ikäluokkien miltei seesteinen tyytyväisyys ajankäyttöön.

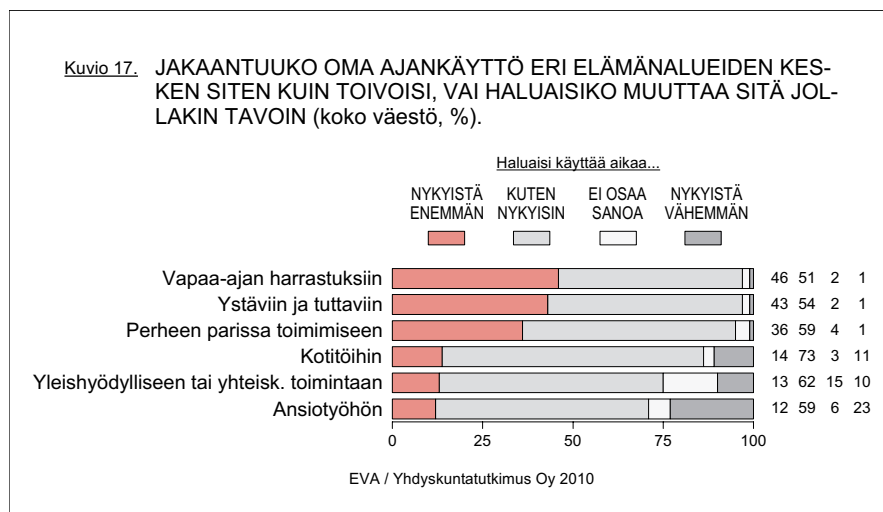
Lisää aikaa haluttaisiin etenkin itselle sekä sosiaaliseen yhdessäoloon. Lähes puolet (46 %) haluisi käyttää nykyistä enemmän aikaa omiin vapaa-ajan harrastuksiinsa. Useampi kuin neljä kymmenestä (43 %) haluaisi panostaa lisää aikaa yhdessäoloon ystävien ja tuttavien kanssa ja reilu kolmannes (36 %) perheen parissa toimimiseen. Näiden elämänalueiden suuresta arvostuksesta kertoo myös se, ettei juuri kukaan

toivo voivansa käyttää aikaansa niihin nykyistä vähemmän. Nuoremmissa ikäluokissa (18–45 -vuotiaat) lisää aikaa harrastuksille ja ystäville toivovien joukko muodostaa jo enemmistön.

Mistä sitten löytyisi aikaa tähän kaikkeen? Osalle vastaus olisi nykyistä vähäisempi työnteko: kaikista vastaajista lähes joka neljäs (23 %) haluaisi käyttää nykyistä vähemmän aikaa ansiotyöhön. Valmius ansiotyöhön käytettävästä ajasta tinkimiseen ei kuitenkaan ole vapaa-ajan lisäämistä koskevien toiveiden yleisyyteen verrattuna järin suurta. Kuusi kymmenestä (59 %) haluaa pitää ajankäyttönsä työn osalta nykyisellään ja jotkut (12 %), etenkin työttömät ja opiskelijat, käyttäisivät mielellään ansiotyöhön nykyistä enemmän aikaa.

Yksi julkisessa keskustelussa usein esille tullut ehdotus työn ja vapaa-ajan välisen tasapainon parantamiseksi on ollut vapaa-ajan laadun parantaminen. Suomalaiset ovat itsepalvelukansaa, joka tekee vapaa-ajallaan paljon kotitöitä ja vastaavasti kuluttaa vain vähän henkilökohtaisia palveluja. Viime vuosina maassamme on muun muassa kotitalousvähennyksen avulla yritetty kannustaa kansalaisia käyttämään enemmän ostopalveluja arjen apuna.

Palvelukulttuurin muutos etenee kuitenkin hitaasti. Kolme neljäsosaa (73 %) ei muuttaisi kotitöihin nykyisin käyttämäänsä ajan määrää ja niiden osuus, jotka käyttäisivät niihin mielellään nykyistä enemmän aikaa, on jopa hieman suurempi (14 %) kuin helpotusta kotitöiden

taakkaan toivovien (11 %). Suomalaiset mitä ilmeisimmin pitävät kotitöiden tekemisestä – vallankin jos sillä tarkoitetaan muuta kuin tahmeiden tiskikasojen kanssa taistelemista. Perinteisesti myös rajanveto kotipuhteiden ja harrastusten välillä on ollut häilyvää. Osan kohdalla tulosta selittänee myös se, että ostopalvelujen hinta on edelleen tasolla, joka on monien kansalaisten ulottumattomissa.

Yksi suomalaisten aikabudjettia kuormittava aktiviteetti on myös yleishyödyllinen tai yhteiskunnallinen toiminta. Moni aktiviteetti maassamme nojaa yhdistystoimintaan, jonka puitteissa suomalaiset toimivat vaivaa säästämättä, pääsääntöisesti korvauksetta tai vain muodollista korvausta vastaan. Ajankäytön määrä tähänkin toimintaan on kuitenkin selvän enemmistön (62 %) mielestä kohdallaan. Osallistumistaan lisätä haluavia ja vähentää haluavia on jokseenkin saman verran (13 % ja 10 %).

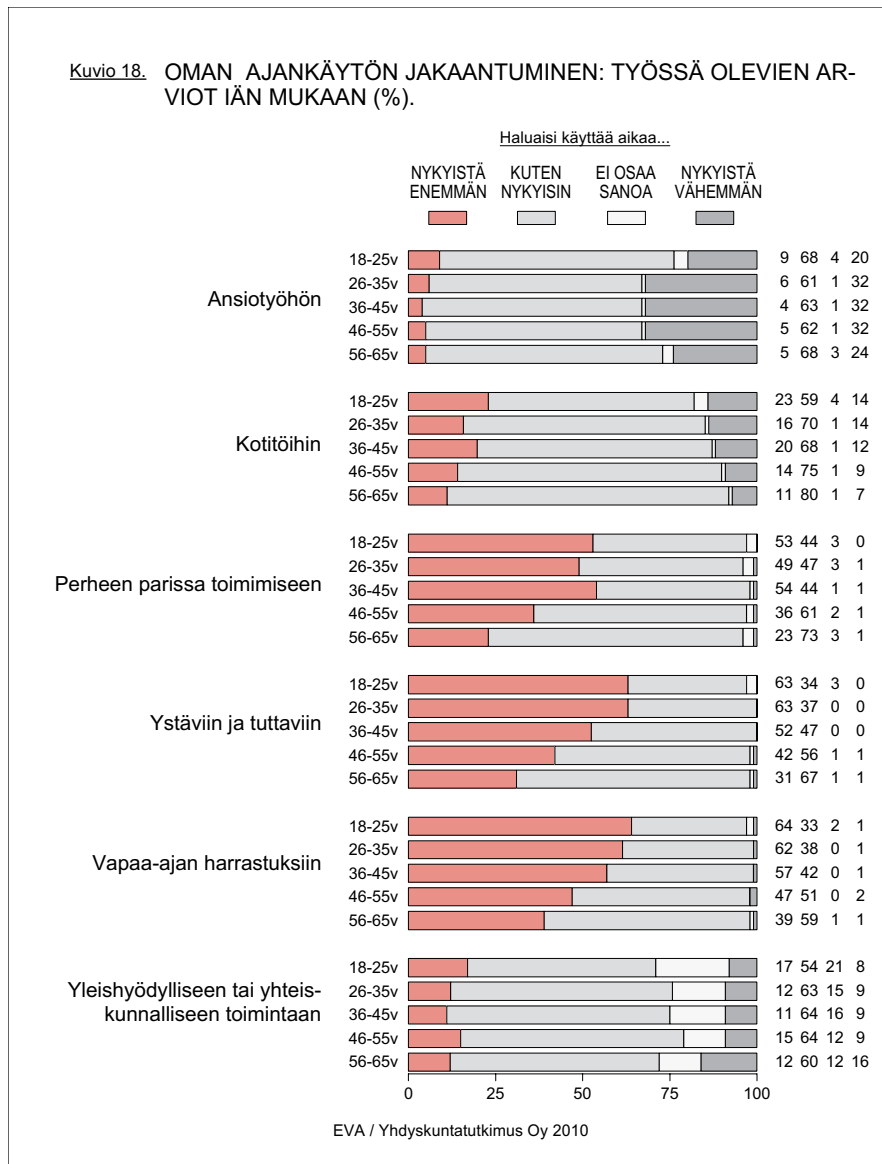
Kokonaisuutena tuloksia leimaa kuitenkin ilmeinen ajan puute, joka vielä korostuu, kun tarkastellaan erikseen työssä olevien vastauksia (**kuvio 18**). Etenkin nuorimpien työssä käyvien ikäryhmissä jo kaksi kolmasosaa haluaisi käyttää isomman osan ajastaan harrastuksiinsa sekä sosiaaliseen elämään. Vastaavasti niin kutsutussa parhaassa työiässä olevista (26–55 -vuotiaat) joka kolmas (32 %) toivoisi voivansa käyttää nykyistä vähemmän aikaa ansiotyöhön.

Mikäli tarkastelu rajataan sellaisiin työssä käyviin, jotka haluaisivat käyttää ansiotyöhön nykyistä vähemmän aikaa, huomataan, että tämä ryhmä ottaa vapaa-aikansa tosissaan. Peräti kolme neljästä (75 %) käyttäisi enemmän aikaa harrastuksiinsa ja lähes kaksi kolmesta (62 %) sosiaaliseen elämään (**kuvio 19**). ”Vapaa-ajan imun” ohella näiden vastaajien kohdalla yhtenä selittävä tekijänä on syytä huomioida työelämän työntekijät: mahdollinen työn liiallinen kuormittavuus ja stressi (ks. luku 5).

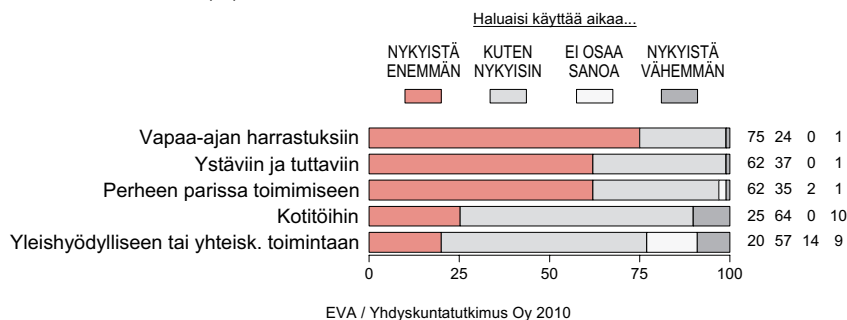
Kansalaisten kannanottojen voi ajatella kuulostavan pulmallisilta niiden tahojen kannalta, jotka kantavat huolta korkean työllisyysasteen varaan rakentuvasta talouskasvusta ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus pohjasta. Hieman lohtua asetelmaan tuonee kuitenkin se, että ajankäyttöä koskevien toiveiden täytäntöönpano tuskin olisi mahdollista monenkaan kohdalla. Työntekoaan vähentävät menettäisivät myös osan toimeentuloaan, joka puolestaan luo aineellisia edellytyksiä va-

paa-ajan aktiviteeteille. Taloustieteen oppi palkasta hintana, jolla yksilö on valmis vaihtamaan vapaa-aikaansa työhön, saattaa siis hyvinkin pitää pintansa.

Silti tinkimisvalmiutta palkastakin näyttäisi löytyvän. Neljä kymmenestä (40 %) ilmoittaa olevansa valmis tinkimään palkastaan, mikäli työaikaa lyhennettäisiin ja he saisivat lisää vapaa-aikaa (**kuvio 20**).

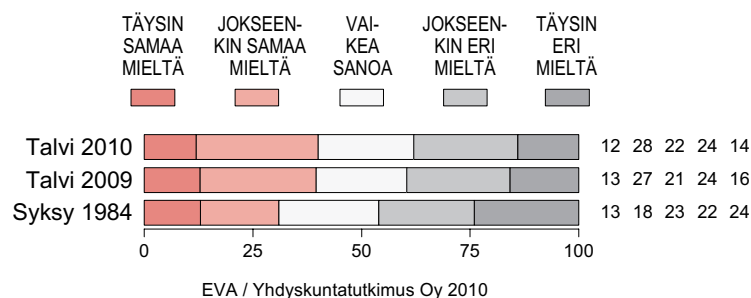

Kuvio 19. OMAN AJANKÄYTÖN JAKAANTUMINEN: NIIDEN ARVIOT, JOTKA HALUAISIVAT KÄYTTÄÄ ANSIOTYÖHÖN NYKYISTÄ VÄHEMMÄN AIKAA (%).

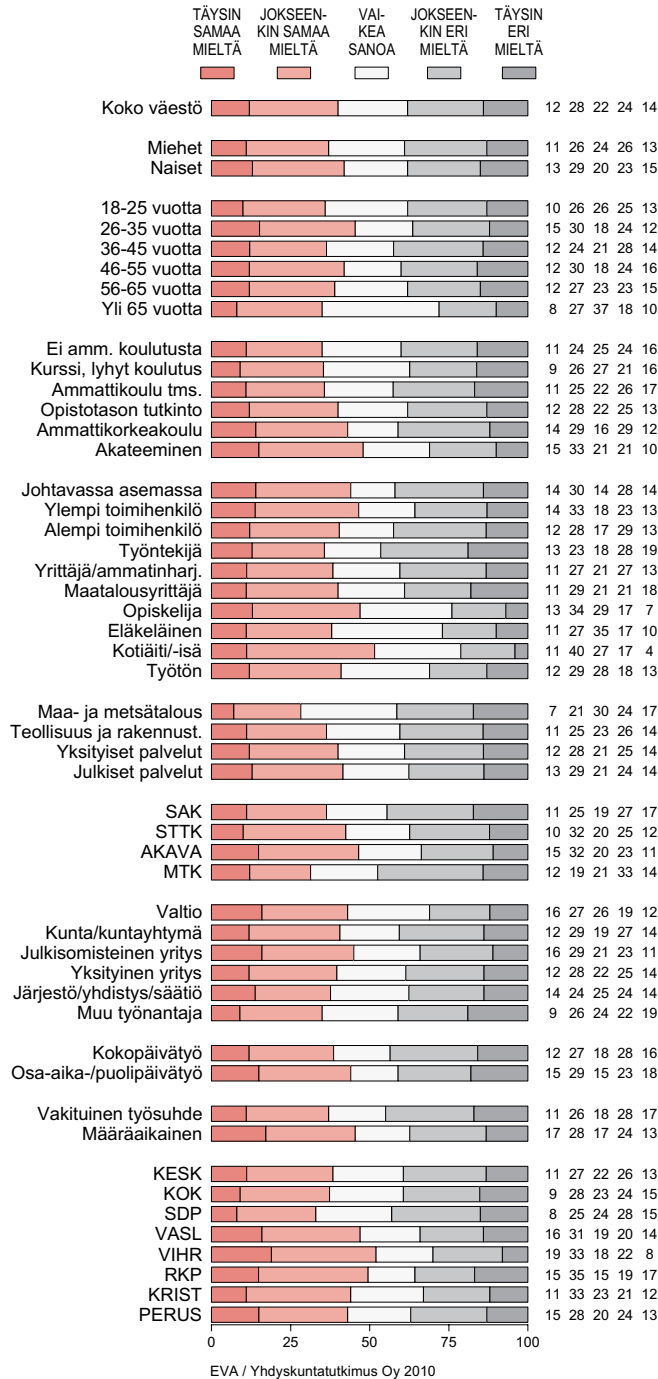
Kiintoisaa on, että taloudellisesti huonoista ajoista huolimatta kauppaan halukkaita on jopa hieman enemmän kuin siitä kieltäytyviä (38 %). ”Pienemmälle vaihteelle vaihtamisesta” kiinnostuneimpia ovat elämän ruuhkavuosia elävät 26–35 -vuotiaat, akateemisesti koulutetut ja muutenkin paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevat. Puolueiden kannattajaryhmistä Vihreitä, RKP:tä sekä Vasemmistoliittoa äänestävät ovat näkyvästi kolmen suuren puolueen kannattajia suopeampia

Kuvio 20. "OLISIN VALMIS TINKIMÄÄN PALKASTANI, MIKÄLI TYÖAIKAA LYHENNETTÄISIIN JA SAISIN ENEMMÄN VAPAA-AIKAA" (%)*.

* Jakaumat laskettu koko väestöstä, joten mukana ovat myös työelämän ulkopuolella olevat.

Kuvio 21. "Olisin valmis tinkimään palkastani, mikäli työaikaa lyhennettäisiin ja saisin enemmän vapaa-aikaa" (%).

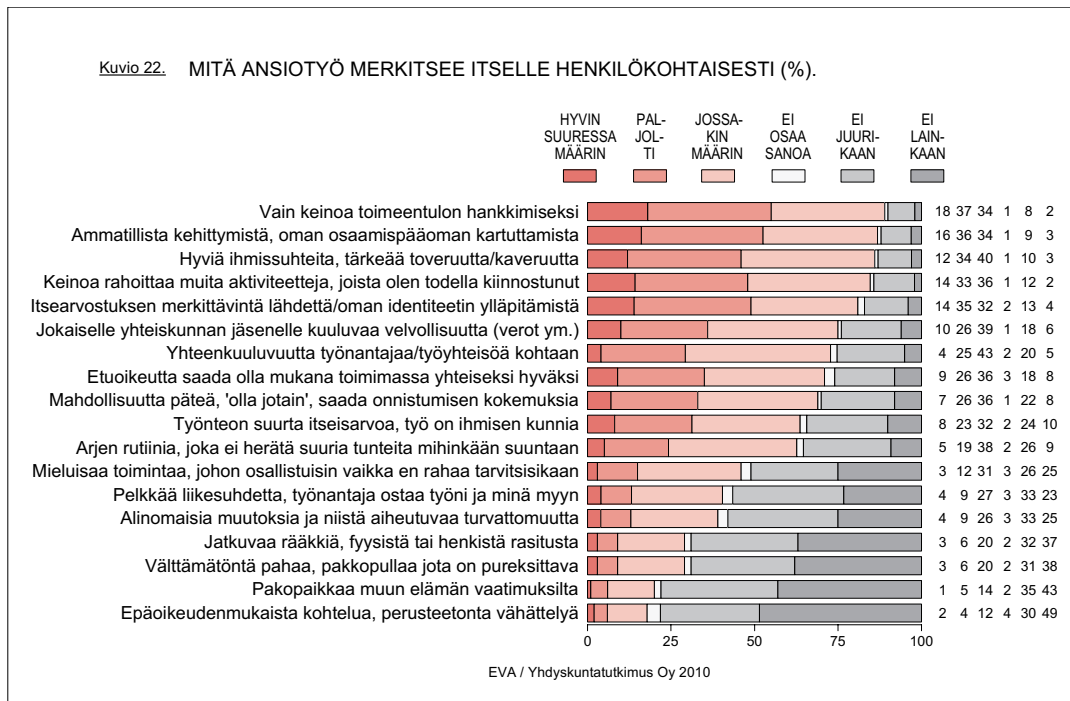

downshifting-aatteelle (**kuvio 21**). Suomalaisen elämänsisällössä työ näyttölee edelleen keskeistä roolia, mutta muun elämän kurssi on kova ja ilmeisesti jopa nousussa.

3.2 TYÖN MERKITYS SUOMALAISELLE

Mitä työ merkitsee suomalaisille? Kysymykseen saadut vastaukset ovat monellakin tavalla arvokasta tietoa. Ne antavat osviittaa paitsi siitä millaisena suomalaiset työn ja työelämän kokevat, myös siitä, mikä saa heidät tekemään töitä. Tuloksilla voi ajatella olevan käyttöä vaikkapa tahoille, jotka miettivät, kuinka suomalaisten työuria saataisiin pidentettyä. Tieto siitä, millaiset asiat antavat työlle merkitystä – ja mitkä syövät sitä – antavat myös pohjaa motivoinnille työhön ja menestyksekkäälle johtamiselle.

Vastauksia haettiin kysymyssarjalla (**kuvio 22**), jossa tehtävänä oli arvioida kahdeksatoista ansiotyön aspektia. Ideana oli selvittää, millaisia

merkityksiä, toiminnan motiiveja, kokemuksia ja arvoja työn käsitteeseen kunkin henkilökohtaisella tasolla latautuu. Vastaukset kertovat, että työ merkitsee suomalaisille paitsi lukuisia erityyppisiä asioita, myös eri asioita eri ihmisille. Koska lukuisat merkityssällöt allekirjoitetaan ainakin jossain määrin, rajoitetaan seuraavassa tarkastelussa vastausten ”hyvin suuressa määrin” ja ”paljolti” -osuuksiin. Vastauksissa kolme yleisimpää tekijää nousee ylitse muiden. Ne ovat toimeentulo, identiteetin ylläpito sekä työhön liittyvä sosiaalinen vuorovaikutus.

Yli puolelle suomalaisista (55 %) työ merkitsee joko hyvin suuressa määrin tai paljolti vain keinoa toimeentulon hankkimiseksi. Lähes puolet (47 %) ilmoittaa, että työnteko on heille pitkälti keino rahoittaa muita, kiinnostavampia aktiviteetteja.

Nopeasti arvioiden näistä kannoista voitaisiin vetää tilyhkö työn motiiviperustaa koskeva johtopäätös, jonka mukaan nykysuomalaiset ovat kiinnostuneita lähinnä rahasta ja suhtautuvat työnteon muihin aspecteihin kyynisen välinpitämättömästi. Päätelmä olisi kuitenkin hätiköity, sillä vain reilut yksi kymmenestä (13 %) suhtautuu työntekoon ulkokohtaisesti vain pelkkänä liikesuhteena, jossa ”työnantaja ostaa työni ja minä myyn” ja vielä harvempi (6 %) pakkopullana, jota on pureksittava. Pikemminkin vastaukset alleviivaavat yhtäältä työn keskeistä ja sinänsä luonnollista merkitystä toimeentulon lähteenä sekä toisaalta työnteon ja siitä saatavan korvauksen loogista yhteyttä. Työn ja ansaitsemisen välinen kytkös on vahva, sillä vain harvat (15 %) näkevät työn niin mieluisana toimintana, että he osallistuisivat siihen, vaikka eivät rahaa tarvitsisikaan.

Ansaitsemisen ykkössijaa voidaan tulkita myös niin, että työ sinänsä ei tule suomalaisten elämän asioiden tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä. Päätelmä saa tukea paitsi edellisessä luvussa (ks. luku 3.1) esitetyistä arvioista, myös aiemmista EVA-tutkimuksista, joissa on kartoitettu eri asioiden merkitystä onnellisen elämän edellytyksinä. Vaikka työ koettiin sinänsä tärkeäksi onnen osatekijäksi, se sijoittui eri tekijöiden vertailussa vain jonkin verran keskimääräistä korostetummaksi.

Työ ei kuitenkaan ole suomalaisille toisarvoinen asia. Työ rakentaa ja muokkaa tekijäänsä sekä ammattilaisena että yksilönä. Toimeentulon ohella työ antaa suomalaisille kestäviä identiteetin rakennuspuita. Yli puolelle (52 %) työn yksi keskeinen merkitys on ammatillinen kehittä-

tyminen ja oman osaamispääoman kartuttaminen. Lähes puolelle (49 %) työ on itsearvostuksen merkittävin lähde ja tekijä, joka ylläpitää omaa identiteettiä. Edellisiin verrattuna luonteeltaan pikemminkin ohimenevät onnistumisen kokemuksetkin antavat paljon merkitystä joka kolmannen (33 %) työlle. Vain joka neljännelle (24 %) työ merkitsee pitkälti vain arjen rutiinia, joka ei herätä suuria tunteita mihinkään suuntaan.

Kolmantena työn tärkeänä merkityksenä nousevat esiin työhön liittyvät ihmis- ja ystävyys-suhteet, joiden työlle antamaa merkitystä korostaa miltei puolet (46 %) vastaajista. Lähes yhdeksälle kymmenestä (86 %) työn merkitys liittyy ainakin jossakin määrin hyviin ihmissuhteisiin ja kavereihin työpaikalla. Merkillepantavaa kuitenkin on, että keskeisiä merkitykseltään näyttäisivät olevan nimenomaan hyvät työkaverit – työyhteisön sosiaalinen lähiverkosto. Yhteenkuuluvuus työnantajaan tai koko työyhteisöä kohtaan merkitsee jotain huomattavasti harvemmalle, kolmelle kymmenestä (29 %).

Perinteisesti työntekoon on Suomessa liitetty myös vahva moraalinen aspekti. ”Otsasi hiessä sinun pitää leipäsi ansaitseman” on protestanttiseen työn etiikkaan liitetty vaade, jonka mukaan työnteko on jokaisen velvollisuus, joka pitää täyttää, vaikka se ei aina herkkua olisikaan. Ahkeruutta on arvostettu ja joutenoloa paheksuttu. Tämäkin aspekti on toki edelleen läsnä suomalaisessa arvomaisemassa. Reilulle kolmannekselle (36 %) työnteko merkitsee jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle kuuluvaa velvollisuutta. Perinteinen protestanttisen työn etiikan oppikappale työn suuresta itseisarvosta ja työstä ihmisen kunniana antaa merkitystä vajaan kolmanneksen työlle (31 %). Työn yhteiskunnalliseen hyötyyn viittaava ”etuoikeus saada olla toimimassa yhteiseksi hyväksi” antaa merkitystä niin ikään joka kolmannen suomalaisen työlle (35 %).

Työn motivaatiotekijöiden ohella vastaukset antavat jonkinlaista osviittaa siitä, kuinka suomalaisilla työpaikoilla voidaan. Vaikka valtaenemmistö suomalaisista yhdistääkin työn myönteisiin asioihin, ei tämä kuitenkaan pyyhi pois sitä tosiasiaa, että osalle vastaajista työ merkitsee jotain ikävää. Kysymyssarjaan sisällytettiin myös merkitystekijöitä, joihin reagoinnin perusteella on mahdollista arvioida, kuinka monen kohdalla työn merkitys yksilölle on – syystä tai toisesta – kääntynyt pääläelleen. Vastaajia, joiden kohdalla työ merkitsee hyvin suuressa määrin tai paljolti negatiivisia asioita, on suhteellisen vähän

– ainakin verrattuna julkisuudessa usein synkin värein maalautuvaan työelämäkeskusteluun. Oman työn ollessa kyseessä saattaa taipumus tarttua julkisen keskustelun stereotyyppioihin olla vähäisempää, tai vastaavasti kynnys raportoida omista vastoinkäymisistä olla korkeammalla. Kun tulosten tarkastelunäkökulmaa laajennetaan ”jossakin määrin” -arvioihin, työn nurjat puolet sekä tyytymättömyys tulevat kuitenkin esiin.

Noin neljälle kymmenestä (39 %) työ merkitsee ainakin jossakin määrin alinomaisia muutoksia ja niistä aiheutuva turvattomuutta. Kaikkein yleisimpiä tällaiset tunnot ovat pörssiyritysten palveluksessa työskentelevien parissa, joista puolet (50 %) kokee työn merkitsevän ainakin jossakin määrin alinomaisia muutoksia. Kolmelle kymmenestä (29 %) työ merkitsee – ainakin jossakin määrin – alinomaista rääkkiä ja liiallista rasitusta. Miltei viidesosalle vastaajista (18 %) työ merkitsee vähintään jossain määrin epäoikeudenmukaista kohtelua tai perustetonta vähättelyä. Keskimääräistä yleisempiä tämän tyyppiset tunnot ovat työttömien sekä Perussuomalaisia äänestävien parissa.

3.3 TYÖELÄMÄN KULTTUURIVALLANKUMOUS?

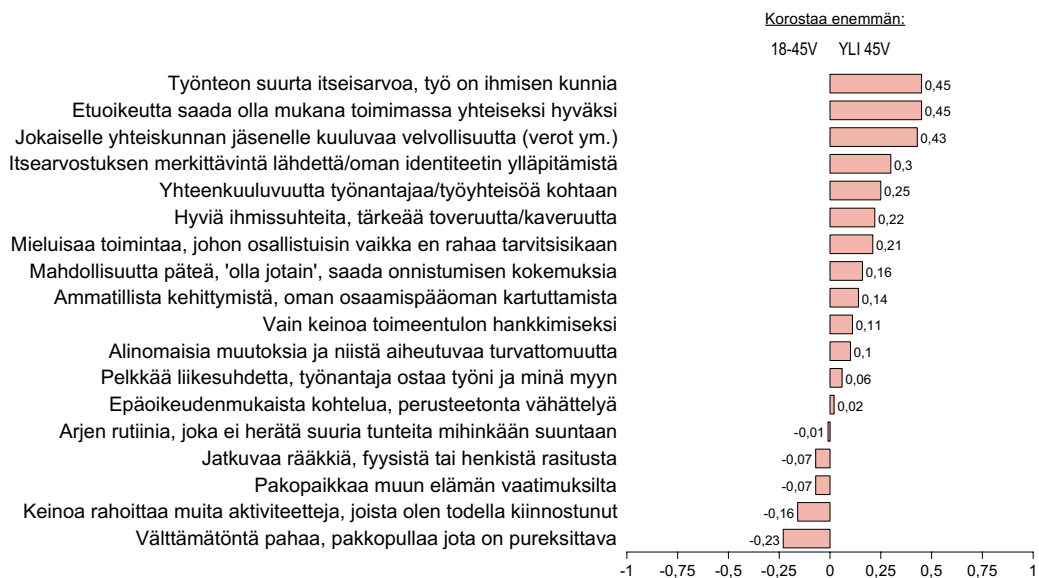
Työhön liitettyjä merkityksiä väestöryhmittäin tarkasteltaessa esiin nousee huomattavia eroja. Näistä kiintoisin ilmenee nuorten ja vanhempien välillä. Tietyn taustalatauksen tälle antaa työpaikkojen arjessa parhaillaan käynnistymässä oleva laajamittainen vaihtovaihto, jossa nuoremmat ikäluokat ottavat nopeassa tahdissa lisää vastuuta vanhempien ikäluokkien jäädessä eläkkeelle. Suurten ikäluokkien korvautuminen pienillä ikäluokilla voi merkitä osassa työmarkkinaa myös siirtymää ”työnantajan markkinoista” kohti ”työntekijöiden markkinaa”. Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa avautuvia työtilaisuuksia on enemmän kuin ehdokkaita, ja työnantajat kilpailevat osaajista joilla puolestaan on entistä enemmän valinnanvaraa. Työnhakijoista tulee työnvalitsijoita.

Nuorten ja vanhempien ikäluokkien eroista ensimmäinen näyttäisi olevan se, että työ merkitsee nuoremmille ikäluokille vähemmän

kuin vanhemmille vastaajille. Kun vastaajat jaetaan iän mukaan kahtia (18-45 -vuotiaat ja yli 45-vuotiaat), paljastuu, että vanhempiin ikäluokkiin kuuluvat liittyvät työhön sekä useampia että voimakkaampia merkityssisältöjä kuin nuoremmat (**kuvio 23**). Vanhemmat ikäryhmät korostavat voimakkaammin etenkin työhön itseensä sekä työnteon moraaliin liittyviä merkitystekijöitä: työn itseisarvoa, yhteiseksi hyväksi toimimista sekä työnteoa yhteiskunnallisena velvollisuutena. Nuorempien vanhempia vahvemmin korostamien asioiden profiili jää niin määrällisesti kuin sisällöllisestikin niukaksi.

Tulkinnassa tulee kuitenkin huomata, että kyse on lähinnä aste-eroista: Nuoremmat korostavat työn merkityksiä arvioidessaan pitkälti samoja asioita kuin vanhemmatkin, mutta kautta linjan astetta alhaisemmalla intensiteetillä. Poikkeuksen tästä säännöstä nuoret tekevät juuri edellä mainittujen työn sisällöllisten ja moraalisten merkitystekijöiden kohdalla. Tätäkin asenne-eroa saattaa osaltaan selittää nuorten ikäluokkien keskimäärin vähäisempi työkokemus ja alhaisempi työmarkkinastatus.

Kuvio 23. MITÄ ANSIOTYÖ MERKITSEE ITSELLE HENKILÖKOHTAISESTI: 18-45 -VUOTIAAT vs. YLI 45-VUOTIAAT (asteikkokeskiarvojen erotukset).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2010

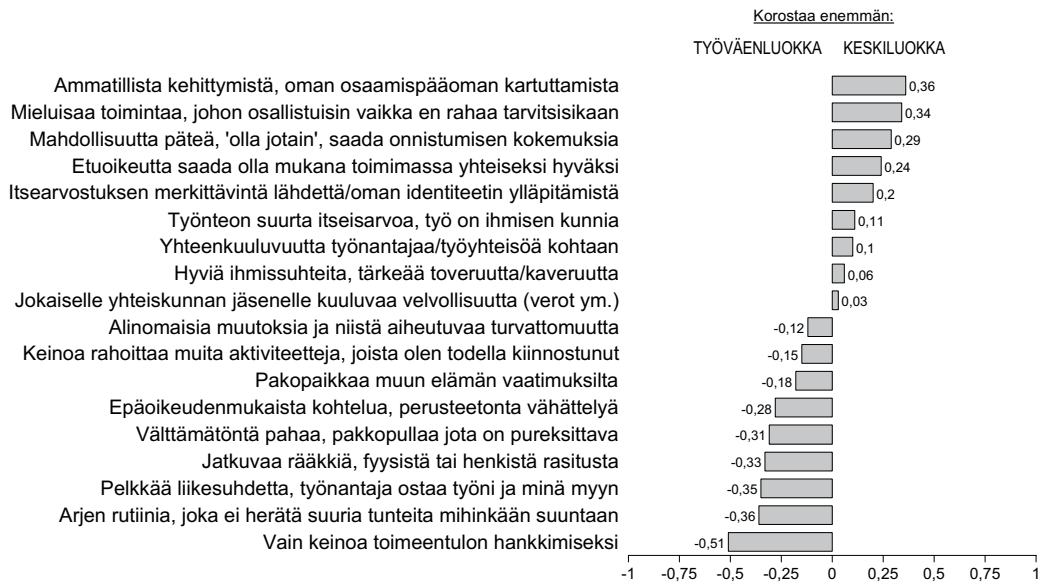
Työn sisältöön ja sen moraalisiin aspekteihin liittyvät merkitystekijät korostuvat sekä vastaajan iän kohotessa että työmarkkinastatuksen noustessa kohti vastuullisempia tehtäviä. Voidaan ajatella, että nuorempien ikäluokkien varttuessa työ ja urakehitys muokkaisivat pikku hiljaa tekijöidensä asenteita.

Toisaalta on myös mahdollista, että 1970-luvulla ja sen jälkeen syntyneet pienet ikäluokat pitävät puhetta työnteosta ”jokaisen velvollisuutena” tai ”ihmisen kunniana” itselleen olennaisella tavalla vieraampana kuin heitä edeltäneet, kyseiseen paatukseen ja eetokseen sosiaalistetut suuremmat ikäluokat. Protestanttisen työn etiikan perinteisten määreiden sijaan nuoret korostavat työn sisäisistä merkityksistä puhuttaessa mieluummin mahdollisuutta toteuttaa itseään: omaa ammatillista kehittymistä, osaamispääoman kartuttamista sekä työstä saatavia onnistumisen kokemuksia. Yhdistettynä siihen, että ”pienet ikäluokat” näyttävät suhtautuvan omaan vapaa-aikaansa ja harrastuksiinsa edeltäjiään intohimoisemmin (ks. edellinen luku), saattaa käsillä olla jonkinasteinen työelämän kulttuurin muutos, jossa työntekijöiden sitoutuminen työhön ja lojaliteetti työnantajaa kohtaan ovat astetta aiempaa ohuempia. Tulevaisuus näyttää, tuleeko työelämän vahdinvaihdoksesta myös työelämän kulttuurivallankumous.

Ikäryhmien välisten asenne-erojen ohella toinen keskeinen jakolinja kulkee paremmin koulutettujen, sosioekonomisesti paremmassa asemassa olevien ja vähemmän koulutetun työväestön välillä. Ero saadaan kiteytetysti esiin, mikäli erottelevana tekijänä käytetään vastaajien luokkasamaistumista (ks. s. 78). Työväenluokkaan kuuluvat painottavat keskiluokkaan kuuluvia enemmän työn puhtaasti välineellistä merkitystä toimeentulon antajana (**kuvio 24**). Ryhmä raportoi myös keskiluokkaan kuuluvia enemmän työhön liittyviä kielteisiä merkityksiä ja kokemuksia. Keskiluokkaan kuuluvat puolestaan korostavat työväestöä enemmän itsensä kehittämiseen liittyviä sekä myönteisiä työn merkitysisältöjä. Vastaajista työväenluokkaan samaistuu viidennes (21 %), keskiluokkaan hieman yli puolet (55 %).

Kattavammin väestöryhmittäisiä eroja suhtautumisessa työn eri merkityksiin voidaan havainnollistaa faktorianalyysillä, jonka avulla tiedustellut työn merkitystekijät pelkistyvät kolmeksi kokonaisuudeksi. Näistä ensimmäiseen jäsenyivät työhön liittyviä ihmissuhteita, yhteenkuuluvuutta ja yhdessä tekemistä edustavat näkökohdat, minkä perus-

Kuvio 24. MITÄ ANSIOTYÖ MERKITSEE ITSELLE HENKILÖKOHTAISESTI: TYÖVÄENLUOKKAAN vs. KESKILUOKKAAN SAMAISTUVAT (asteikkokeskiarvojen erotukset).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2010

teella ulottuvuus voidaan nimetä *työn sosiaalisiksi funktioksi*¹. Toiseen ulottuvuuteen latautuu yksinomaan toimeentuloon ja työstä saatavaan rahalliseen korvaukseen liittyviä merkitystekijöitä, ja sitä voidaan kutsua *työn välineelliseksi funktioksi*². Kolmanteen ulottuvuuteen kerääntyy työn itseisarvoon ja sen yksilön identiteettiä ylläpitävään vaikutukseen liittyviä arvostuksia. Tämä ulottuvuus voidaan nimetä *työn itseisarvoksi*³.

¹ Kärkimuuttujiksi ensimmäisellä faktorilla kohoavat merkitykset 'hyviä ihmissuhteita, tärkeää toveruutta/kaveruutta' ja 'yhteenkuuluvuutta työnantajaa/työyhteisöä kohtaan'.

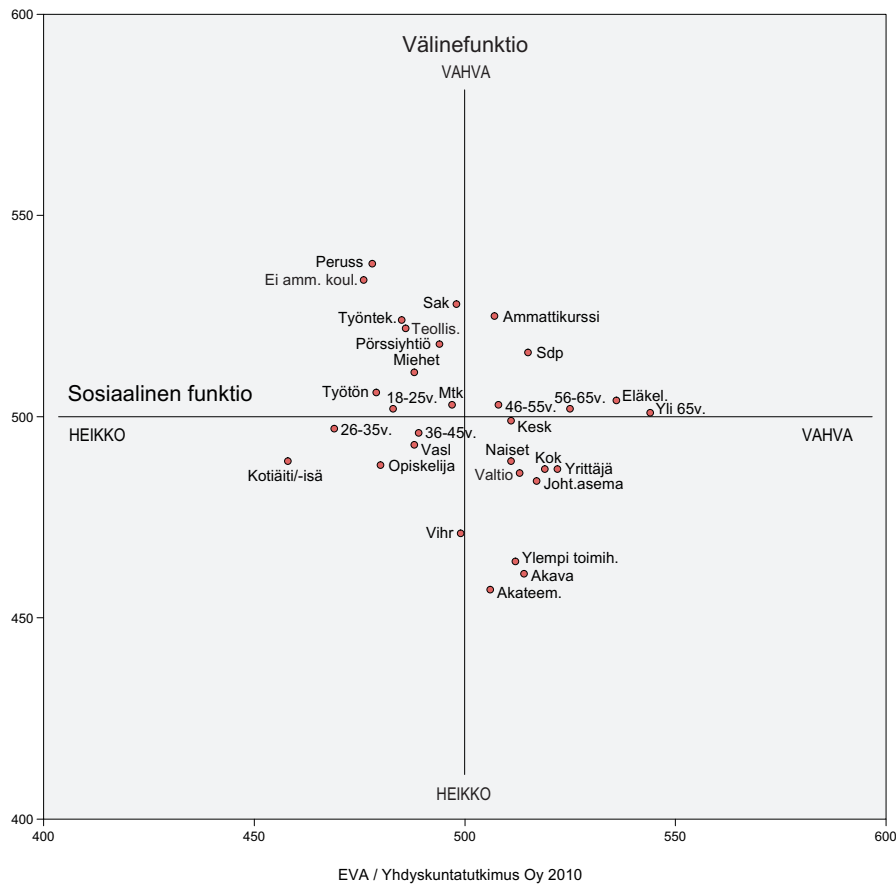
² Voimakkaaimmin latautuvat mm. määreet 'vain keinoa toimeentulon hankkimiseksi', 'keinoa rahoittaa muita aktiviteetteja, joista olen todella kiinnostunut' ja 'pelkkää liikesuhdetta, työnantaja ostaa työni ja minä myyn'.

³ Kolmas ulottuvuus rakentuu mm. määreistä 'itsearvostuksen merkittävinä lähde/oman identiteetin ylläpitämistä', 'työnteon suurta itseisarvoa, työ on ihmisen kunnia' sekä 'jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle kuuluvaa velvollisuutta (verot ym.)'.

Kaksi ensin mainittua ulottuvuutta toisiinsa suhteuttava kartta kertoo, missä määrin työn sosiaalinen merkitys ja välineellinen merkitys määrittävät eri väestöryhmien suhtautumista työhön (**kuvio 25**). Ryhmien sijaintipisteet kuvaavat niiden asennoitumisen suhteellisia eroja toisiinsa nähden. Kartan keskipiste ilmaisee väestön keskimääräistä asennoitumista.

Kartan vasempaan yläruutuun sijoittuville ryhmille on ominaista työn korostunut välineellinen – eli ansaintaan liittyvä – merkitys ja vähäisempi sosiaalinen merkitys. Selkeimmin tässä kentässä erottuvat perussuomalaisten kannattajat sekä vailla ammatillista koulutusta olevat, mutta kentän varsinaisen ydinryhmän muodostavat työntekijäasemassa

Kuvio 25. MITÄ TYÖ MERKITSEE ITSELLE: SOSIAALINEN FUNKTIO vs. VÄLINEFUNKTIO (faktoripistemääräkeskiarvot, akselien leikkauspiste = koko väestö keskimäärin).

olevat, miehet, teollisuudessa ja pörssiyritysten palveluksessa työskentelevät sekä SAK:n jäsenet.

Alas oikealle, arvostuksiltaan vastakkaiseen ruutuun, jossa ominaista on työn vahva sosiaalinen merkitys ja heikompi välineellinen merkitys muodostuu toinen rykelmä. Tähän kuuluvat muun muassa johtavassa asemassa olevat, naiset, yrittäjät, Kokoomusta äänestävät sekä valtion palveluksessa työskentelevät. Näitä selkeästi alhaisempi työn välineellinen merkitys havaitaan akateemisesti koulutettuiden, Akavan jäsenten sekä ylempien toimihenkilöiden kohdalla.

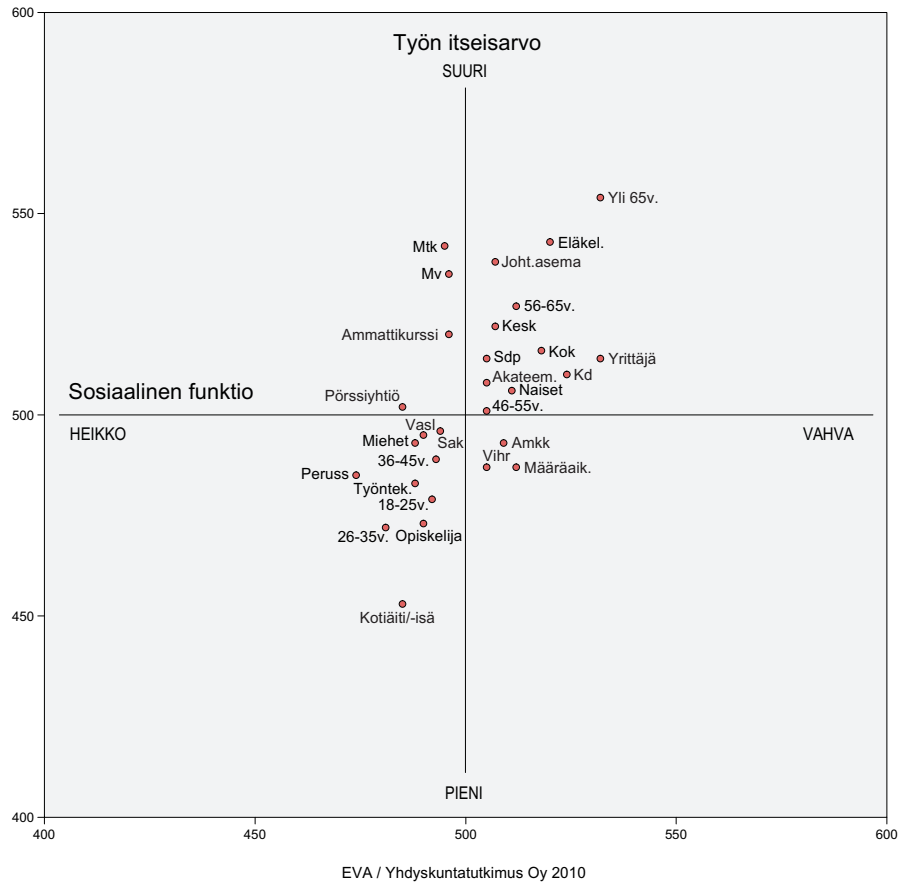
Kartan kaksi muuta ruutua edustavat eräänlaisia välityyppejä ja ne jäävätkin edellisiä tyhjemmiksi. Oikeassa yläruudussa, jossa sekä työn sosiaalinen että välineellinen merkitys ovat keskimääräistä suurempia, erottuvat lähinnä SDP:tä äänestävät. Vasemmassa alaruudussa sekä työn välineellinen että sen sosiaalinen merkitys ovat keskimääräisiä vähäisempiä ja selvimmin siihen asemoituvatkin työelämän ulkopuolella olevat kotiäidit ja -isät sekä opiskelijat. Eri ikäryhmät eivät juuri erotu toisistaan työn välineellisen merkityksen suhteen, mutta työn sosiaalinen merkitys näyttäisi kasvavan varsin suoraviivaisesti siirryttäessä nuoremmista ikäryhmistä kohti vanhempia.

Koordinaatistoon syntyy kuitenkin eloa, kun sen pystyakselille sijoitetaan työn välineellisen merkityksen sijaan työn itseisarvo (**kuvio 26**). Kartan oikeaan yläruutuun, eli alueelle, jossa sekä työn sosiaalinen merkitys että sen itseisarvo korostuvat, syntyy tiivis ryhmä, johon kuuluvat muun muassa kolmea suurta puoluetta äänestävät, akateemisesti koulutetut, naiset sekä suuret ikäluokat (56-65 -vuotiaat). Irritioton tästä ryhmästä kohti korostetun suurta työn itseisarvoa tekevät johtavassa asemassa olevat sekä eläkeläiset.

Kartan vasempaan alaruutuun, eli alueelle, jossa sekä työn sosiaalinen merkitys että työn itseisarvo ovat keskimääräistä heikompia, muodostuu kaksi hajanaisempaa rypästä, joista etäämmällä origosta olevaan kuuluvat työntekijät, Perussuomalaisia äänestävät, kaksi nuorinta ikäryhmää sekä opiskelijat. Toiseen, varsin lähellä väestön keskiarvoa olevaan ryppäeseen kuuluvat miehet, Vasemmistoliittoa äänestävät, SAK:n jäsenet sekä 36-45 -vuotiaat.

Kartan kaksi muuta ruutua jäävät miltei tyhjiksi. Tämä viestii siitä, että työn sosiaalinen merkitys ja työn itseisarvo muodostavat eräänlaisen

Kuvio 26. MITÄ TYÖ MERKITSEE ITSELLE: SOSIAALINEN FUNKTIO vs. TYÖN ITSEISARVO (faktoripistemääräkeskiarvot, akselien leikkauspiste = koko väestö keskimäärin).

kokonaispaketin, joka joko vetoaa tiettyyn väestöryhmään tai sitten ei. Myös molempien karttojen yhtäaikainen tarkastelu tarjoaa mielenkiintoisia kokoavia havaintoja.

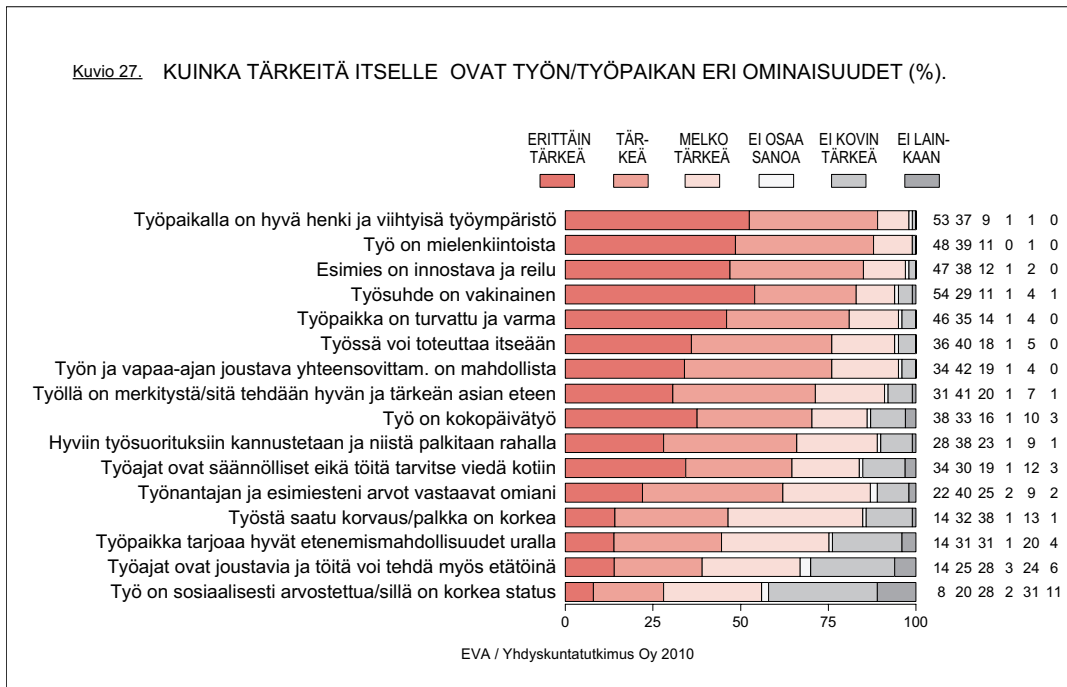
Ensinnäkin kolmen nuorimman (alle 45-vuotiaiden) ikäluokan kohdalla ainoa edes väestön keskiarvon tasolla työhön merkitystä antava ja siihen motivoiva voima näyttäisi olevan raha. Sekä työn sosiaalinen merkitys että työn itseisarvo vetoavat näihin ikäluokkiin keskimääräistä vähemmän. Erot sekä työn sosiaalisen merkityksen että etenkin työn itseisarvon kohdalla ovat kahteen vanhimpaan ikäryhmään (56-65 ja yli 65-vuotiaat) verrattuina liki dramaattisia. Toiseksi, ikäryhmiä lukuun ottamatta erot eri väestöryhmien suhtautumisessa työn merki-

tyksiin ovat sittenkin melko vähäisiä. Useat kooltaan merkittävät väestöryhmät asuttavat kartan neutraalia keskialuetta ja muun muassa suurimpien puolueiden kannattajakuntien asenne-erot jäävät vähäisiksi. Kolmanneksi, sellaisten väestöryhmien kohdalla, joilla työn välineellinen merkitys on leimallisen alhainen (kuten akateemisesti koulutetut ja Vihreitä äänestävät) ei kuitenkaan voida nähdä vastavuoroisesti työn itseisarvon erityisen korkeaa arvostusta.

4 MILLAINEN ON HYVÄ TYÖPAIKKA?

4.1 TURVALLISUUS ON RAHAA TÄRKEÄMPÄÄ

Työn todettiin edellä merkitsevän suomalaisille ennen muuta toimeentuloa, sosiaalisia suhteita sekä oman identiteetin ja osaamispääoman rakentamista. Mutta millaisia ovat ne käytännön työelämän sovellukset, joiden puitteissa nämä merkitykset ja tavoitteet realisoituisivat? Mitkä ovat hyvän työn tunnuspiirteet, ja millainen on hyvä työpaikka? Näitä kysymyksiä luodattiin kysymyssarjalla, jossa vastaajia pyydettiin arvioimaan kuudentoista työn ja/tai työpaikan ominaisuuden tärkeyttä itselleen (**kuvio 27**). Koska kaikki kysytyt asiat ovat vastaajien enemmistölle vähintään melko tärkeitä, tarkastelu rajataan ensi sijassa vastausten ”erittäin tärkeä” ja ”tärkeä” -osuuksiin.

Tuloskuvaajan kärki kertoo odotusten runsaudesta. Tärkeimmiksi koettujen asioiden kirjo sisältää niin työn, työyhteisön kuin työsuhteenkin ominaisuuksia. Kaikkein toivotuimmaksi nousee työyhteisön myönteinen ilmapiiri. Yhdeksän kymmenestä (90 %) pitää tärkeänä, että työpaikalla vallitsee hyvä henki ja viihtyisä työympäristö. Näiden luomisessa hyvällä johtamisella ja esimiestyöllä on suuri merkitys. Valtaosa (85 %) näkeekin esimiehen innostavuuden ja reiluuden tärkeänä työpaikan ominaisuutena. ”Hyvän pomon” merkitys korostuu tavallista enemmän naisten, työntekijäportaan sekä kunnan palveluksessa olevien parissa.

Työn sisällöllisistä ominaisuuksista ensiarvoiseksi koetaan työn mielenkiintoisuus. Sen tärkeyttä tähdentää lähes jokainen (87 %). Tähän liittyen kolme neljästä (76 %) näkee tärkeäksi, että työssä voi toteuttaa itseään. Lähes yhtä moni (72 %) arvostaa sitä, että työllä on laajempaa merkitystä ja sitä tehdään hyvän asian eteen. Tämä asia – ja usein myös työn mielekkyys laajemminkin – on sidoksissa yhteisymmärrykseen työn ja toiminnan arvoperustasta. Kuusi kymmenestä (62 %) näkeekin tärkeäksi, että työnantajan ja esimiesten arvot vastaavat heidän omia arvojaan. Työnantajan arvopohjan vastaavuus omaan on – vastoin usein esitettyä olettaa – tulosten mukaan tärkeämpää vanhemmille vastaajille kuin nuorille.

Myös työsuhteen luonteeseen liittyvät tekijät saavat sängen suuren painon. Kahdeksan kymmenestä (83 %) tähdentää työsuhteen vakinaisuutta ja käytännössä yhtä moni (81 %) painottaa varman ja turvaton työpaikan tärkeyttä. Vakinaisuuden ja turvan ohella kolme neljäsosaa (76 %) katsoo, että työn pitäisi olla lisäksi joustavaa siten, että työn ja vapaa-ajan yhteensovittaminen on mahdollista.

Työsuhteen vakinaisuuden arvostusta alleviivaa sen asema ainoana vertailussa mukana olleena työn ominaisuutena, jota enemmistö pitää erittäin tärkeänä. Vaikka asian arvostus vaihtelee väestöryhmittäin jonkin verran, kasvaen iän ja vähentyen koulutustason sekä sosioekonominen aseman noustessa, työn vakinaisuutta voidaan pitää suomalaisten miltei universaalina toiveena.

Sama ei välttämättä päde perinteisen työsuhteen toisen kulmakiven, työn kokopäiväisyyden kohdalla, vaikka seitsemän kymmenestä pitääkin sitä (71 %) joko tärkeänä tai erittäin tärkeänä asiana. Nuoremmille

ikäluokille työn kokopäiväisyys on näkyvästi vanhempia ikäluokkia vähemmän tärkeä asia (**kuvio 28**). Asian painoarvo alenee myös koulutustason noustessa. Siinä missä vain vähän koulutetuista yli neljä kymmenestä (43 %) pitää kokopäivätyötä erittäin tärkeänä, on vastaava osuus akateemisesti koulutettujen parissa vain reilu neljännes (27 %). Keskimääräistä suuremman painon täysipäiväisyydelle antavat mm. SAK:n jäsenet, SDP:n kannattajat ja teollisuudessa toimivat.

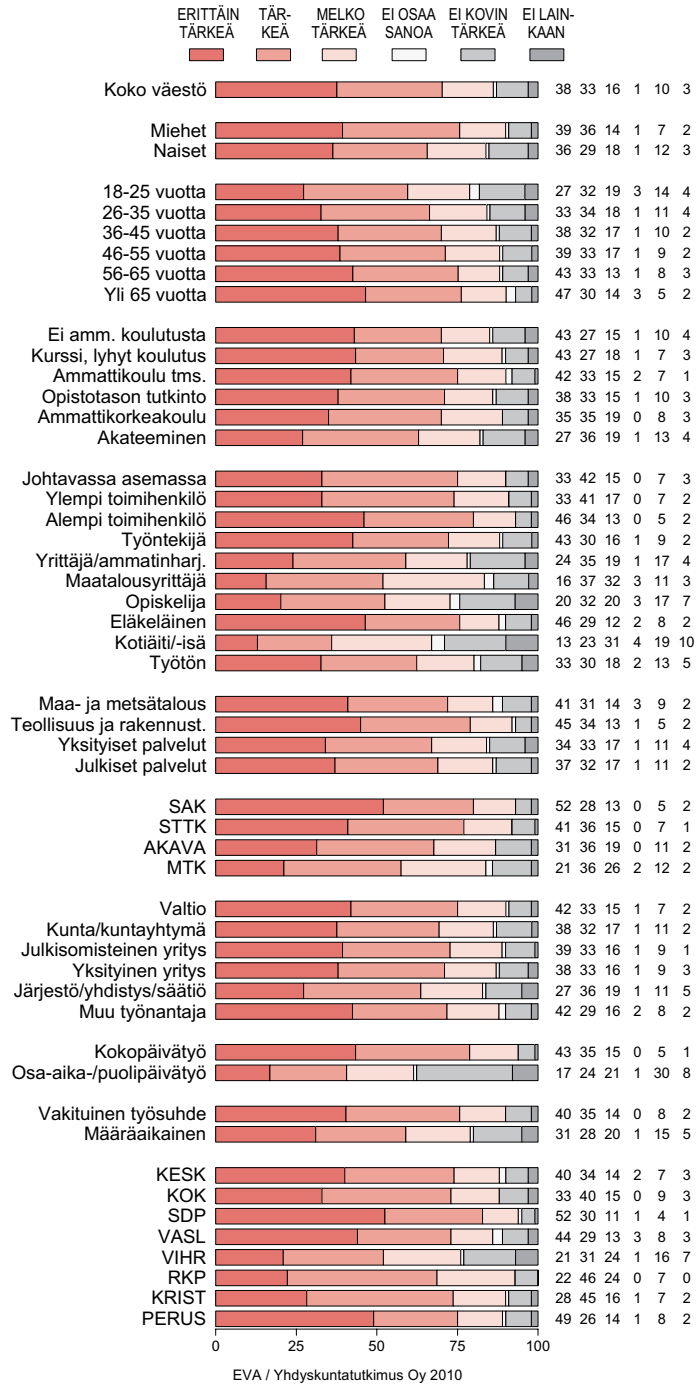
Osa-aikatyöllä onkin oma kysyntänsä, joka laajuutta voidaan haurukoida tarkastelemalla osa-aikaisessa työsuhteessa työskentelevien kantoja. Heistä neljä kymmenestä (41 %) pitää kokopäiväisyyttä tärkeänä mutta lähes yhtä moni (38 %) ei. Täten voitaneen kyseenalaistaa käsitys, jonka mukaan useimmat osa-aikatyötä tekevät haluaisivat kokopäivätyön. Osa-aikatyön kysynnästä selittää vastaajien elämäntilanne. Kotiäideistä ja -isistä vain reilu kolmannes (36 %) pitää työn kokopäiväisyyttä tärkeänä, opiskelijoista joka toinen (52 %). Muita väestöryhmiä, joissa kokopäivätyötä pidetään muuta väestöä vähemmän tärkeänä, ovat Vihreitä äänestävät sekä tätä nykyä usein monista eri lähteistä toimentulonsa kokoavat maatalousyrittäjät.

Vaikka kolme neljästä pitääkin tärkeänä mahdollisuutta työn ja vapaa-ajan joustavaan yhteensovittamiseen, vaihtelevat tulkinnat siitä, mitä joustavuus viime kädessä tarkoittaa. Kaksi kolmasosaa (64 %) näkee nimittäin myös tärkeäksi, että työajat ovat säännölliset, eikä töitä tarvitse viedä kotiin. Erityisesti työntekijät sekä alemmat toimihenkilöt korostavat tätä asiaa. Johtavassa asemassa oleville ja ylemmille toimihenkilöille kysymys säännöllisistä työajoista on huomattavasti vähemmän tärkeä. Yrittäjien kohdalla asia suorastaan hämärtyy, sillä heillä ei sellaisia välttämättä ole laisinkaan (**kuvio 29**).

Viimeksi mainittujen ryhmien tulkinta työn ja vapaa-ajan yhdistämisestä onkin toisenlainen kuin työväestöllä: Niihin kuuluvien enemmistö pitää tärkeänä, että työajat ovat joustavia ja töitä voi tehdä myös etätöinä. Koko väestön tasolla kiinnostus etätöitä kohtaan on kuitenkin suhteellisen vähäistä. Kaikista vastaajista neljä kymmenestä (39 %) arvostaa etätömahdollisuutta, mutta varsin moni (30 %) ei pidä sitä tärkeänä. Tätä selittää osaltaan se, että kaikki työt eivät tietenkään edes sovellu tehtäväksi etätöinä.

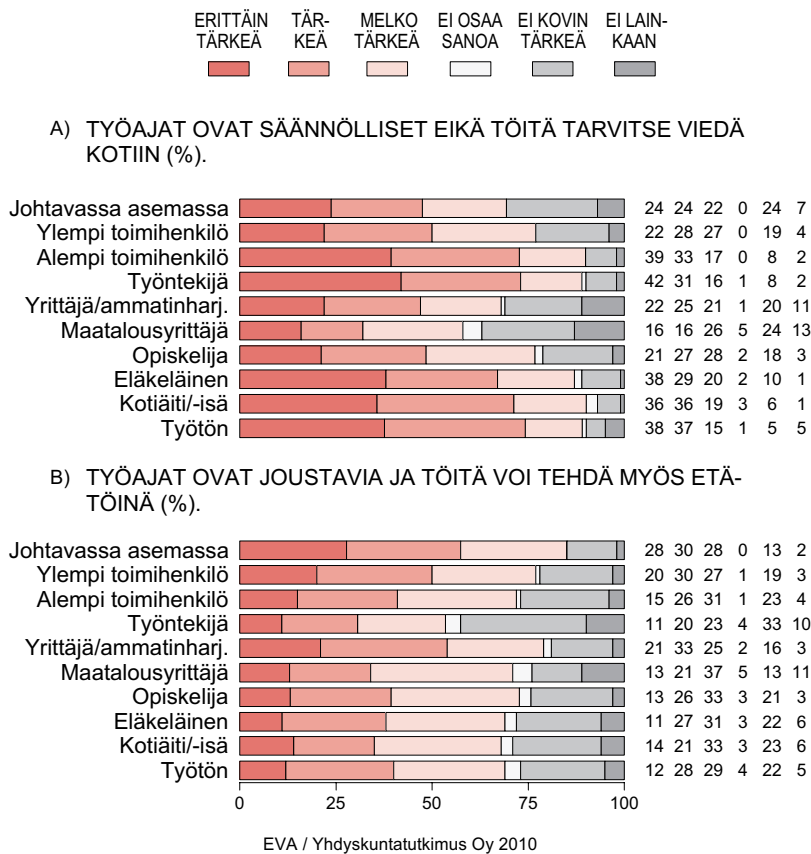
Miltei häkellyttävää on, että suomalaisten työltä toivomien asioiden listalla ensimmäinen rahalliseen korvaukseen liittyvä asia löydetään

Kuvio 28. TYÖN/TYÖPAIKAN OMINAISUUDET: TYÖ ON KOKOPÄIVÄTYÖ (%).

vasta kymmenenneltä sijalta. Kaksi kolmasosaa vastaajista (66 %) näkee tärkeäksi, että hyviin työsuorituksiin kannustetaan ja niistä palkitaan rahalla. Kannustimien kaipuu kasvaa vastaajan iän myötä, mutta – ehkä hieman yllättäen – vähenee koulutustason noustessa kohti akateemisen koulutuksen saaneita. Näkemykset rahallisen kannustamisen tärkeydestä vaihtelevat muutenkin tavalla, joka hylkii klassisia ideologisia selityksiä ja muita tyypillisiä väestöryhmien välisten asenne-erojen logiikkoja. Kannustimista kaikkein kiinnostuneimpien väestöryhmien paletti koostuukin asenteiltaan yleensä varsin eriseuraisista väestö-

Kuvio 29. TYÖN/TYÖPAIKAN OMINAISUUDET (osavertailu, %)

ryhmistä: johtavassa asemassa olevista, Perussuomalaisia sekä RKP:tä äänestävästä.

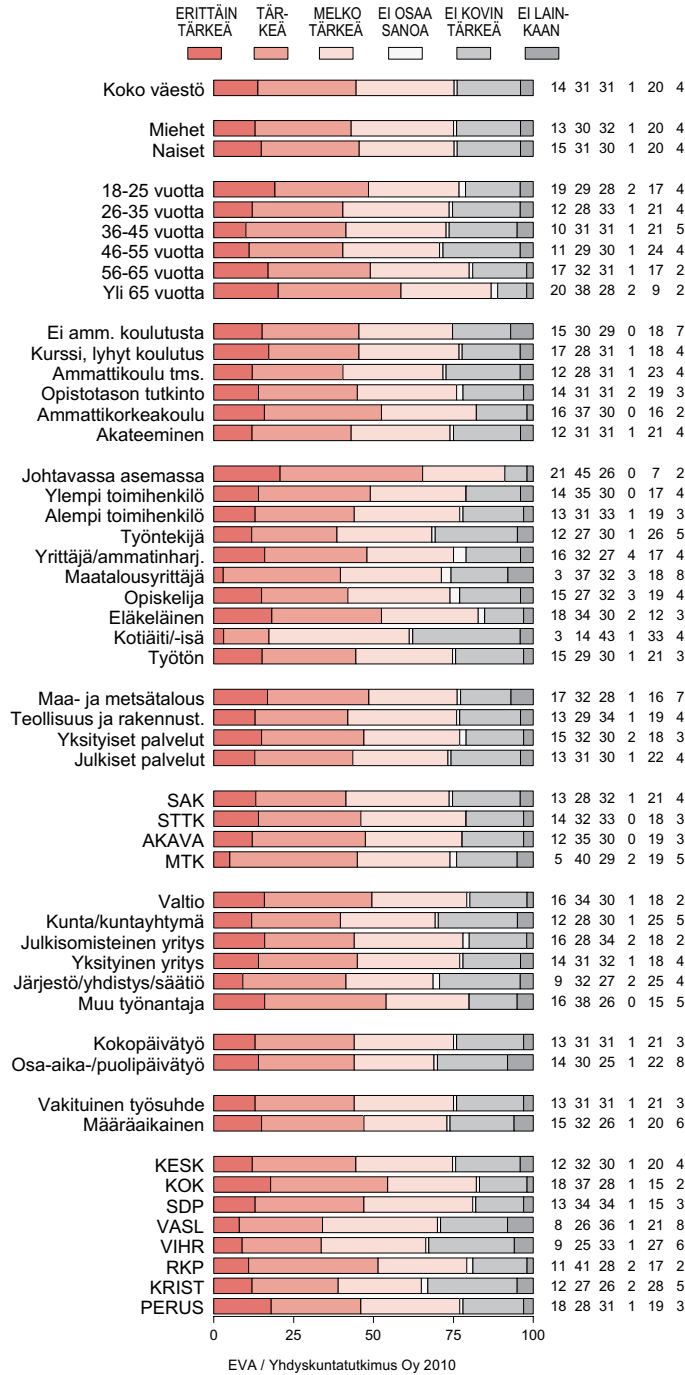
Jos rahalla kannustaminen ei ole suomalaisille erityisen tärkeä työpaikan ominaisuus, on työstä saatavan korvauksen absoluuttinen määrä sitä vielä vähemmän. Alle puolet (46 %) vastaajista katsoo omalla kohdallaan tärkeäksi sen, että työstä saatu korvaus olisi korkea. Avoimimmin toiveensa korkeasta palkasta tai korvauksesta tuovat julki samat ryhmät, jotka arvostivat myös rahallisia kannustimia hyvien työsuoritusten tukena.

Jos suomalaiset eivät katso olevansa erityisemmin rahan perään, yhtä viedenoksi osoittautuu kunnianhimo urakehityksen tai statuksen suhteen. Hyvät etenemismahdollisuudet ovat tärkeitä hieman yli neljälle kymmenestä (45 %), mutta peräti neljännes (24 %) ei pidä niitä tärkeinä. Eniten urakehitysmahdollisuuksia arvostavat niitä selvästikin hyödyntämään ehtineet johtavassa asemassa olevat sekä uransa jo taakseen jättäneet yli 65-vuotiaat. Näiden ryhmien lisäksi uramahdollisuuksia arvostavat keskimääräistä enemmän vain Kokoomusta tai RKP:tä äänestävät. Nuorten ja akateemisesti koulutettujen urakehitysmahdollisuuksien arvostus ei ole niin vahvaa kuin voisi odottaa (**kuvio 30**).

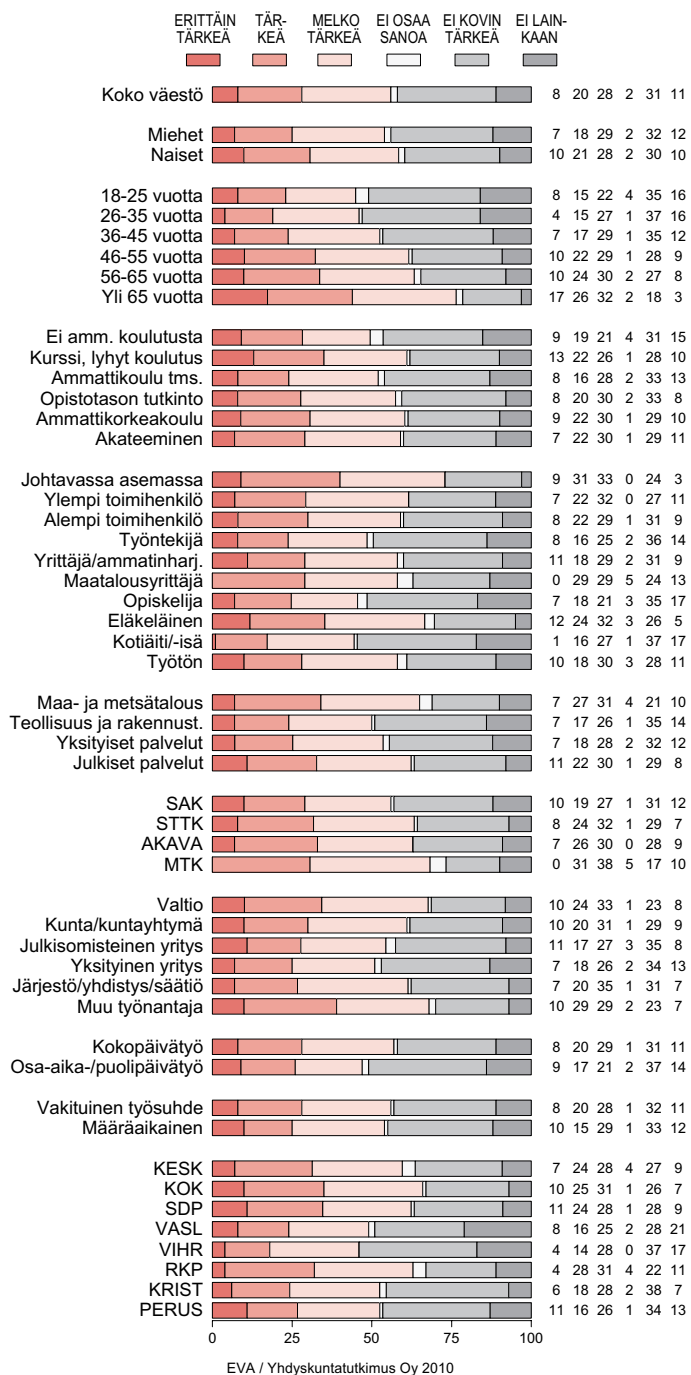
Tässä valossa ei ole yllättävää, että ainoastaan vajaat kolme kymmenestä (28 %) näkee tärkeäksi sen, että heidän tekemänsä työ olisi sosiaalisesti arvostettua tai sillä olisi korkea status. Näin siitä huolimatta että seitsemän kymmenestä (72 %) pitää tärkeänä, että he tekevät töitä hyvän ja tärkeän asian eteen. Toiveet työn korkeasta sosiaalisesta statuksesta vahvistuvat iän myötä. Ammattiryhmittäin ne ovat korkeimmillaan johtavassa asemassa olevilla, joista 40 % näkee työnsä sosiaalisen arvostuksen tärkeäksi, neljännes ei (**kuvio 31**).

On mahdollista ja jopa todennäköistä, että tasa-arvon ihanteen sekä yhteiskunnan eliittejä kohtaan tunnetun kriittisyyden kaltaiset suomalaisen arvomaailman väkevät pohjavirtaukset tasoittavat monien vastaajien mielipiteitä korkean rahallisen korvauksen ja työnsä sosiaalisen arvostuksen tärkeydestä. Kukapa haluaisi tunnustautua ahneeksi tai arvostusta kipeästi kaipaavaksi? Silti vastauksissa – niin perisuomalaisia kuin ne ovatkin – on myös jotain hämmentävää. Eikö se, mikä on sosiaalisesti arvostettua, olekaan oikeasti tärkeää, arvokasta ja tavoittelemisen arvoista? Olemmeko me mestareita kätkemään kunnianhi-

Kuvio 30. TYÖN/TYÖPAIKAN OMINAISUUDET: TYÖPAIKKA TARJOAA HYVÄT ETENEMISMAHDOLLISUUDET URALLA (%).

Kuvio 31. TYÖN/TYÖPAIKAN OMINAISUUDET: TYÖ ON SOSIAALISESTI ARVOSTETTUA/SILLÄ ON KORKEA STATUS (%).

momme – vai onko meidät kasvatettu, ja kasvatammeko yhä nuoret ajattelemaan, että menestys on jotain, mitä ei kannata tai ehkä ei edes tule yrittää tavoitella?

4.2 TOIVOMUSLISTOJA TYÖLLE

Keskiverto suomalainen haluaa mielenkiintoisen työn hyvähenkisessä työyhteisössä, jota johtaa reilu esimies. Työsuhteen vakinaisuus ja varmuus ovat hänelle tärkeämpiä kuin suuri palkka, korkea status tai urakehitysmahdollisuudet. Uran sijaan suomalainen haluaa mieluummin toteuttaa ja kehittää itseänsä. Vapaa-aika on suomalaisille tärkeää, ja siksi työn tulee tarvittaessa joustaa. Vaikka nämä odotukset ovat verraten tunnusomaisia kaikille, tulosten yksityiskohtaisempi erittely kertoo arvostusten ja niiden tärkeysjärjestyksen vaihtelevan väestöryhmittäin.

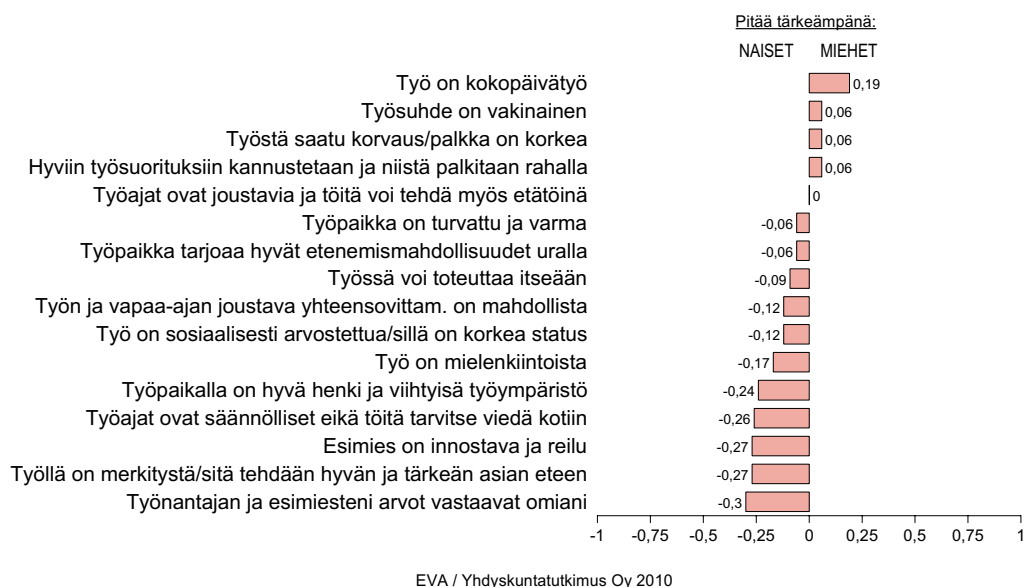
Verrattaessa naisten ja miesten odotusten eroja huomataan, että naiset pitävät lähes kaikkia tiedusteltuja tekijöitä tärkeämpinä kuin miehet. Etenkin esimiestyö, työn arvopohja sekä työyhteisön kaikenpuoliseen toimivuuteen liittyvät tekijät painottuvat hieman enemmän naisten arvioissa (**kuvio 32**). Ainoa asia, joka on näkyvästi tärkeämpi miehille kuin naisille, on työn kokopäiväisyys. Vähäinen samansuuntainen ero havaitaan työsuhteen vakinaisuuden ja palkkauksen arvostuksessa.

Samankaltaisia tuloksia saadaan tarkasteltaessa, miten ikä korreloi työpaikan ominaisuuksia koskevien toiveiden kanssa. Miltei kaikki kysytyt asiat ovat tärkeämpiä vanhemmille ikäluokille kuin nuoremmille, jotka puolestaan painottavat vanhoja enemmän vain yhtä asiaa, mahdollisuutta työn ja vapaa-ajan joustavaan yhteensovittamiseen (**kuvio 33**).⁴ Voimakkaimpana ikäriippuvuus ilmenee työn sosiaalisen arvostuksen kohdalla, jota vanhat painottavat nuorempia enemmän.

Tulkinnassa tulee huomata että, vaikka todetut erot ovat sinänsä todellisia, kyse on pitkälti vain arvostuksissa ilmenevistä aste-eroista. Niinpä ei ole syytä suoranaiseen kauhisteluun vaikkapa siitä, että nuoremmat ikäluokat olisivat kiinnostuneita lähinnä vain työn ja vapaa-ajan

⁴ Aineiston koosta johtuen itseisarvoltaan jo 0,05 korrelaatio ilmaisee tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta.

Kuvio 32. KUINKA TÄRKEITÄ ITSELLE OVAT TYÖN/TYÖPAIKAN ERI OMINAISUUDET: MIEHET vs. NAISET (asteikkokeskiarvojen erotukset).

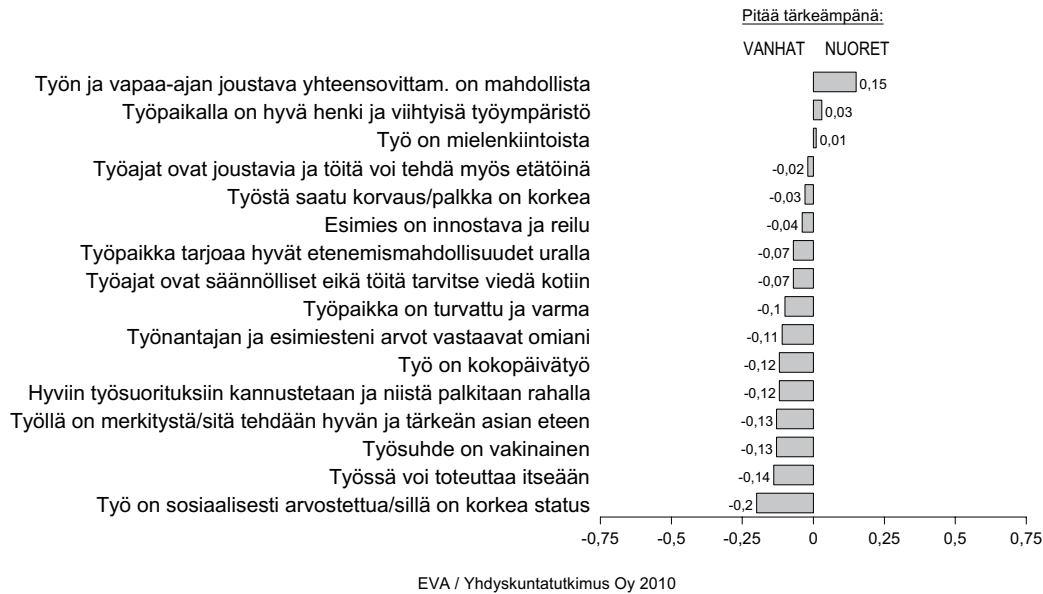

yhteensovittamisesta. Toisaalta havaitut painotuserot ovat yhtäpitäviä muissa tarkasteluyhteyksissä havaittujen erojen kanssa: Edellä työn todettiin merkitsevän elämänsisältönäkin vanhemmille ikäluokille enemmän kuin nuoremmille (ks. luku 3). Siksi on loogista, että vanhemmat ikäluokat ottavat nuorempia ikäluokkia vahvemmin kantaa myös hyvän työpaikan tunnuspiirteitä määrittäessään.

Iän ja sukupuolen ohella suomalaisten kantoja työn ja työpaikan ominaisuuksien tärkeyteen erottaa koulutustaso. Vähemmän koulutetut arvostavat korkeammin koulutettuja enemmän työsuhteen luonteeseen liittyviä asioita, kuten säännöllisiä työaikoja sekä työsuhteen varmuutta ja vakinaisuutta. Korkeammin koulutetut puolestaan korostavat enemmän työaikojen joustoa ja etätöimahdollisuutta sekä työn sisällöllisiä aspekteja (**kuvio 34**).

Väestöryhmittäisiä eroja voidaan vetää yhteen myös faktorianalyysillä, joka kokoaa työhön kohdistuvat odotukset kolmeksi selkeäpiirteiseksi ulottuvuudeksi. Niistä ensimmäiseen yhdistyvät työn sisältöön ja ar-

Kuvio 33. KUINKA TÄRKEITÄ ITSELLE OVAT TYÖN/TYÖPAIKAN ERI OMINAISUUDET: IÄN KORRELAATIOT (r).

vopohjaan sekä työyhteisöön liittyvät premissit⁵. Toinen ulottuvuus kattaa niin sanotun perinteisen työsuhteen rakennuspuut kuten työn vakinaisuutta, varmuutta ja säännöllisyyttä koskevat tekijät⁶. Kolmannen ulottuvuuteen jäsenyivät urakehitykseen, statukseen ja rahalliseen korvaukseen liittyvät työpaikan ominaisuudet.⁷

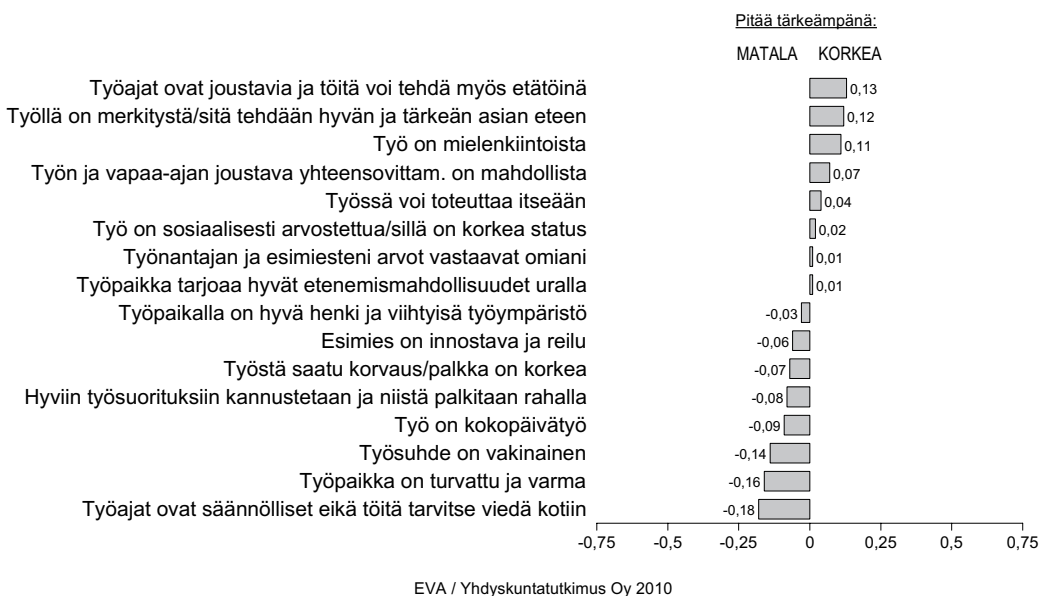
Esitettäessä kahden ensimmäisen faktorin tulokset kartan muodossa, saadaan havainnollinen kuva siitä, miten eri väestöryhmien toiveet

⁵ Voimakkaimmin faktorilla latautuvat mm. määreet 'työ on mielenkiintoista', 'työnantajan ja esimiesteni arvot vastaavat omiani', 'työpaikalla on hyvä henki ja viihtyisä työympäristö', 'esimies on innostava ja reilu', 'työssä voi toteuttaa itseään'.

⁶ Kärkimuuttujia ovat 'työsuhde on vakinainen', 'työpaikka on turvattu ja varma', 'työ on kokopäivätyö' ja 'työajat ovat säännölliset eikä töitä tarvitse viedä kotiin'.

⁷ 'Työstä saatu korvaus/palkka on korkea', 'työpaikka tarjoaa hyvät etenemismahdollisuudet uralla', 'hyviin työsuorituksiin kannustetaan ja niistä palkitaan rahalla', 'työ on sosiaalisesti arvostettua/sillä on korkea status'.

Kuvio 34. KUINKA TÄRKEITÄ ITSELLE OVAT TYÖN/TYÖPAIKAN ERI OMINAISUUDET: KOULUTUSTASON KORRELAATIOT (r).

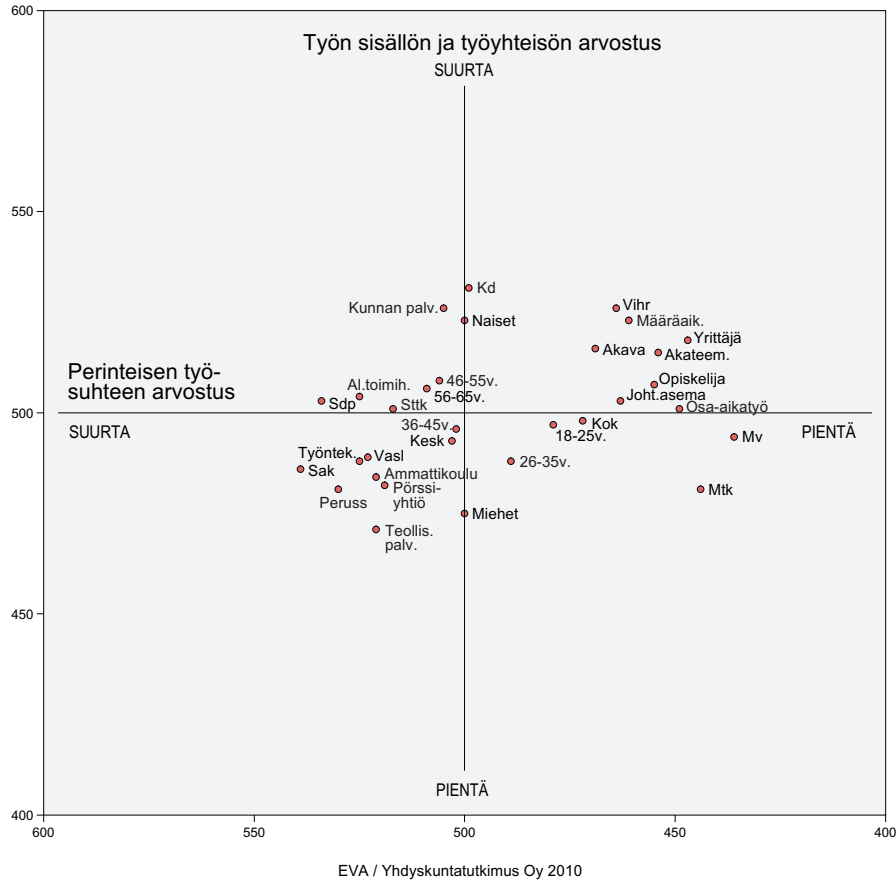

työpaikan ominaisuuksista suhteutuvat toisiinsa (**kuvio 35**). Kuten vastaavissa esityksissä edellä, kartan keskipiste ilmaisee koko väestön keskimääräistä asennoitumista.

Kartan vasempaan alaruutuun, jossa perinteisen työsuhteen arvostus on korkealla, mutta työn sisällön ja työyhteisön arvostus vähäisempää, sijoittuvat muun muassa teollisuuden palveluksessa olevat, työntekijät, SAK:n jäsenet sekä Vasemmistoliittoa tai Perussuomalaisia äänestävät. Vastakkaisia arvostuksia ilmentävään oikeaan yläruutuun, jossa perinteisen työsuhteen arvostus on vähäisempää ja työn sisällön ja työyhteisön arvostus korostuu, sijoittuvat mm. akateemisesti koulutetut, yrittäjät, Vihreitä äänestävät sekä määräaikaisessa työsuhhteessa olevat.

Oikeaan alaruutuun sijoittuvat ryhmät, joiden kohdalla sekä perinteisen työsuhteen että työn sisällön ja työyhteisön arvostus on väestön keskiarvoa vähäisempää. Alueelle paikantuvat kaksi nuorinta ikäryhmää (18–25 sekä 26–35 -vuotiaat) sekä maanviljelijät. Myös Kokoo-

Kuvio 35. TYÖN/TYÖPAIKAN OMINAISUUDET: TYÖN SISÄLLÖN JA TYÖYHTEISÖN ARVOSTUS vs. PERINTEISEN TYÖSUHTEEN ARVOSTUS (faktoripistemääräkeskiarvot, akselien leikkauspiste = koko väestö keskimäärin).

musta äänestävät sekä johtavassa asemassa olevat ovat niin ikään tämän ryhmän rajoilla – tosin vaaka-akselin eri puolilla. Kahden viimeksi mainitun ryhmän sijaintipisteet kartalla siirtyisivät kuitenkin huomattavasti ylöspäin, mikäli kartan pystyakselina olisi analyysin tuottama kolmas, uraa ja omaa hyötyä korostava faktoriulottuvuus. Nuorempien ikäryhmien sijaintiin kartalla tämä muutos ei kuitenkaan vaikuttaisi. Näiden asennoituminen näyttäytyy täten tietyllä tavalla ”turtana” – ulkokohtaisen innottomana mittautavasta ja näkökulmasta riippumatta.

4.3 OMAN ELÄMÄNSÄ HERRAT

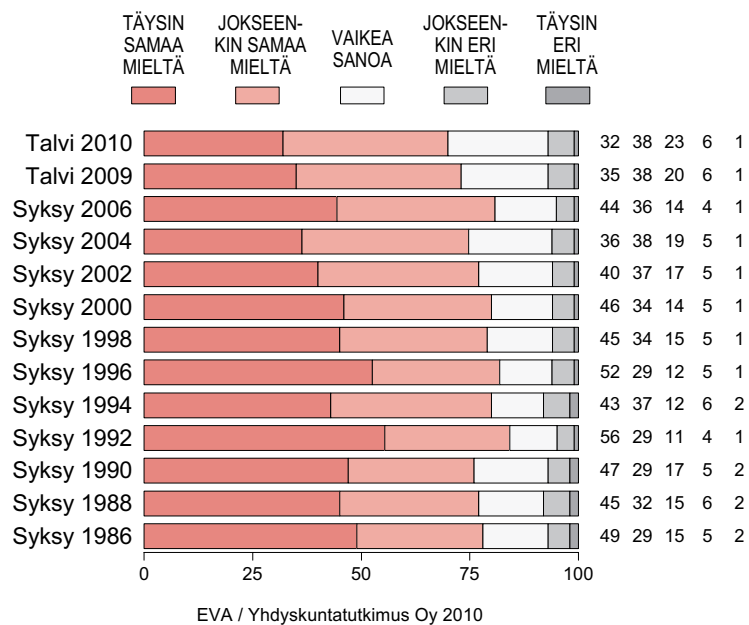
Työn merkityksiä ja taustavaikuttimia selvitetessä yrittäjien väestöryhmä ansaitsee oman alalukunsa. Yrittäjien voi ajatella suhtautuvan moniin tutkimuksessa esitettyihin – esimerkiksi työsuhteen luonteen liittyviin – kysymyksiin jo lähtökohtaisesti eri tavoin kuin palkansaajat. Sen lisäksi, että yrittäjän tekemän työn ehdot määrittävät eri tavoin kuin palkansaajilla, eroa luo myös se, että yrittäjä on varsin usein myös työnantaja – jos ei muiden, niin ainakin oman itsensä.

Lisäpontta yrittäjien asenteiden tarkasteluun antavat yrittäjyyteen yhteiskunnallisessa keskustelussa toistuvasti asetetut suuret odotukset ja toiveet. Koska yrittäjyyden ydintä on uusien taloudellisen mahdollisuuksien havaitseminen ja niiden hyödyntäminen, pidetään yrittäjyyden edistämistä yhtenä talouden uusiutumisen ja kasvun avainkysymyksistä. EVAn tutkimuksissa selvä enemmistö suomalaisista on jo neljännesvuosisadan ajan katsonut koko yhteiskunnan hyötyvän, jos yrittämiseen suhtauduttaisiin maassamme myönteisemmin. Tälläkin mittauskerralla seitsemän kymmenestä (70 %) antaa tällaisen tuen ilmauksen yrittäjyydelle (**kuvio 36**).

Yrittäjien itsensä ohella kaikkein vahvinta yrittämismyönteisyys on Kokoomusta ja Keskustaa äänestävien parissa, mutta usko yrittäjyyden hyötyihin on tasaisen vahvaa läpi muidenkin väestöryhmien notkahaen hienoisesti ainoastaan vasemmistopuolueita äänestävien parissa. Toisaalta yrittäjäsympatiat ovat heikentyneet aavistuksen verran viime vuodesta ja ovat jopa kymmenen prosenttiyksikköä vähäisempiä kuin esimerkiksi neljä vuotta sitten. Pidemmän aikavälin tarkastelussa voidaan havaita, että korkeasta tasostaan huolimatta yrittämismyönteisyys on ollut hienoisessa laskussa koko 90-luvun laman jälkeisen ajan.

Miten yrittäjät sitten itse näkevät oman työnsä? Pitkälti samalla tavalla kuin muutkin suomalaiset, mikäli on uskominen edellisessä luvussa esitetyn työn merkityksiä koskevan kysymyssarjan tuloksia (**kuvio 37**). Verrattuina palkansaajiin yrittäjät näyttävät kuitenkin olevan työhönsä tyytyväisempiä ja tietyllä tavalla ”ahneempia työlle”. Yksilön yrittäjäksi ryhtymisessä ottaman riskin kääntöpuoli – vapaus valita ja olla itse itsensä herra – paistaa myös yrittäjien kuvaajasta. Yrittäjille työ on palkansaajia huomattavasti useammin mieluisaa toimintaa ja

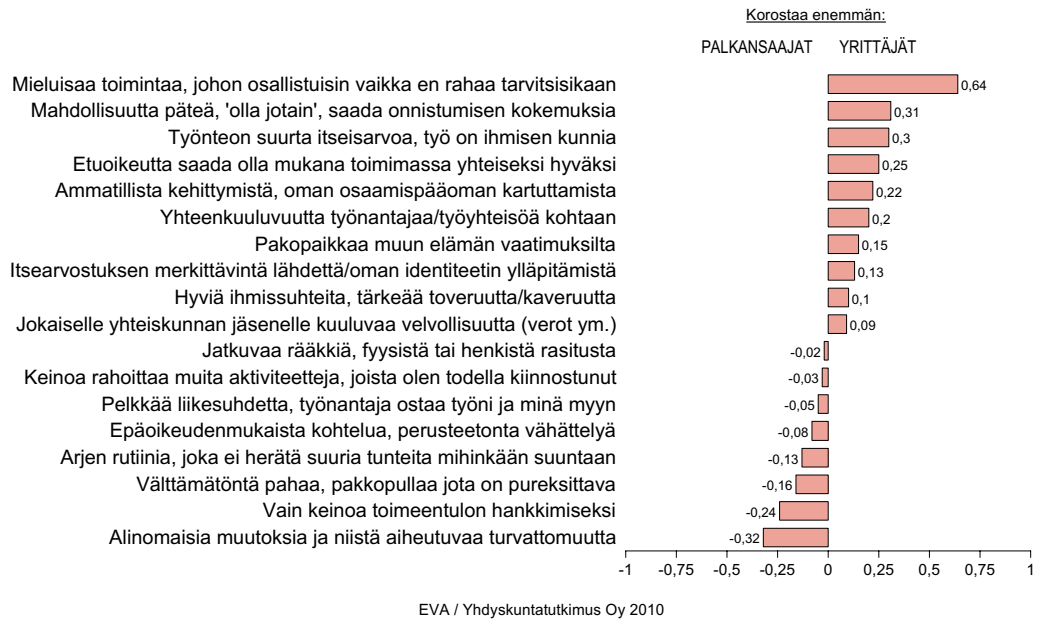
Kuvio 36. "MIKÄLI MAASSAMME SUHTAUDUTTAISIIN MYÖNTEISEMMIN YRITTÄMISEEN, SIITÄ HYÖTYISI KOKO YHTEISKUNTA" (%).

myös itsensä toteuttamiseen, työn itseisarvoon sekä sen antoisuuteen liittyvät merkityssisällöt korostuvat yrittäjillä jossain määrin vertailussa palkansaajiin.

Merkittävin käänne ilmenee siinä, että palkansaajat kokevat yrittäjiä enemmän työn merkitsevän ”jatkuvia muutoksia ja niistä aiheutuvaa turvattomuutta”. Kyseessä lienee juuri ero oman työn hallinnan tunteessa, sillä objektiivisesti katsoen yrittäjän asema on monin tavoin palkansaajaa turvattomampi. Yrittäjällä ei ole työsuhdeturvaa, ennalta sovittua palkkaa tai säädeltyä työaika. Hänellä ei ole lakisääteistä oikeutta lomiin ja hänen suojansa työttömyyden ja sairauden varalta on palkansaajaa heikompi. Sen sijaan yrittäjällä on vastuu hankkia asiakkaansa ja tulonsa itse ja hän kantaa riskin siitä, että luovutetusta suoritteesta ei saadakaan sovittua korvausta. Työnantajana toimiessaan yrittäjällä on luonnollisesti vastuu työntekijöistään sekä koko joukko

Kuvio 37. MITÄ ANSIOTYÖ MERKITSEE ITSELLE HENKILÖKOHTAISESTI: YRITTÄJÄT vs. PALKANSAAJAT (asteikkokeskiarvojen erotukset).

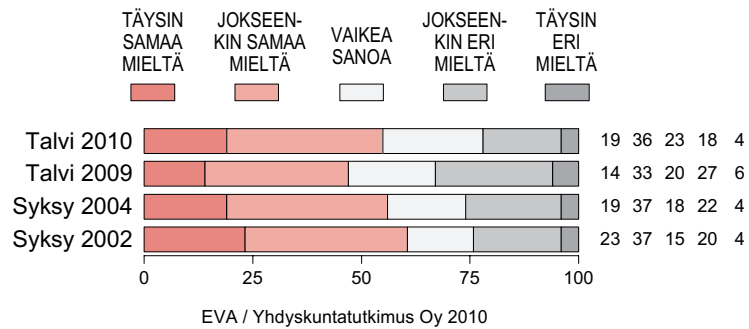

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2010

toimintaansa liittyviä hallinnollisia ja taloudellisia velvoitteita. Myös etenkin pienyrittäjien tulotaso on monissa tapauksissa tilastoidustikin alhaisempi kuin palkansaajien.

Tämä tunnistetaan myös kansalaismielipiteessä. Enemmistö (55 %) mieltää yrittäjänä toimimisen riskit ja siihen liittyvät maksut palkkatyöhön verrattuna siinä määrin koviksi, ettei järkevästi ajattelevan yksilön kannata ajatella yrittäjäksi ryhtymistä (**kuvio 38**). Hienoisen särön näin ajattelevien suomalaisten muutoin melko yhtenäiseen rintamaan luovat vasemmistopuolueita äänestävät sekä akateemisesti koulutetut, joista neljä kymmenestä allekirjoittaa väitteen, mutta varsin moni – noin kolme kymmenestä – torjuu. Kokonaisuutena väestön käsitys yrittäjäriskin suuruudesta on kuitenkin vahvistunut vuoden takaisesta huolimatta siitä, että myös väittämän yrittäjäriskille asettama vertailukohta, ”turvallinen palkkatyö” on sekin muuttunut viime aikoina monien mielestä enemmän tai vähemmän suhteelliseksi käsitteeksi.

Kuvio 38. "YRITTÄJÄNÄ TOIMIMISEEN LIITTYY SUOMESSA NIIN SUURIA MAKSUJA JA RISKEJÄ, ETTÄ 'VAIN HULLU' RYHTYY TURVALLISEN PALKKATYÖN SIJASTA YRITTÄJÄKSI" (%).

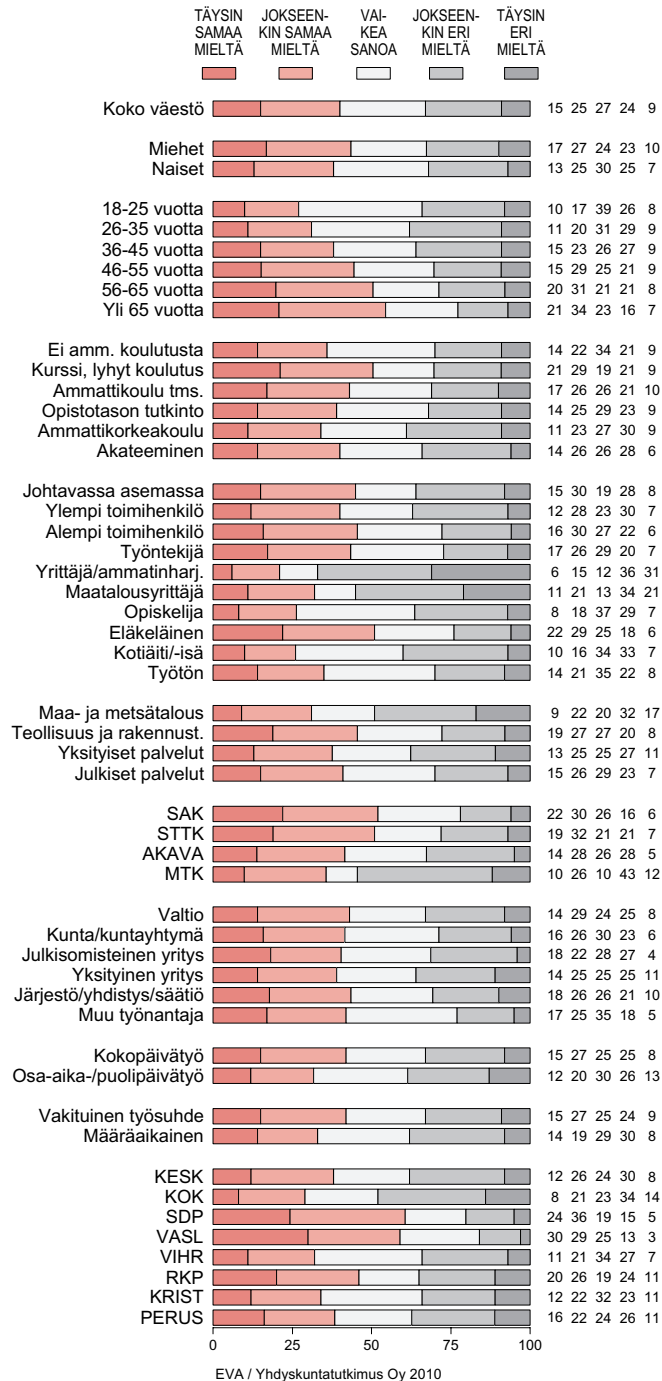

Täten, vaikka yrittäjyyttä pidetään maallemme ensiarvoisen tärkeänä ja hyödyllisenä, myös sen haasteet ja riskit tunnistetaan laajalti. Yhtenä keinona kompensoida nämä riskit sekä kannustaa yrittäjyyteen on pidetty sitä, että yrittäjiä verotettaisiin palkansaajia kevyemmin. Suomalaiset suhtautuvat kuitenkin tähän ajatukseen melko varauksellisesti. Neljä kymmenestä suomalaisesta (40 %) katsoo, ettei yrittäjiä tulisi verottaa sen kevyemmin kuin palkansaajiakaan (**kuvio 39**). Kolmannes (33 %) on asiasta eri mieltä. Kysymys kuitenkin yhtäältä jättää monet (27 %) epätietoisiksi ja toisaalta jakaa väestöryhmiä voimakkaasti tavalla, josta voi löytää jo vastakkainasettelunkin aineksia.

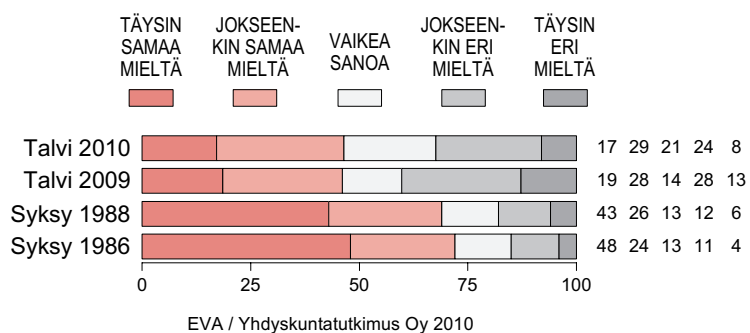
Yrittäjien verotuksessa on kysymys myös taloudellisista kannusteista. Akateemisellakin verotutkimuksella on kuitenkin ollut vaikeuksia vastata kysymykseen tuloverotuksen tason vaikutuksesta työn tarjontaan, eikä kansalaistenkaan kannoista välity selvää mielipidesuuntaa. Hie-man alle puolet (46 %) katsoo korkean tuloveron vähentävän heidän omaa työhaluaan (**kuvio 40**). Vastakkaisella kannalla on kolmannes (32 %). Korkeiden verojen työhalut tappavaan vaikutukseen uskovat juuri yrittäjät, johtavassa asemassa olevat, Kokoomusta sekä Perussuomalaisia äänestävät.

Kantojen muutos edellisestä, vuoden takaisesta mittauskerrasta on melko vähäinen. Väittämän torjuvien – veroruuvien vaikutukset kiis-

Kuvio 39. "Ei ole mitään syytä, miksi yrittäjiä pitäisi verottaa kevyemmin kuin palkansaajia" (%).

Kuvio 40. "KORKEA TULOVERO VÄHENTÄÄ TYÖHALUJANI" (%).

tävien – rivit ovat kuitenkin harvenneet tuntuvasti, kymmenisen prosenttiyksikköä. Dramaattisin ero löytyy kuitenkin vertailussa vanhoihin, yli 20 vuoden takaisiin mittaustuloksiin. Tuolloin seitsemän kymmenestä katsoi korkean tuloveron syövän heidän työhalujaan. Tulosten suuri ero kertonee paitsi tutkimusajankohtien välillä tapahtuneesta verotuksen keventymisestä, myös siitä, että keinojen löytäminen kansalaisten työhalujen lisäämiseksi saattaa olla nykyisen talouskriisin jälkimainingeissa vielä vaikeampaa kuin 1990-luvun laman jälkeisenä aikana.

5 TYÖELÄMÄN MUUTOKSEN LYHYT HISTORIA

5.1 KIIREEN KAHDET KASVOT

”Nykyään työpaikkoja pyöritetään pienellä porukalla, työntekijöistä viedään kaikki mehut pois. Ihmiset palavat loppuun jo keski-ässä.”

”Olen eläkkeellä, mutta olen melkein koko ajan ollut töissä – pitkiä jaksoja – keikkoja ym. Olen terve, työkykyinen enkä ole stressaantunut. Työnteko on kivaa, olen iloinen, että olen saanut jatkaa uraa, olen hyvä työntekijä.”

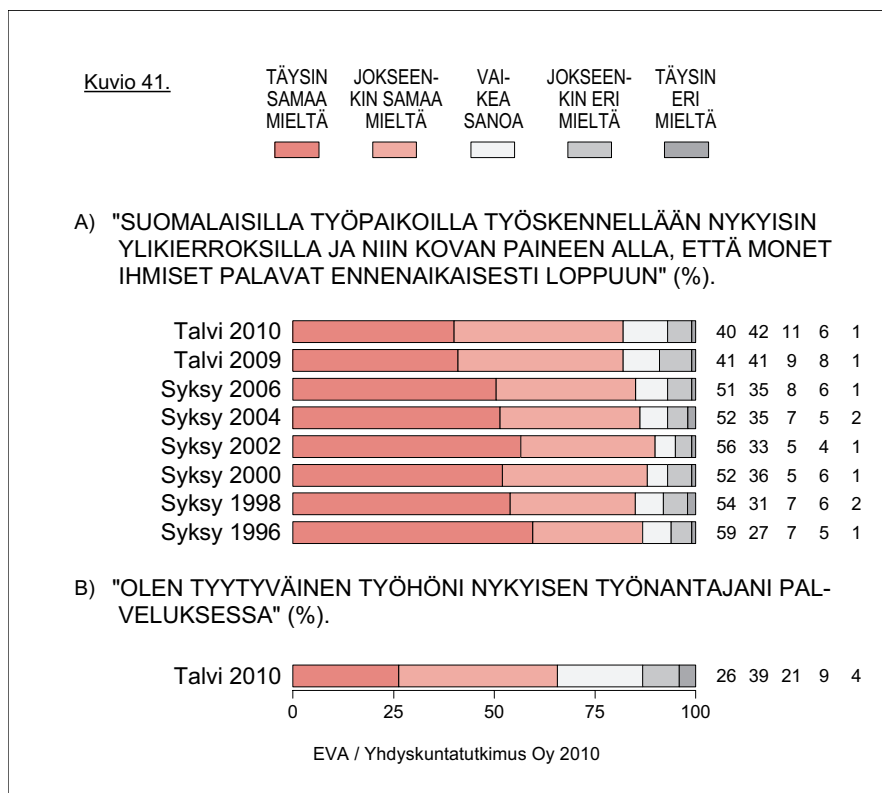
”Koko työelämä menossa huonompaan suuntaan ja ihmiset väsyvät nopeasti. Työelämä vie tällä hetkellä pois ihmisiltä siitä mistä sitä ei saisi pois viedä eikä ole jälkikäteen korvattavissa, kuten esim. perhe-elämästä.”

Sitaatit kyselyyn vastanneiden omaehtoisesta palautteesta vetävät yhteen lukuisten muiden jättämiä kommentteja siitä, missä työelämässä juuri nyt mennään. Joidenkin kommentit ilmaisevat työn iloa ja tyytyväisyyttä omaan työhön. Useimpien kommentoijien mielestä tehostaminen työpaikoilla on kuitenkin vedetty liian pitkälle, ja työyhteisöjen arkea leimaavat liiaksi kiire ja stressi sekä alinomaiset muutokset. EVAn kyselyissä suomalaiset ovat jo pitkään ilmaisseet suoranaista hätäntymistä työelämän stressaavuudesta. Tälläkin kertaa yli kahdeksan kymmenestä (82 %) on sitä mieltä, että suomalaisilla työpaikoilla työskennellään ylikierroksilla ja niin kovan paineen alla, että moni palaa ennenaikaisesti loppuun (**kuvio 41a**). Huoli jaetaan laajasti kaikissa väestöryhmissä. Ainoastaan maatalousyrittäjät näyttäisivät jossain määrin kyseenalaistavan sen paikkansapitävyyden.

Kuvaa työelämän liiallisesta kuormittavuudesta nimenomaan kiireen, stressin ja liiallisen paineen kautta hämärtää kuitenkin se, että valtaosa, kaksi kolmasosaa suomalaisista (65 %) ilmoittaa olevansa tyytyväinen

työhönsä nykyisen työnantajan palveluksessa (**kuvio 41b**). Töissä olevien joukossa – joita väittämä varsinaisesti koskee – tyytyväisyys on kautta linjan vielä laajempaa. Avoimen tyytymättömiä omaan nykyiseen työhönsä ovat näin mitaten vain harvat (13 %). Työssä olevilla ammattiasema heijastuu tyytyväisyysarvioihin ehkä yllättävänkin vähän. Työhönsä tyytyväisimmän ryhmän (johtavassa asemassa olevat, 87 %) ja vähiten tyytyväisen ryhmän (työntekijät, 73 %) ero jää asiallisesti pieneksi. Luonnollisesti kukin ryhmä peilaa tilannettaan oman viite-ryhmänsä ja työmarkkinastatuksensa kautta.

Kantojen ristiriitaisuutta voidaan osin selittää kysymyksenasettelun eroavaisuuksilla. Yhtyminen kollektiiviseen, yleisluontoisesti muotoiltuun ja julkisuudessaakin paljon puituun huoleen stressin ja kiireen lisääntymisestä työpaikoilla on helppoa, vaikka merkittävämpiä oma-kohtaisia kokemuksia asiasta ei välttämättä olisikaan. Jälkimmäisen väittämän kohdalla – kysyttäessä suoraan tyytyväisyyttä omaan työhön

– kynnys vastata kielteisesti on puolestaan huomattavan korkealla. Sen ylittäminen edellyttänee jo melko räikeiden työhön liittyvien epäkohtien kanssa painimista sekä lisäksi halua ja kykyä lausua julki oman tilanteensa ongelmallisuus. Samankaltainen ilmiö havaitaan yleisesti esimerkiksi onnellisuustutkimuksissa, joissa vain ani harvat päätyvät omaa asemaansa punnittuaan toteamaan itse itsensä onnettomaksi.

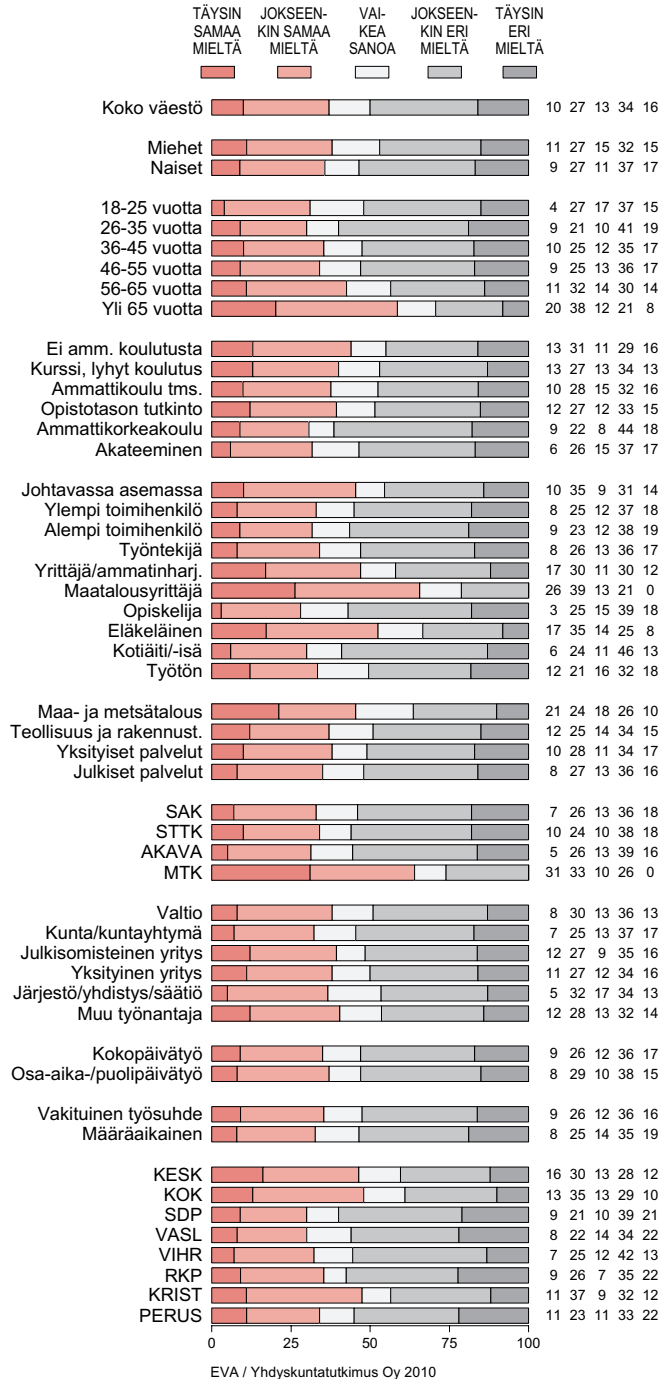
Kysymys siitä, onko liiallinen kiire ja stressi pilannut työelämän, jää näiden kysymysten valossa silti vaille selkeää vastausta. Kiistatonta lienee, että työyhteisössä pyritään vaihtelevan tasoisen esimiestyön luotsaamana jatkuvasti kohti parempaa tuottavuutta, mikä koettelee työntekijöiden jaksamisen rajoja. Toisaalta myös vapaa-ajan puolelta suomalaisiin kohdistuu yhä enemmän paineita, ja elämänhallinnan kokonaisuuskin voi olla monelta hukassa. Edellä (ks. luku 3.1) havaittiin, että suomalaisilla on ajankäyttöään koskevia toivomuksia enemmän kuin niihin käytettävissä olevaa aikaa.

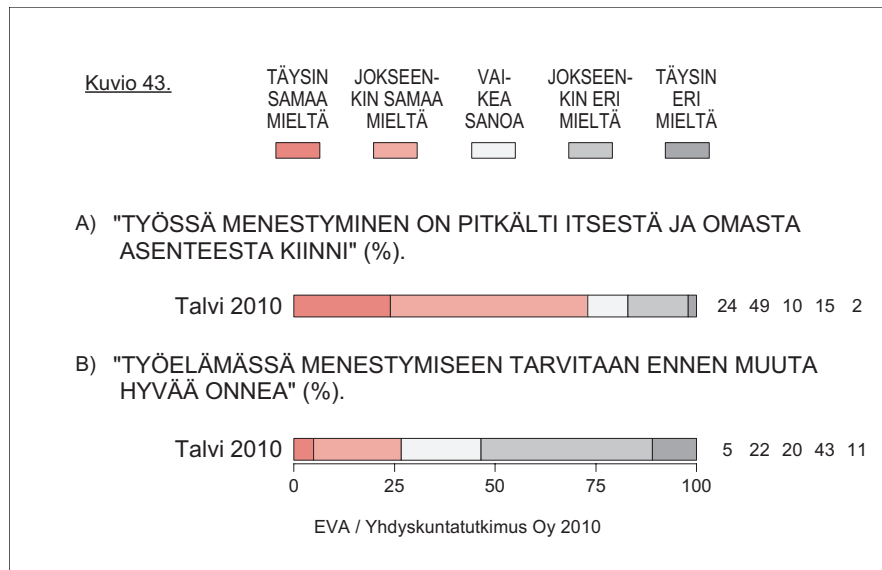
Lähes neljä kymmenestä (37 %) tulkitseekin puheen kiireen lisääntymisestä olevan höllynpölyä, joka ilmentää lähinnä vain ajankäytön hallinnan ongelmia. Joka toinen (50 %) pitää kuitenkin kiireen lisääntymistä tosiasiana. Viime mainittu kanta on näkyvästi yleisempi palkansaajaryhmien kuin yrittäjäryhmien keskuudessa. Eroa ei ehkä tule tulkita niin että yrittäjien elämä on lokoisampaa, vaan että kyse on myös asennoitumistavan erosta. Poliittisella kentällä sama näkyy siten, että yrittäjämyönteisimpien porvarillisten pääpuolueiden kannattajat pitävät kiireongelmaa ”keksittynä” muita useammin (**kuvio 42**).

Kiireen lisääntyminen on tuskin kuitenkaan pelkästään työelämän ilmiö. Tästä kielii se, että kiirettä korostavat myös opiskelijoiden sekä kotiäitien ja -isien kaltaiset ryhmät. Jos kohta työelämä on muuttunut aiempaa kiireisemmäksi ja stressaavammaksi, näyttää siltä, että sama koskee muutakin elämänmenoa.

Suomalaiset ovat myös sitä mieltä, että ratkaisun avaimet työssä pärjäämiseen ovat kunkin omassa kädessä. Kolme neljästä (73 %) katsoo, että työssä menestyminen on pitkälti itsestä ja omasta asenteesta kiinni (**kuvio 43a**). Korostetun vahvasti ”niin makaa kuin petaa” -aatteeseen uskovat samat ryhmät, jotka korostivat kunkin omaa roolia kiireen hallinnassa, eli maanviljelijät, yrittäjät, sekä Keskustaa ja Kokoomusta äänestävät. Toista mieltä on vain joka kuudes suomalainen (17 %),

Kuvio 42. "Puhe kiireen lisääntymisestä on hölynpölyä, sillä ihmisillä on aivan riittävästi aikaa, jos sen vain käyttää oikein" (%).

mutta työttömistä sekä Vasemmistoliittoa äänestäväistä kuitenkin jo kolme kymmenestä.

Tosiasia kuitenkin on, että oikea asennekaan ei aina takaa menestystä työssä. Sattumallakin on oma roolinsa siinä, kuinka asiat lutviutuvat. Neljännes (27 %) suomalaisista katsoo, että työelämässä menestymiseen tarvitaan ennen muuta hyvää onnea (**kuvio 43b**). Enemmistö (54 %) kuitenkin tyrmää väitteen. Koulutus näyttäisi olevan hyvä vaikutus työelämän satunnaisuuksia vastaan, sillä käsitys hyvän onnen tärkeydestä vähenee koulutustason kohotessa. Muutoin usko tekijöiden yhteyteen vaihtelee melko vähän eri väestöryhmien välillä. Muita useammin ”hyvän tuurin” tarpeellisuuden kiistävät silti muun muassa Kokoomuksen ja Kristillisdemokraattien kannattajat. Päinvastaisella kannalla ovat huomiota herättävän laajasti työttömät, joista joka toinen (49 %) allekirjoittaa teesin onnen tarpeellisuudesta. Ryhmä kaikeksi kokee, että sitä on onnen sijasta potkaissut korkeintaan työnantaja.

5.2 MITEN TYÖELÄMÄ MUUTTUU?

Tempon kiihtyminen ei toki ole työelämän muutoksen ainoa tai edes keskeisin ilmentymä, vaan pikemminkin yksi sen aspekteista. Siihen, mihin suuntaan työelämä muuttuu, vaikuttavat paitsi yleinen talouden kehitys Suomessa ja maailmalla, myös rakenteelliset muutokset talouden toimialarakenteessa, väestössä ja työvoimassa sekä laadulliset muutokset tuottavuudessa, teknologiassa, koulutustasossa – ja arvoissa sekä asenteissa.

Ei liene liioiteltua sanoa, että elämme tällä hetkellä työelämän suuren murroksen vaiheessa. Suomen perinteiset vientiteollisuuden tukijalat hakevat itselleen uusia sijoja talouskriisin jälkimainingeissa kansainvälisen kilpailun edelleen kiristyessä. Samalla on käynnissä vimmainen haku uusien talouden kasvualojen löytämiseksi. Työelämässä tapahtuu sukupolvenvaihdos suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle. Julkisen talouden kestävyys joutuu koetukselle, mikä heijastuu paitsi tuottavuuden nostamistarpeina julkisissa palveluissa, myös paineena ylläpitää työllisyysastetta pidentämällä työuria.

Kantoja työelämän kehitysilmiöihin luodattiin kysymyssarjalla, jossa suomalaisia pyydettiin arvioimaan kuudentoista eri työelämän kehityskulun etenemisen todennäköisyyttä lähivuosien aikana. Kysymyksen näkökulma oli faktinen, ts. tehtävänä ei ollut kertoa mitä toivoo tapahtuvan, vaan mitä otaksuu tapahtuvan omista toiveista riippumatta (**kuvio 44**). Samalla saatiin myös kiinnostavaa vertailutietoa, sillä vastaava kysymyssarja esitettiin suomalaisille myös kuusitoista vuotta aiemmin, vuonna 1994. Tuolloin globaalin talouden pelisääntöjä opetteleva, lamasta toipuva Suomi eli niin ikään keskellä talouden ja työelämän suurta myllerrystä.

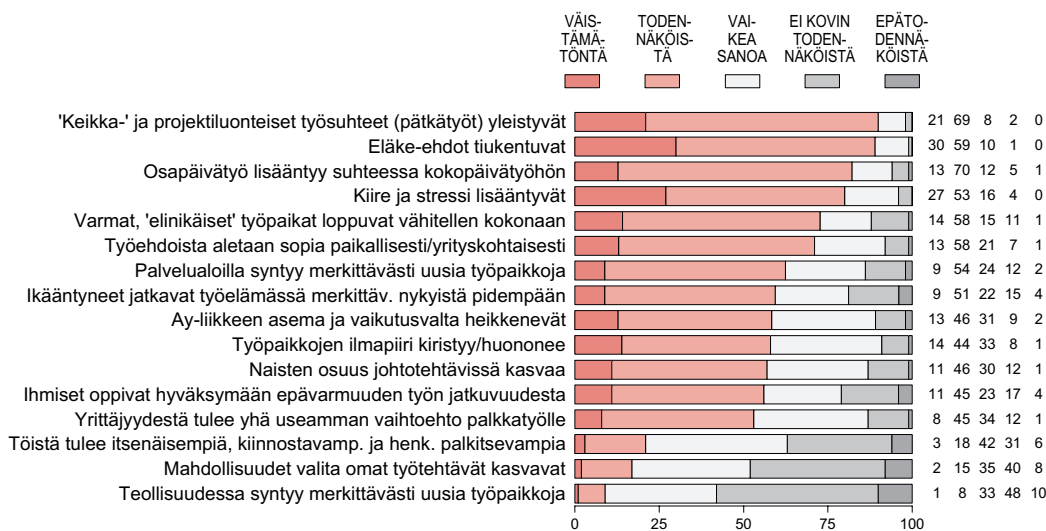
Tulokset muodostuvat ehkä yllättävänkin selviksi – tietyt asiat tapahtuvat, tietyt eivät. Työelämän lähitulevaisuuden keskeisimpien muutosten nähdään kohdistuvan työsuhteiden luonteeseen. Yhdeksän kymmenestä (90 %) pitää todennäköisenä, että pätkätyöt yleistyvät nykyisestä ja yli kahdeksan kymmenestä (83 %) katsoo, että myös osapäivätyö lisääntyy suhteessa kokopäivätyöhön. Seitsemän kymmenestä (72 %) povaa loppua varmoille, ”elinikäisille” työpaikoille. Vakinaisen ja turvallisen työsuhteen laaja arvostus huomioon ottaen (ks. luku 4),

voidaan päätellä, että mikään näistä kehityskuluista ei ole erityisen mieluinen suomalaisille. Kahdeksan kymmenestä (80 %) näkeekin, että kehitys johtaa kiireen ja stressin lisääntymiseen. Tästä huolimatta enemmistö (56 %) arvioi, että suomalaiset oppivat hyväksymään epävarmuuden työn jatkuvuudesta.

Seitsemän kymmenestä (71 %) pitää todennäköisenä, että työehdot sovitetaan jatkossa yhä useammin paikallisesti tai yritystasolla. Kuusi kymmenestä (59 %) povaa myös ay-liikkeen aseman ja vaikutusvallan heikkenevän. Viime aikoina paljon puhuttaneen eläkelupauksen kestävyyyteen ei uskota, vaan eläke-ehtojen tiukentumista pidetään lähes selvänä (89 %). Vielä enemmän esillä olleen työurien merkittävän pidentymisen näkee todennäköiseksi kuusi kymmenestä (60 %). Ilman kiistoja tämän kaiken ei uskota tapahtuvan, sillä selkeä enemmistö (58 %) katsoo työpaikkojen ilmapiirin kiristyvän tulevaisuudessa.

Työsuhteiden sekä työ- ja eläke-ehtojen uskotaan siis muuttuvan, mutta mitä muuta työelämässä tapahtuu? Paljonkin, sillä talouden

Kuvio 44. KUINKA TODENNÄKÖISENÄ PITÄÄ ERILAISTEN TYÖTÄ JA TYÖELÄMÄÄ KOSKEVIEN KEHITYSILMIÖIDEN ETENEMISTÄ MAASSAMME LÄHIVUOSIEN AIKANA (%).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2010

rakenteiden ja sitä kautta ammattirakenteen uskotaan menevän osin uusiksi: Kuusi kymmenestä (63 %) pitää todennäköisenä, että palvelu-aloilla syntyy merkittävästi uusia työpaikkoja. Sitä vastoin vain harva (9 %) uskoo siihen, että teollisuuteen luotaisiin runsaasti uusia työtilaisuuksia. Suomi ottaisi siis uuden askeleen kohti palveluyhteiskuntaa.

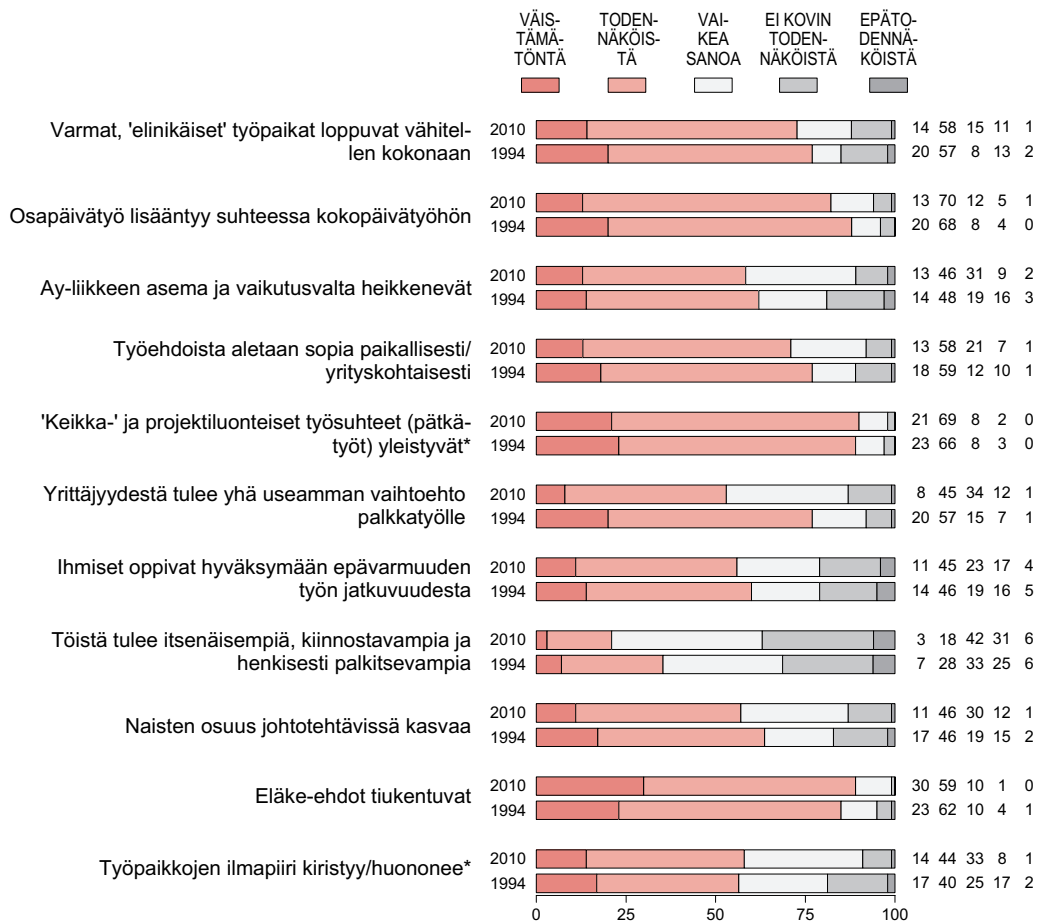
Toinen merkittävä rakenteellinen muutos etenee parasta aikaa omalla painollaan työmarkkinoilla suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle. Koska avautuvia työtilaisuuksia saattaa monissa kohdissa työmäärä olla enemmän kuin työnhakijoita, on suurten ikäluokkien vetäytymisen uumoiltu keikauttavan työmarkkinoiden tasapainoa ”työnantajan markkinoista” kohti ”työntekijän markkinoita” – eli tilannetta, jossa työnhakijat enenevästi kilpailuttaisivat työnantajansa ja valitsisivat aiempaa laajemmin itse omat työtehtävänsä. Suomalaiset eivät kuitenkaan näe tällaista skenaariota kovin todennäköisenä. Vain viidesosa (17 %) uskoo, että mahdollisuudet valita omat työtehtävät kasvavat. Jotain myönteistäkin nähdään silti tapahtuvan: Enemmistö (57 %) uskoo sukupuolten tasa-arvon kohentuvan siltä osin, että naisten osuus johtotehtävissä kasvaa.

Siihen, että lähitulevaisuus toisi muassaan kohennusta työn laadullisiin aspekteihin suomalaiset suhtautuvat epäillen. Vain viidesosa (21 %) uskoo, että töistä tulee itsenäisempiä, kiinnostavampia ja henkisesti palkitsevampia. Tässä valossa on ymmärrettävää, että joka toinen (53 %) pitää todennäköisenä, että yrittäjyydestä tulee yhä useamman irtiotto palkkatyöstä. Näin siitä huolimatta, että suomalaisten enemmistö tällä hetkellä haluaa välttää yrittäjyyteen liittyviä riskejä.

Vertailu vuoden 1994 kyselyn tuloksiin mahdollistaa myös aiempien ennusteiden osumatarkkuuden arvioinnin (**kuvio 45**). Ennen muuta tulokset kuitenkin kertovat, että odotukset työelämän kehityksen suunnasta olivat jo tuolloin paljolti samankaltaisia kuin tänäänkin, jos kohta yleissävyltään jossain määrin voimakkaampia. Joidenkin asioiden, kuten työsuhteiden luonteen osalta odotusten pysyvyyttä selittää se, että niiden kohde ei todellisuudessa ole liikkunut. Tilastojen mukaan suomalaisten työsuhteet ovat edelleen erittäin laajalti sekä kokopäiväisiä että vakinaisia. Tutkimusajankohtien välillä määräaikaisten tai osa-aikaisten työsuhteiden osuus ei – kansalaisten taannoisista odotuksista huolimatta – ole kasvanut, vaan pikemminkin laskenut.

Mistä tässä – odotetun ja toteutuneen kehityksen välisessä – erossa on kysymys? Yksi selitys on se, että suomalaisten yleinen huoli tulevaisuudesta ja toimeentulosta kanavoituu käytännössä aina vaateeksi vakaasta työsuhteesta, mitä vielä vahvistaa julkinen keskustelu työn epävarmuuden lisääntymisestä ja työsuhteiden laadun rapautumisesta. Toinen selitys on, että juuri asiaan kiinnitetty suuri huomio on estänyt ”epätyyppillisten” työsuhteiden voittokulun. Toki myös muita selittä-

Kuvio 45. KUINKA TODENNÄKÖISENÄ PITÄÄ ERILAISTEN TYÖTÄ JA TYÖELÄMÄÄ KOSKEVIEN KEHITYSILMIÖIDEN ETENEMISTÄ: ARVIOT VUOSINA 1994 JA 2010 (yhteiset/vertailukelpoiset arviointikohteet, %).

EVA / Yhdyskuntatutkimus Oy 2010

viä tekijöitä saattaa olla löydettävissä. Kuitenkaan se, että suomalaiset ennustivat työsuhteiden laadun tulevan kehityksen viime laman jälkeisenä aikana ilmeisen väärin, ei tarkoita sitä, että odotukset tällä kertaa olisivat yhtä lailla pielessä. Suomalaisten lisääntyvä vapaa-ajan arvostus yhdistettynä työtaakan keventämistoiveisiin voi hyvinkin tarkoittaa sitä, että tulevaisuudessa työsuhteet monimuotoistuvat. Jatkossakin suomalaiset saanevat pääosin haluamansa kaltaisia työsuhteita.

Merkillepantavaa on, että vaikka joka toinen ennakoi yrittäjyydestä tulevan yhä useamman vaihtoehto palkkatyölle, on usko ”yrittäjyyden nousuun” huomattavasti heikompaa kuin kuusitoista vuotta sitten, jolloin kolme neljästä (77 %) piti asiaa todennäköisenä. Tänään tiedetään, että yrittäjien määrä lähti kylläkin laman jälkeen kasvuun, mutta on sitemmin hiipunut. Ottaen huomioon, että paljon yrittäjiä jää lähivuosina eläkkeelle, on yrittäjyyden lisääntymistä koskeva aiempaa alhaisempi odotusarvo talouden kehityspotentiaalin kannalta huolestuttava.

Jotkut asiat, kuten eläke-ehtojen kiristymisen tai paikallisen sopimisen yleistymisen suomalaiset ennustivat aivan oikein. 1990-luvun puolenvälin jälkeen eläkejärjestelmiin on tehty lukuisia niiden ehtoja tiukentavia remonteja. Myös työehtojen sopimiseen on tuotu entistä enemmän paikallisia elementtejä sen ohella, että keskitetyistä tulosopimuksista luovuttiin.

5.3 MINNE MENET, TOVERI?

Ammattiyhdistysliike on kautta vuosien näytellyt keskeistä roolia suomalaisen työelämän kehittämisessä ja laajemminkin yhteiskunnassa yhtenä suomalaisen sopimusyhteiskunnan ja korporatistimin osapuolena. Sen vaikutusvalta ja toiminnan legitimitetti on viime kädessä kummunnut suomalaisten työntekijöiden kansainvälisestäkin korkeasta järjestäytymisasteesta. Viime vuosina talouden rakennemuutokset sekä etenkin talouden kansainvälistyminen ovat lukuisilla eri tavoilla asettaneet ay-liikkeelle haasteita.

Edellä todettiin, että kuusi kymmenestä (59 %) pitää todennäköisenä, että tulevaisuudessa ay-liikkeen asema ja vaikutusvalta heikkenevät.

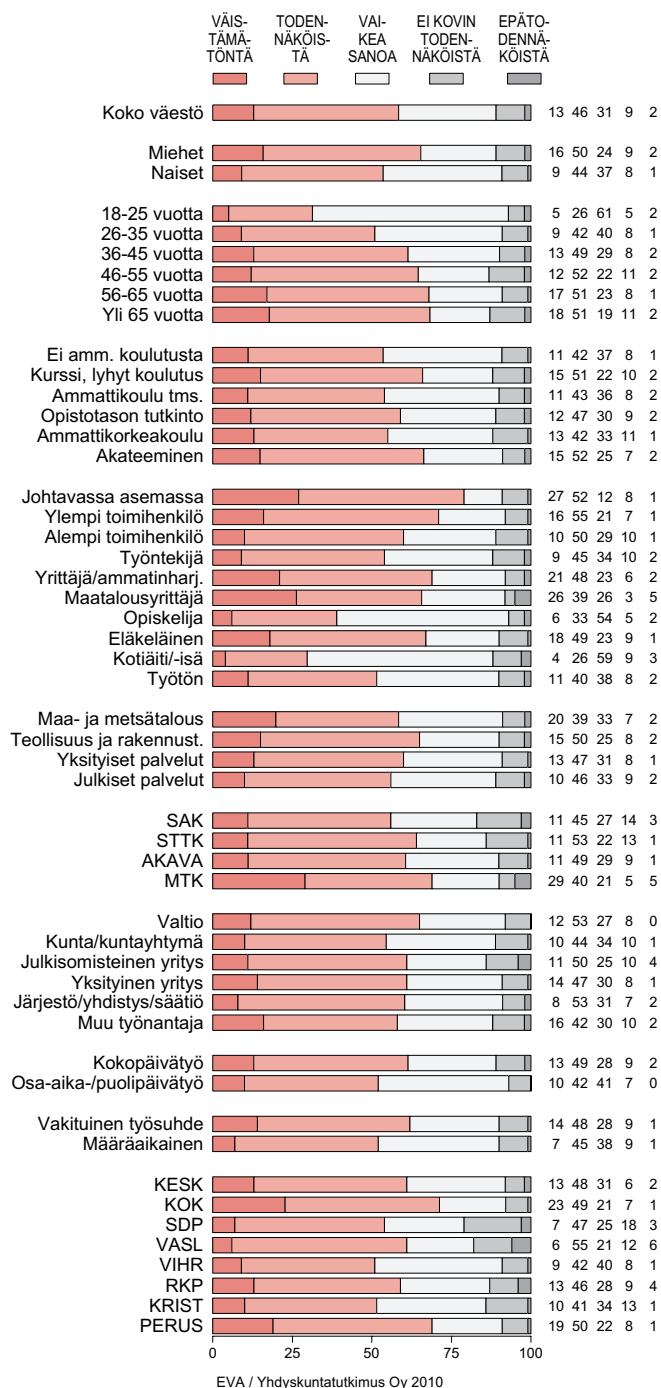
Epätodennäköiseksi tällaisen kehityksen katsoo vain yksi kymmenestä (11 %). Käsitykset ovat samansuuntaisia kaikissa väestöryhmissä, myös palkansaajaliikkeen sisällä (**kuvio 46**). Vain SAK:n jäsenistä sekä vasemmistopuolueiden äänestäjistä hieman väestön keskiarvoa useammat pitävät kehityskulkua epätodennäköisenä.

Lähes joka toinen (45 %) katsoo, että ammattiyhdistysliikkeen organisaatiota ja toimintaa pitäisi merkittävästi uudistaa, jotta se kykenisi tulevaisuudessa ajamaan jäsentensä etuja (**kuvio 47**). Uudistustarpeen kieltävät vain harvat (14 %). Vaikka asia nähdäänkin nyt vähemmän akuutiksi kuin keskellä 1990-luvun alun lamaa, on kaikissa väestöryhmissä enemmän ay-liikkeen uudistumista edellyttäviä kuin uudistustarpeen kieltäviä. Erityisen näkyviä uudistamisvaateet ovat johtavassa asemassa olevilla, Kokoomusta äänestävillä sekä eläkeläisten parissa, mutta palkansaajajärjestöjen jäsenetkin allekirjoittavat vaateen yhtä laajalti kuin muu väestö keskimäärin (**kuvio 48**).

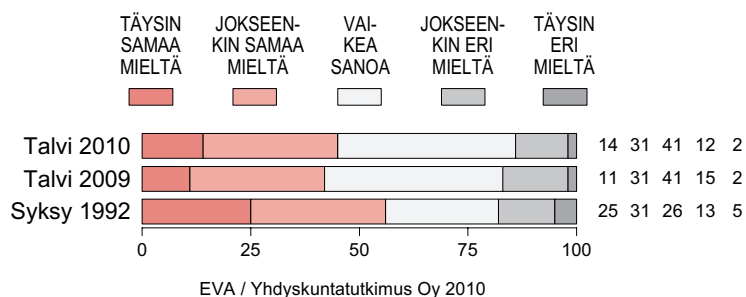
Mitä sitten merkitsee se, että poikkeuksellisen moni (41 %) ei osaa tai halua ottaa kantaa kysymykseen ay-liikkeen uudistustarpeesta? Selkeimmin kantansa muodostavat yhtäältä ay-liikkeen kanssa tekemisissä olevat sidosryhmät – kuten vasemmistopuolueita äänestävät ja johtavassa asemassa olevat – ja toisaalta vanhemmat ikäluokat. Tietyt väestöryhmät, kuten nuoremmat ikäluokat, opiskelijat, osa-aikatyötä tekevät sekä määräaikaisissa työsuhteissa olevat ottavat kuitenkin kantaa huomattavasti innottomammin. Vailla kantaa oleminen ei tietenkään indikoi suoraan kiinnostuksen puutetta ay-liikkeen toimintaa kohtaan, mutta jonkinlaisen yhteyden asioiden välillä voi ajatella olevan.

Joka tapauksessa neljä kymmenestä suomalaisesta (41 %) katsoo, ettei sitoutuminen mihinkään eturyhmään tai organisaatioon enää tänä päivänä ole välttämätöntä (**kuvio 49a**). Eri mieltä on joka kolmas (33 %). Väittämän torjuvia – etujärjestöihin sitoutumisen tarpeellisuutta korostavia – on eniten vasemmistopuolueita äänestävien sekä SAK:n ja STTK:n jäsenten parissa, mutta jälleen myös vanhemmat vastaajat painottavat asiaa systemaattisesti nuorempia vastaajia enemmän. Etujärjestöihin sitoutuminen kiinnostaa nuorempia sukupolvia hieman vanhempia ikäryhmiä vähemmän. Vertailussa aiempiin tuloksiin nähdään, että suomalaisten periaatteellinen sitoutumistarve on – ehkä vastoin totunnaisia käsityksiä – pikemminkin vahvistunut kuin heikentynyt seuranta-aikana.

Kuvio 46. TYÖELÄMÄN KEHITYS: AY-LIIKKEEN ASEMA JA VAIKUTUSVALTA HEIKKENEVÄT (%).

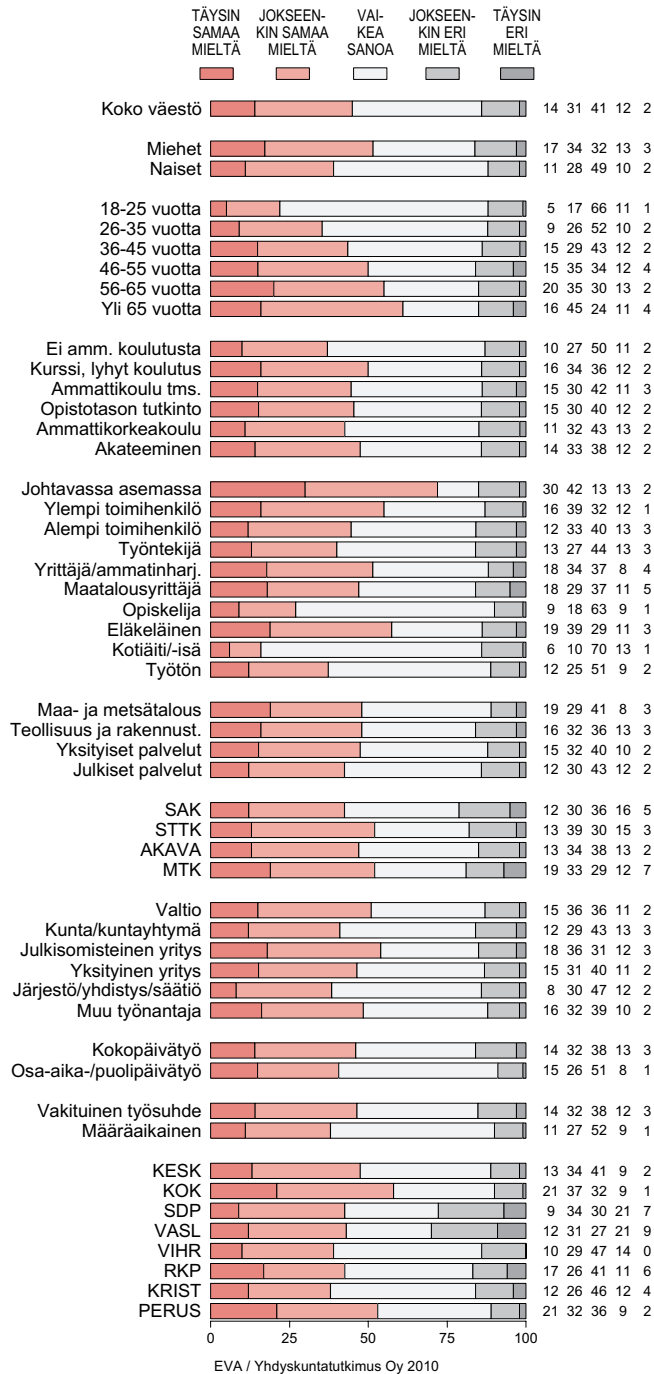
**Kuvio 47. "ELLEI AMMATTIYHDISTYSLIIKKEEN ORGANISAA-
TIOTA JA TOIMINTAA RAKENNETA KOKONAAN
UUELLE POHJALLE, SE EI KYKENE ENÄÄ TULE-
VAISUUDESSA AJAMAAN JÄSENTENSÄ ETUJA" (%).**

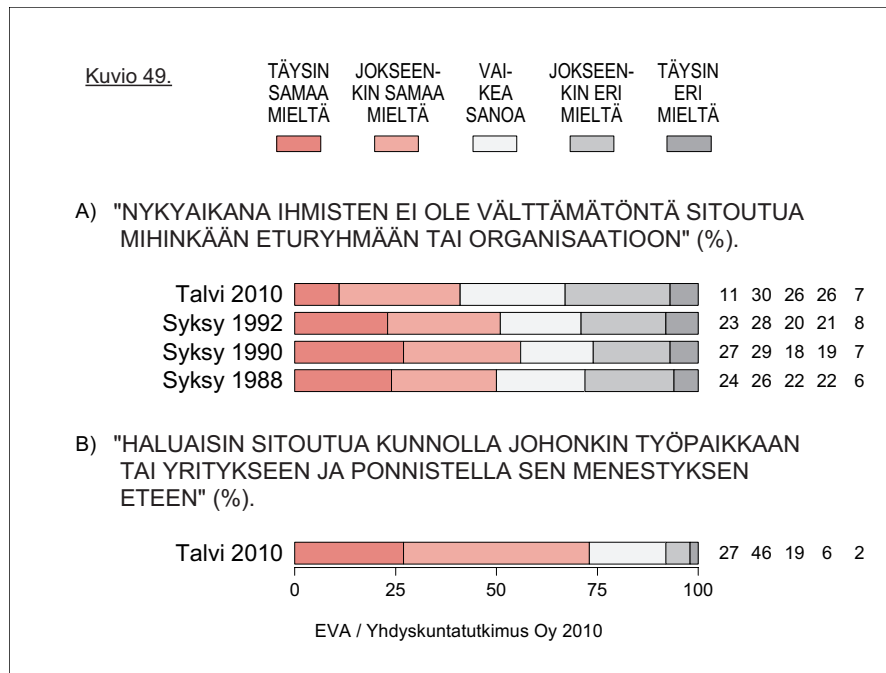

Tulevaisuuden haasteena ei kuitenkaan välttämättä ole kriittisyys etujärjestöjä kohtaan, vaan se, että kilpailevia sitoutumisen kiinnepisteitä on tarjolla useampia. Suomalaisten kiinnostus omaa vapaa-aikaansa kohtaan on kasvussa, minkä lisäksi peräti kolme neljäsosaa (73 %) ilmoittaa, että he haluaisivat sitoutua kunnolla johonkin työpaikkaan ja ponnistella sen menestyksen eteen (**kuvio 49b**). Yksi mahdollinen tähän liittyvä seuraus on, että paikallinen sopiminen valtaa tulevaisuudessa lisää alaa. Edellisessä luvussa todettiin, että seitsemän kymmenestä (71 %) pitää tätä todennäköisenä kehityskulkuna. Vaikka kyseessä ei olekaan paikallisen sopimisen yleistymistä koskeva toive – vaan pelkkä arvio siitä, mitä tuleman pitää – on huomionarvoista, että ammatillisten keskusjärjestöjen jäsenten kannat eivät poikkea väestön keskiarvosta.

Yksi ay-liikkeen sisäisistä muutoksista on ollut sen jäsenistön koulutustason nousu, joka on nähty yhtenä ay-liikkeen perinteisten ajattelumallien ja toimintatapojen uudistusvoimana. Mitään nopeaa palkansaajaliikkeen ”keskiluokkaistumista” tuskin kuitenkaan on odotettavissa, sillä jo monta kertaa kuolleeksi julistettu luokkakäsitys näyttäisi yhä olevan voimissaan yhtenä suomalaisten identiteetin jäsentäjänä. Työväenluokkaan samaistuu suomalaisista nyt viidennes (21 %), keskiluokkaan hieman yli joka toinen (55 %), loppujen (24 %) ilmoittaessa jäävänsä mieluiten luokittelun ulkopuolelle. Keskiluokkaan identifioi-

Kuvio 48. "Ei ammattiyhdistysliikkeen organisaatiota ja toimintaa rakenneta kokonaan uudelle pohjalle, se ei kykene enää tulevaisuudessa ajamaan jäsentensä etuja" (%).

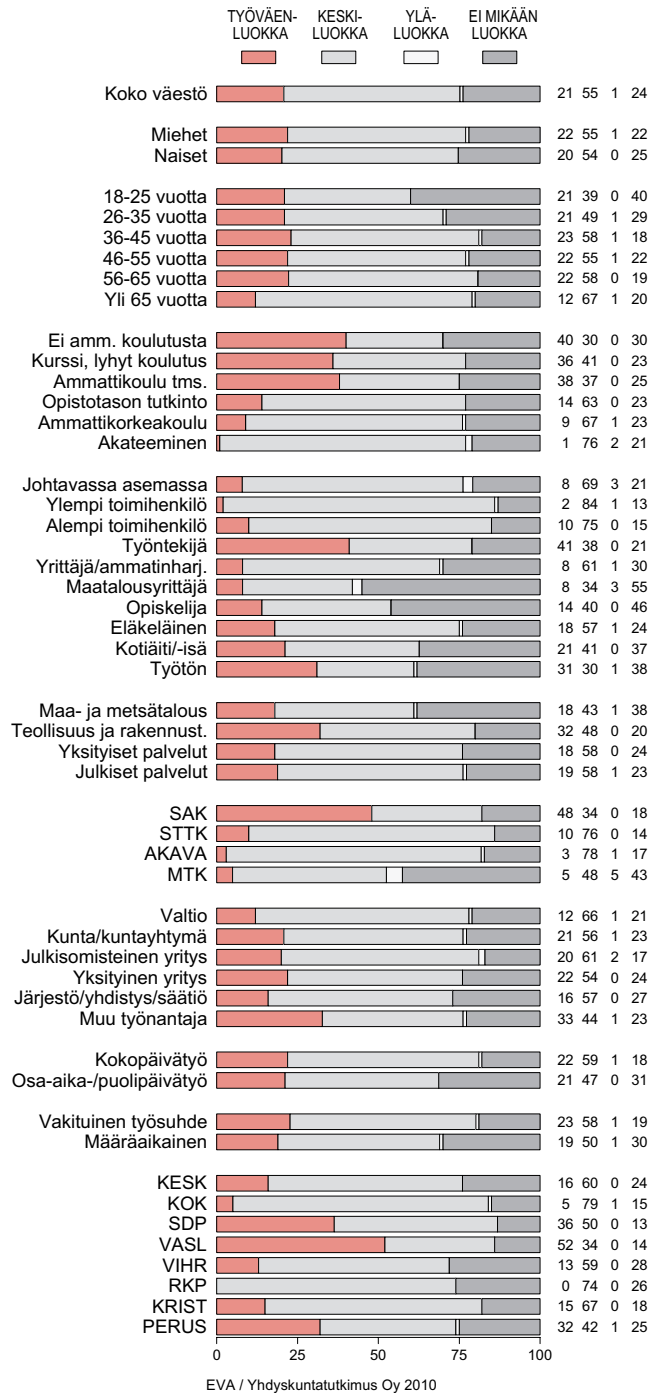

tuvien osuus on kasvanut läpi EVAn tutkimusten yli neljännesvuosisadan mittaisen historian, mutta ryhmän kasvu on tapahtunut ”luokattomien”, ei työväenluokan kustannuksella. Ajoittaisista vaihteluistaan huolimatta on työväenluokkaan samaistuvien osuus pitänyt pintansa vuosikymmenien läpi ja on tänään yhtä suuri kuin 1980-luvun mittauksissa.

Suomalaisten tuoreimmasta ”luokkakuvasta” nähdään, että työväenluokkaan samaistuvia löytyy miltei jokaisesta väestöryhmästä, eniten kuitenkin sen perinteisistä viiteryhmistä: Vasemmistoliittoa äänestävästä, SAK:n jäsenistä, vähemmän koulutetuista sekä työntekijöiden väestöryhmästä (**kuvio 50**). Perussuomalaisia äänestävästä työväenluokkaan samaistuu lähes yhtä moni kuin Sosiaalidemokraattien kannattajista. Puolueiden kannattajaryhmissä vähiten työväenluokkaan samaistuvia löydetään Kokoomusta ja RKP:tä äänestävästä. Toimihenkilöväestön on tiedetty samaistuvan lähinnä keskiluokkaan, mutta sen työväenluokkaisuus on sekä absoluuttisesti että muihin ryhmiin vertaillen yllättävänkin vähäistä.

Kuvio 50. LUOKKASAMAISTUMINEN VÄESTÖRYHMITÄIN (%).

5.4 HEI, ME PIDENNETÄÄN TYÖURIA!

”Työssä olevat joutuvat nykyään olemaan työpaikoilla tiukoilla, koska työntekijöitä on vähän. Niska limassa saa painaa, ja sitten toiset ovat työttömänä. Nuoria on työttömänä ja eläkeikää vaan nostetaan. Miten nuoret saisivat työkokemusta ja töitä? Ristiriitainen juttu. Pitkään työelämässä olleet eläkkeelle haluavat pitää päästää; eläkepäivistäkin pitää saada/keritä nauttia.”

”Minusta on selvää, että eläkeikä nousee. Nyt täytyy pitää huolta työyhteisön hyvinvoinnista. Työn pitää tuottaa mielihyvää ja mukavia ihmissuhteita. Nuoret saatava aktiivisiksi, pois SOSSUN luukulta ja äidinhelmoista!”

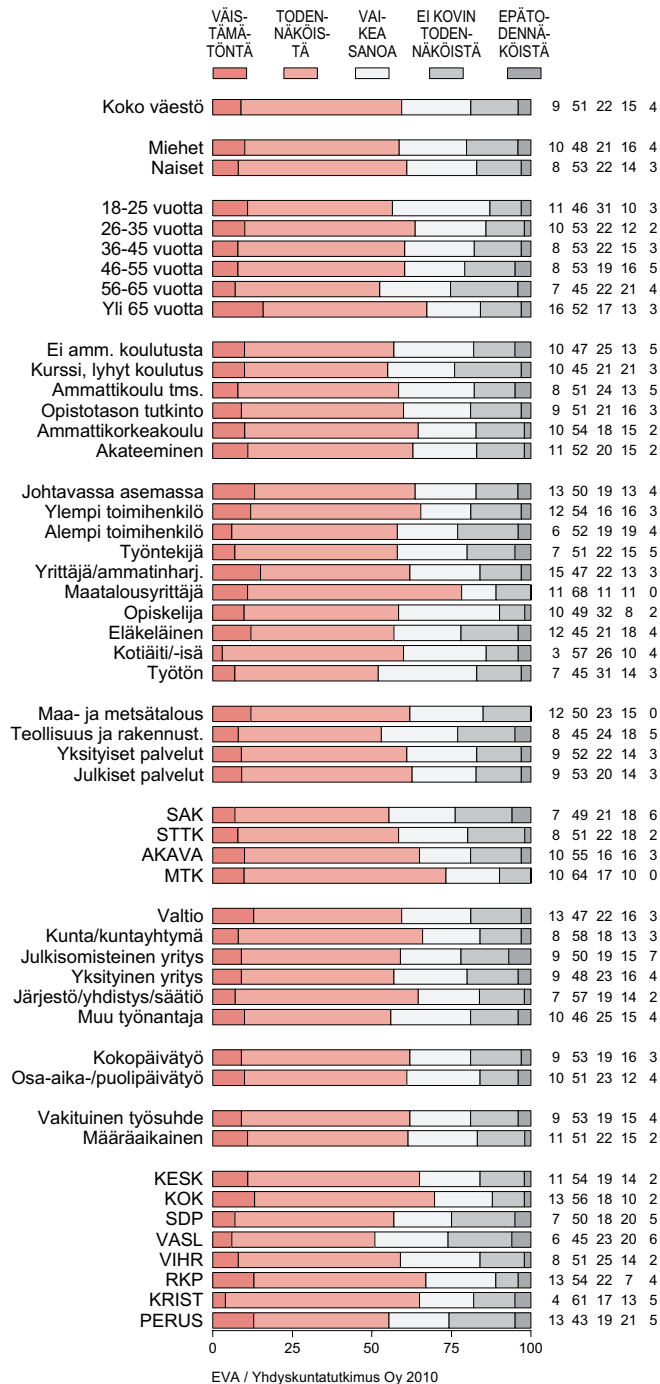
Monista vastaajien omaehtoisista kommentteista huokuu ihmetys viime aikoina työurien pidentämisestä käytyä keskustelua kohtaan. Ikääntyneiden ei uskota jaksavan tehdä nykyistä pidempiä työuria. Hämmennystä lisää myös se, että julkisuudessa esitetyt vaateet ikääntyneiden jatkamisesta töissä osuivat tilanteeseen, jossa työttömyys kasvaa ja etenkin monet nuoret ovat vailla töitä.

Toisaalta enemmistön odotuksena kuitenkin on, että työurat lopulta pitenevät – haluttiinpa sitä tai ei. Edellä todettiin, että kuusi kymmenestä (60 %) näkee todennäköiseksi, että ikääntyneet jatkavat jo lähitulevaisuudessa työelämässä merkittävästi nykyistä pidempään. Väestöryhmittäisestä erittelystä nähdään, että tulevaisuudenkuva on varsin yhtenäinen kaikissa väestöryhmissä, jos kohta porvaripuolueita äänestävät pitävät sitä vielä todennäköisempänä kuin vasemmistoa, Vihreitä tai Perussuomalaisia äänestävät (**kuvio 51**).

Kiintoisaa on myös, että yli 65-vuotiaista reilut kaksi kolmasosaa (68 %) ennakoii työurien merkittävää pidentymistä. Ryhmän kannat ovat sikäli mielenkiintoisia, että se on turvallisesti jo eläkkeellä olevana ainoa väestöryhmä, joita voidaan pitää asian suhteen suhteellisen puolueettomina tarkkailijoina. Kysymys työurien jatkamisesta ei koske heitä. Eniten kysymys kivistaa toiseksi vanhinta, pääosin eläkeiän kynnyksellä olevista koostuvaa ikäryhmää (56–65 -vuotiaat).

Jotta työurien pidentäminen ylipäänsä voisi onnistua, pitää asian faktisten edellytysten – ikääntyneiden työkunnon – luonnollisesti olla

Kuvio 51. TYÖELÄMÄN KEHITYS: IKÄÄNTYNEET JATKAVALT JATKAVALT TYÖELÄMÄSSÄ MERKITTÄVÄSTI NYKYISTÄ PIDEMPÄÄN (%).

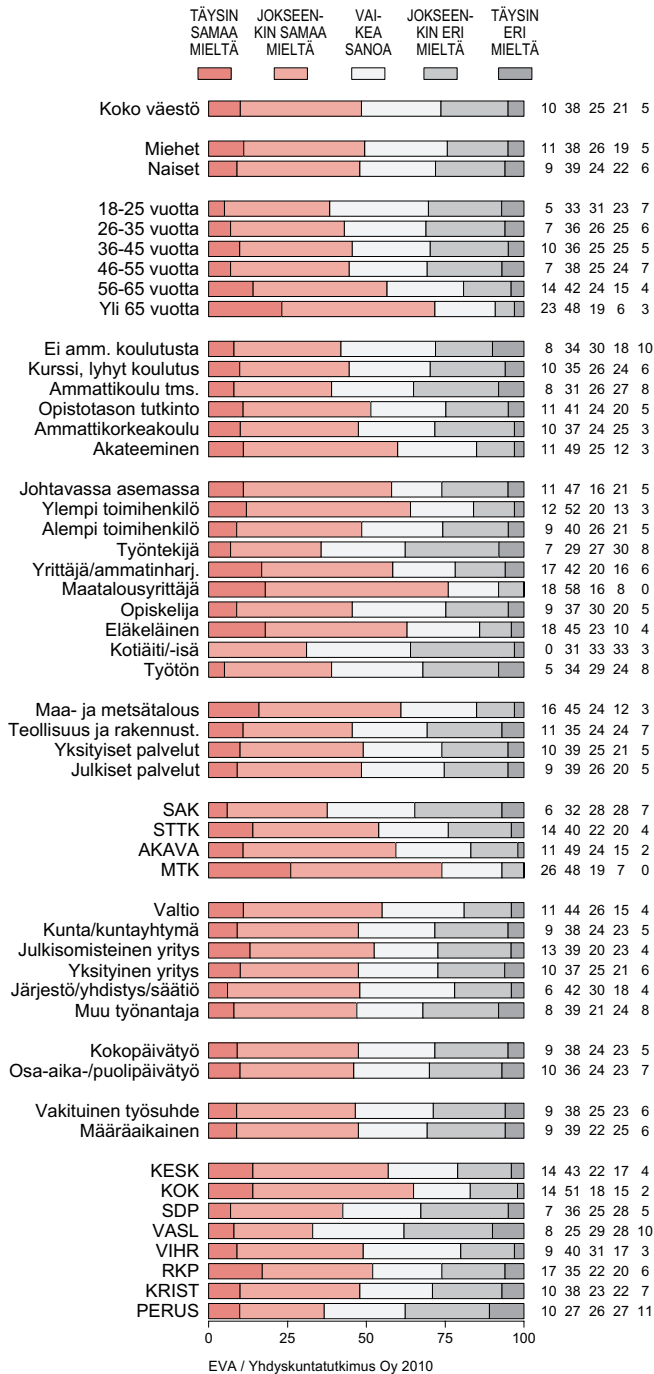
muutoksen edellyttämällä tasolla. Noin joka toisen (48 %) mielestä monet tämän päivän eläkeläisistä ovat niin hyväkuntoisia, että he voisivat vielä hyvinkin tehdä töitä (**kuvio 52**). Asian kiistää joka neljäs (26 %) . Eläkkeellä olevat ja eläkeikää lähestyvät näkevät seniorien kunnon paljon positiivisemmassa valossa kuin nuoremmat ikäluokat. Tämä kielii siitä, että väittämää tulkitaan usealla eri tavalla: Siinä voi-kin nähdä eläkeläisten faktista työkuntoa arvioivan merkityksen ohella myös sukupolvien välistä työnjakoa ja oikeudenmukaisuutta koskevia ja lisäksi vielä niin edunvalvonta- kuin päivänpoliittisiakin merkitysulottuvuuksia. Siksi ei ole yllätys, että porvarillisia päähallituspuolueita äänestävät näkevät eläkeläisten työkunnon olennaisesti vasemmistopuolueiden kannattajia parempana.

Lähestyttäessä asiakokonaisuutta toisesta näkökulmasta nähdään, että suomalaisten mielestä varttuneemmilla työntekijöillä olisi vielä paljonkin annettavaa työelämälle. Seitsemän kymmenestä (72 %) katsoo, että ikääntyvien työntekijöiden työpanosta aliarvostetaan maassamme suotta (**kuvio 53**). Eri mieltä on vain yksi kymmenestä (11 %). Käsitksissä havaitaan voimakas lineaarinen ikäriippuvuus. Jos kohta enemmistö nuorimmistakin kritisoi kyseistä ”ikärasismia”, vanhimmissa ikäryhmissä asia nähdään liki itsestäänselvyytenä.

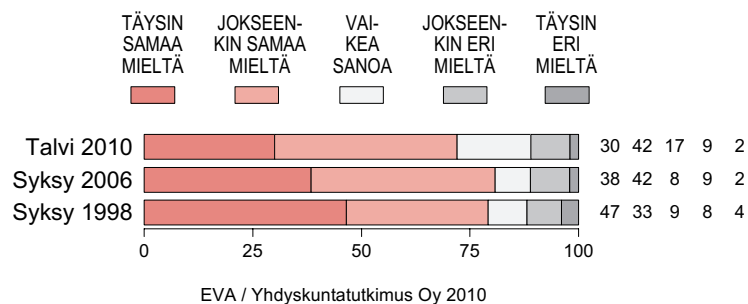
Keskustelu työurien jatkamisesta saattaakin – monien muiden sävyjensä ohella – merkitä myös käännettä keskustelulle ikääntyvien antaman työpanoksen arvosta. Aiemmin tätä keskustelua on leimannut puhe ikärasismista ja ikääntyvien putsamisesta työttömyyskortistoon tai varhaiseläkeputkiin. Nyt ikääntyneitä kuitenkin tarvitaan ja työpanoksen ohella myös ikääntyneiden ”hiljainen tieto” – ajan mittaan kerääntynyt kokemusperäinen osaaminen – kiinnostaa. Käsitkset ikääntyneiden työpanoksen aliarvostuksesta ovatkin vähentyneet jonkin verran edellisistä mittauskerroista.

Ikääntyneiden mahdollisesti hyvä työkunto tai heidän työpanoksensa arvostus eivät kuitenkaan tarkoita sitä, että suomalaisista löytyisi merkittävää valmiutta lykätä eläkkeelle jäämistään. Tätä kuvastaa muun muassa se, että vain viidenneksen (20 %) mielestä maassamme pääsee ennaikaiselle eläkkeelle liian helposti (**kuvio 54a**). Joka toinen (51 %) kiistää asian. Tylyimmän tyrmäyksen ehdotelma saa vasemmistopuolueita äänestäviltä ja palkansaajaväestöltä. Teesi torjutaan kuitenkin nyt hillitymmin kuin vuosituhanen alkuvuosina. Aiempaa useampi

Kuvio 52. "Monet tämän päivän eläkeläisistä ovat niin hyväkuntoisia, että he voisivat hyvinkin tehdä vielä työtä" (%).

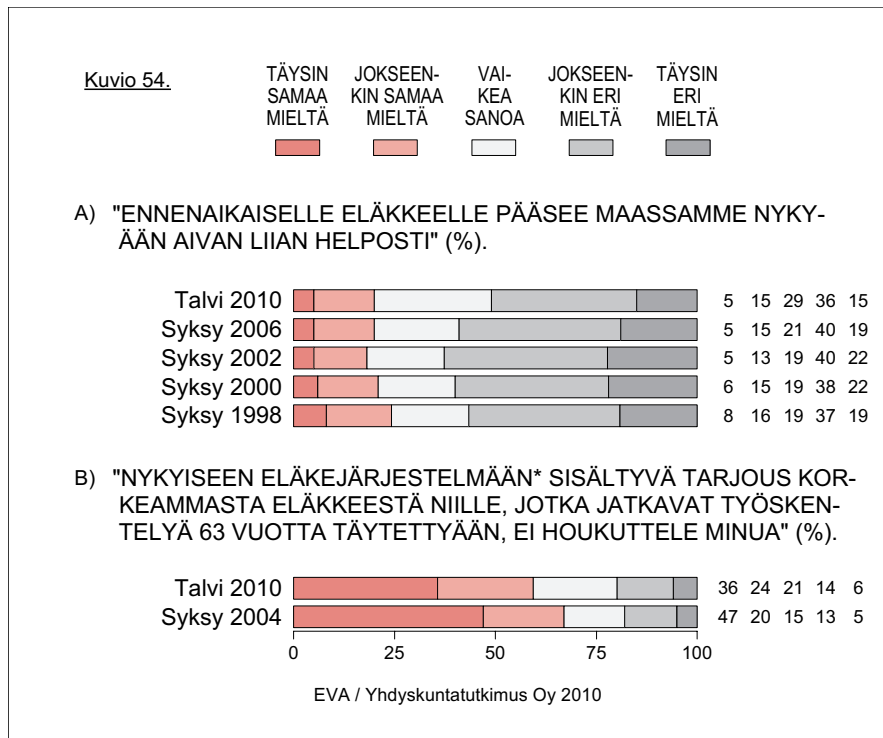
Kuvio 53. "IKÄÄNTYVIEN TYÖNTEKIJÖIDEN TYÖPANOSTA ALI-ARVOSTETAAN SUOMESSA SUOTTA" (%).

on myös jäänyt – mahdollisesti julkisen keskustelun hämmentämänä – pohtimaan kantojaan asiaan.

Joidenkin mielestä keskustelu eläkeiän kaavamaisesta siirtämisestä on ollut liioiteltua, sillä jo nykyisen eläkejärjestelmän ominaisuudet saattaisivat riittää keskimääräisen eläköitymisiän nostoon. Yksi nykyjärjestelmän instrumenteista on kannustin, joka lupaa niin sanotun ”superkattuman” kautta korkeampaa eläkettä niille, jotka jatkavat työntekoa 63 vuoden iän saavutettuaan. Porkkanaan ei kuitenkaan näyttäisi jäävän suurempia puremajälkiä. Lähes kuusi kymmenestä (60 %) ilmoittaa, ettei superkattuma houkuttele heitä (**kuvio 54b**). Eläkepäiviään korkeampaa eläkettä vastaan uhraamaan valmiita on viidennes (20 %). Kiinnostus ei ole noussut eläkekeskustelun myötä vaan jonkin verran laskenut edellisestä mittauksesta.

Väestöryhmittäisissä tuloksissa esiin tulee jotain tärkeitä eroja (**kuvio 55**). Eläkeiässä olevien ja sitä seuraavaksi lähestyvien ikäryhmät (56–65 ja 46–55 -vuotiaat) ilmaisevat vahvasti haluttomuutensa hyödyntää järjestelyä. Etenkään työntekijät ja alemmat toimihenkilöt eivät syty ajatukselle jatkoajasta. Kiinnostus superkattumaa kohtaan näyttäisi kuitenkin kasvavan koulutus- ja tulotason myötä sekä yrittäjäväestön keskuudessa. Mitenkään innostuneeksi asennoituminen ei kuitenkaan osoittaudu missään väestöryhmässä.

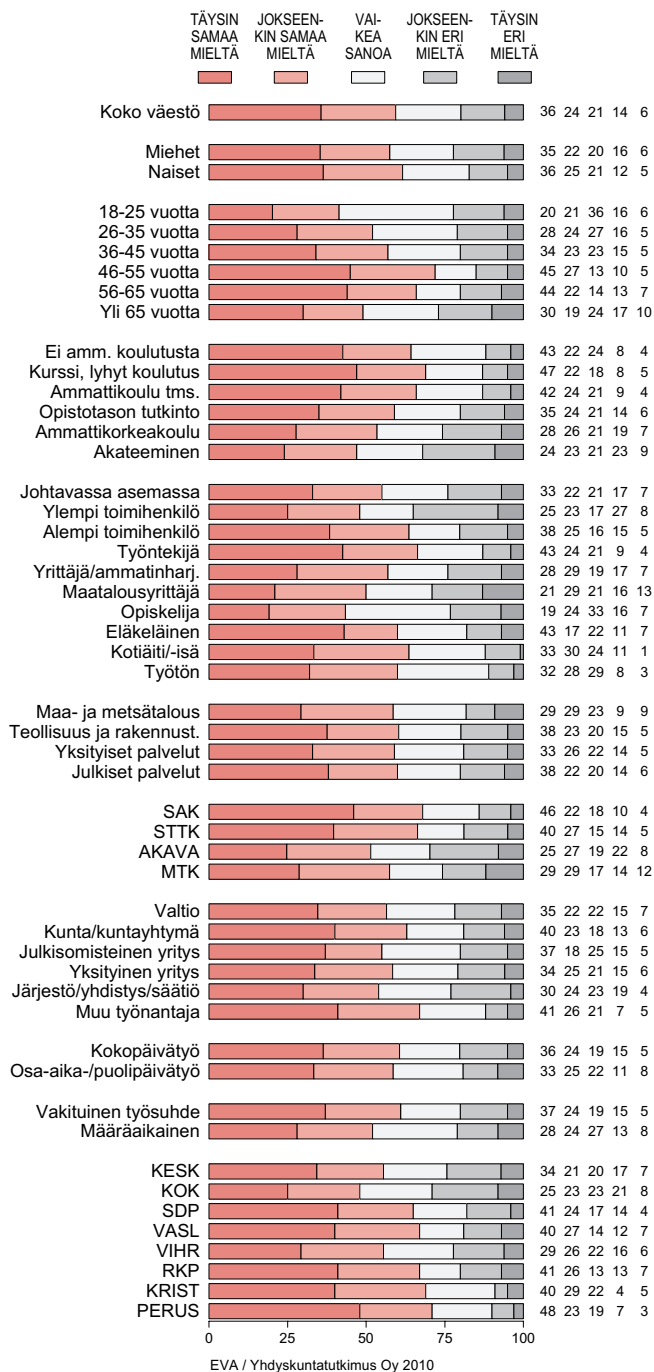
*Vuonna 2004 kysymysmuotona oli: "Eläkeuudistukseen sisältyvä tarjous...".

Jos eläkeporkkana ei suomalaisia laajemmin kiinnostakaan, osaavat he kuitenkin olettaa että eläkekeppiä on tiedossa. Edellä todettiin (ks. s. 69) , että yhdeksän kymmenestä (89 %) povaa eläke-ehtojen tiukentuvan lähitulevaisuudessa. Arviot ovat harvinaisen yksituumaisia – jopa niin että asiasta saadaan joissakin väestöryhmissä niin sanotusti ”sata-varma” tulos (100 % uskoo kriteerien kiristymiseen).

Työurien jatkamisesta käydyssä keskustelussa monet ovat painottaneet, että työuria tulisi voida pidentää useammasta kohtaa, ei vain niiden loppupäästä. Nuoret pitäisi saada aiemmin mukaan työelämään ja työmarkkinoiden toimivuutta tulisi kohentaa. Työn alueellinen kohtaanto on yksi Suomen työmarkkinoiden Akilleen kantapäistä. Avoimet työpaikat sijaitsevat paljolti eri paikkakunnilla ja alueilla kuin työttömät.

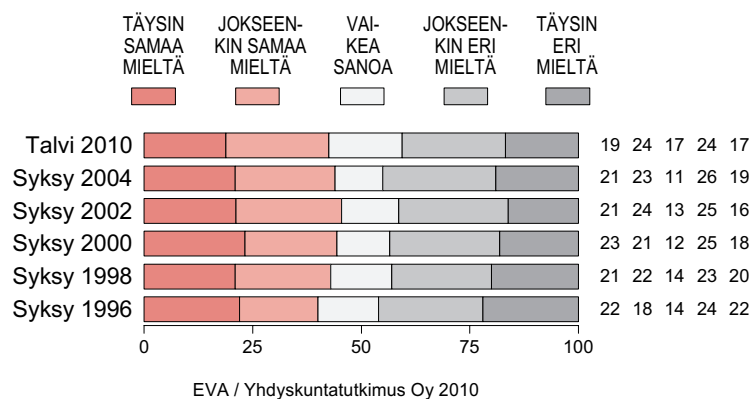
Ovatko suomalaiset sitten valmiita muutamaan työn perässä? Vastaus kuuluu: ovat ja eivät. Reilut neljä kymmenestä (43 %) ilmoittaa ole-

Kuvio 55. "Nykyiseen eläkejärjestelmään sisältyvä tarjous korkeammasta eläkkeestä niille, jotka jatkavat työskentelyä 63 vuotta täytettyään, ei houkuttele minua" (%).

vansa niin kiintynyt omaan asuinseutuunsa, ettei muuttaisi minnekään muualle (**kuvio 56**). Toisaalta lähes yhtä moni (41 %) ilmaisee valmiutensa liikkua työn perässä. Muuttovalmius vähenee iän myötä ja kasvaa koulutustason noustessa. Jos oletetaan että työttömyys on suurinta syrjäseuduilla ja avoimet työpaikat sijaitsevat kaupungeissa, näyttää ongelmalliselta, että muuttohalukkuus pienenee asuinkunnan pienetessä. Ilmiötä voidaan tosin osin selittää elinkeino- ja ammattirakenteen eroilla, mitkä tekevät ymmärrettäväksi esimerkiksi maatalousväestön muuttohaluttomuuden. Viljelijöistä vain yksi kymmenestä olisi halukas paketoimaan pellot – tietäen, että tätä pakettia ei voi viedä mukanaan. Entä nuoret sitten? Heidän kohdallaan opiskeluaikojen lyhentäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä muun muassa oppisopimuskoulutuksen edistäminen on nostettu keinoiksi, joilla työhön kiinnittymistä voitaisiin edistää. On kuitenkin myös syytä ottaa huomioon edellä raportissa esiin tuodut havainnot siitä että nuorten työhön liittyvät arvot ja asenteet vaikuttaisivat olevan jossain määrin erilaisia kuin vanhemmilla ikäluokilla. Työ merkitsee heille vähemmän kuin vanhemmille

Kuvio 56. "OLEN KIINNITTYNUT OMAAN ASUINSEUTUUNI NIIN, ETTEN EDES TYÖTÄ SAADAKSENI MUUTTAISI MIHINKÄÄN MUUALLE" (%)*.

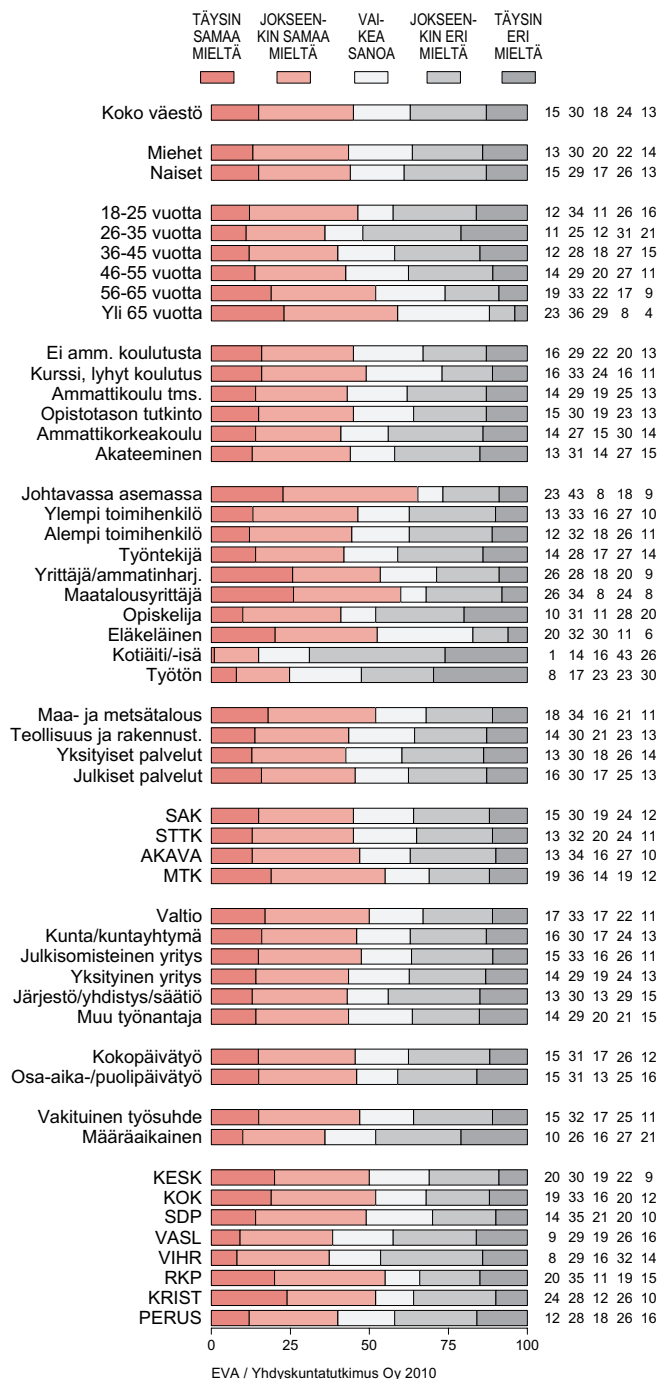
*Kysymysmuoto muuttunut. Ilmaisui 'edes työtä saadakseni' ei sisällynyt ennen vuotta 2010 toteutettuihin mittauksiin.

ja heidän vapaa-ajan arvostuksensa on korostetun suurta verrattuna vanhempiin ikäluokkiin.

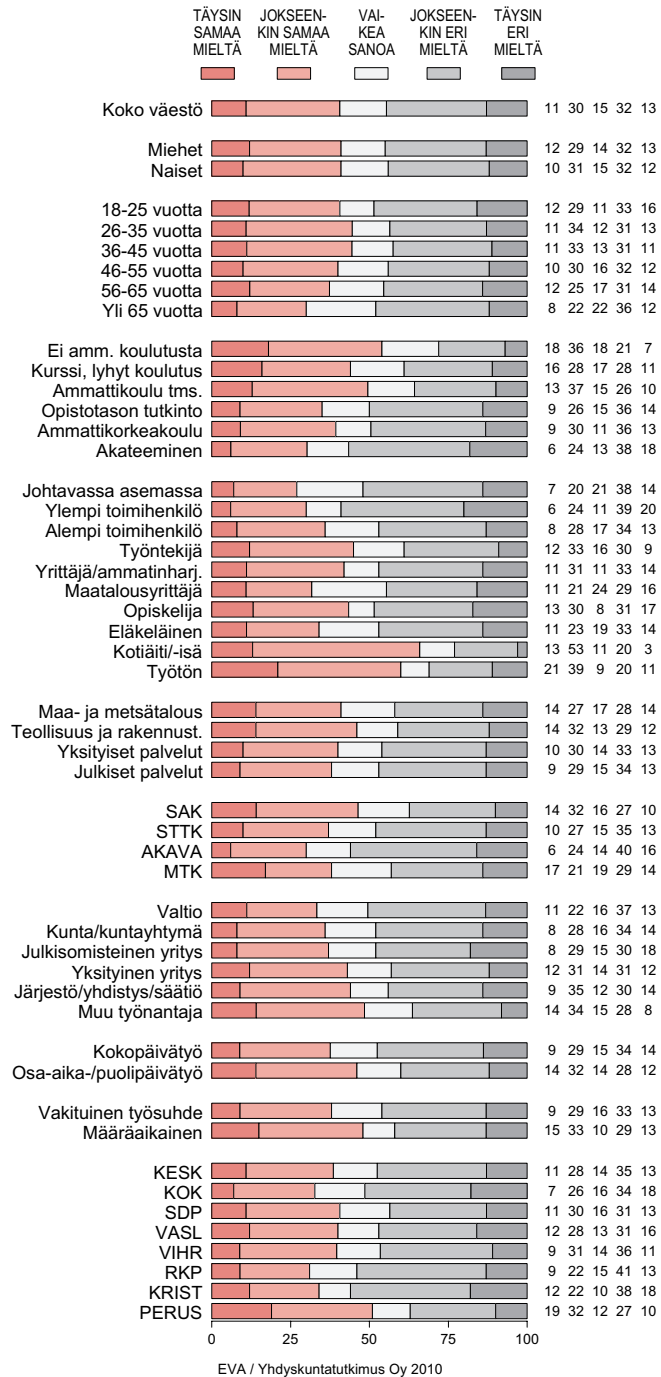
Kuitenkin johtopäätös, että nuoret suoranaisesti välttelisivät työtä – ainakaan sen enempää kuin muu väestö keskimäärin – olisi ilmeisen hätiköity. Koko väestöstä vajaa puolet (45 %) ilmoittaa olevansa valmis ottamaan vastaan mitä tahansa työtä, jos vaihtoehtona olisi työttömyys (**kuvio 57**). Tarjouksesta kieltäytyy lähes yhtä moni (37 %). Tuloksen tulkinta – ovatko suomalaiset työtä vieroksuvia vai eivät – riippuu siitä kuinka kirjaimellisesti lausuma ”mitä tahansa työtä” otetaan. Joka tapauksessa nuorimman ikäryhmän (18-25v) kannat muodostuvat käytännössä samanlaisiksi kuin kansalaisten keskimäärin. Nuorehkojen (26-35v) näkyvää nirsoutta puolestaan selittänevät ainakin osin elämäntilanteeseen liittyvät tekijät.

Samankaltaisia, mutta kuvaajaltaan käänteisiä tuloksia tuottaa teesi, jonka mukaan työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu (**kuvio 58**). Väittämään yhtyy ja sen torjuu lähes yhtä moni (41 % ja 45 %). Vahvimmin työttömyyttä karsastavat koulutetut sekä paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevat. Vastausten ikäryhmittäinen vaihtelu on vähäisempää kuin ammattiryhmien tai eri koulutustason omaavien välillä. Näyttäisikin siltä, että nuorison yleisen hätyyttelemisen sijaan enemmän huomiota tulisi kiinnittää eri tavoin syrjäytyneiden ja työttömien aktivointiin.

Kuvio 57. "Olisin valmis ottamaan vastaan mitä tahansa työtä, jos vaihtoehtona olisi työttömyys" (%).

Kuvio 58. "Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu" (%).

TAUSTATIETOJA TUTKIMUKSESTA

Raportin tulokset perustuvat 3 172 henkilön antamiin vastauksiin. Tiedot on kerätty 19.1.–26.2.2010 välisenä aikana. Vastaajat edustavat koko maan (pl. Ahvenanmaa) 18–70 -vuotiasta väestöä. Vaikka tutkimuksen pääteemana on suhtautuminen työhön, kohdehenkilöinä ovat kaikki suomalaiset, eivät vain työssä olevat.

Tämänkertainen aineisto poikkeaa EVAn tutkimussarjojen aiemmista aineistoista sikäli, että se rakentuu kahdesta erillisestä osa-aineistosta. Pääaineistona on Taloustutkimus Oyn internet-paneelilla kerätty 2 048 henkilön aineisto (vastausaika 19.1.–1.2.2010). Tätä täydentää EVA-tutkimusten perinteinen, Yhdyskuntatutkimus Oyn kirjallisenä kyselynä postitse keräämä, väestörekisteriotantaan perustuva aineisto. Tämä data kerättiin aikavälillä 27.1.–26.2.2010 ja siihen kuuluu 1 124 henkilöä. Molemmat aineistot perustuvat eksaktisti samaan kysymyksenasetteluun.

Kahden aineistolähteen käytössä oli kyse osin metodisesta kokeesta. Menettelyllä haluttiin selvittää miten nopeasti kansainvälisestikin yleistymässä oleva, kustannustehokkaaksi koettu paneelitekniikka – silloin kun sitä pyritään käyttämään tutkimuksellisesti hiotusti – täyttää perinteisten tiedonkeruumenetelmien tehtävän. Tulosten kuten väestörakennetietojenkin vertailu kertoi siinä määrin pitkälle menevästä yhdenmukaisuudesta, että aineistot voitiin yhdistää yhdeksi datamatriisiksi. Selkeän ristiriitaisia signaaleja ei saatu sen paremmin uudesta kysymysaineuksesta kuin aineistoon osin testitarkoituksessa sisällytetyistä, tutkimussarjassa kauan mukana olleita seurantamittareistaan.

Koska minkään kahden mittauksen – edes samalla metodilla samaan aikaan suoritettujen – tulokset eivät kuitenkaan koskaan ole tarkasti samoja, mainittu yhdenmukaisuus tulee ymmärtää suhteelliseksi. Tutkimuksen aiemmasta poikkeava tekninen toteutus on täten paikallaan ottaa huomioon raportissa kuvattujen suhtautumismuutosten arvioinnissa. Varauma koskee lähinnä muutosten suuruutta, ei suoranaisesti niiden suuntaa. Internet-pohjainen aineisto viittasi keskimäärin hie-

man suurempiin asennemuutoksiin kuin kyselyaineisto. Kuitenkaan sille, kumpi tieto on oikeampi, ei ole olemassa pätevää todennuskeinoja. Yhdistetyssä aineistossa tuloserot tasoittuvat, joskin suuremman datan suuntaan painottuen.

Vastaajajoukon suuruuden perusteella laskettu tulosten luottamusväli eli ns. virhemarginaali on koko aineiston tasolla jakauman muodosta (saadun prosenttiluvun suuruudesta) riippuen 1-2 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Osaryhmittäisissä tuloksissa marginaali on suurempi, ryhmäkoosta riippuen (esimerkiksi noin sadan hengen ryhmässä luottamusväli on 3-10 prosenttiyksikköä; sääntö pätee luonnollisesti kaikkiin surveyaineistoihin). Tutkimuksen kyselylomake suorine vastausjakaumineen esitetään raportin liitteenä.

Keruuteknisten tekijöiden ohella tutkimus poikkeaa myös muulla tavoin EVA-tutkimusten traditiosta. Kyseessä on enemmänkin (työteemaan) teemallisesti kohdennettu erillistutkimus kuin kumpaankaan seurantatutkimussarjaan (vuodesta 1984 jatkuneet kansalliset arvo- ja asennetutkimukset ja 1992 käynnistyneet EU-asenteita ja maamme kansainvälistä asemaa kartoittavat mittaukset) suoraan liittyvä jatko-osa. Koska aineisto kuitenkin sisältää joukon ensin mainitun sarjan mittareita, on se lähempänä sitä. Kysymysaineistoon sisällytettiin lisäksi muutamia mittareita Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan ja Nuorisotutkimusverkoston julkaisemasta Nuorisobarometrasta. Nyt kerätty aineisto on myös aiempia sisällöllisesti suppeampi (kuuden sivun kyselylomakkeen sijasta käytössä oli nelisivuinen lomake). Erona aiempaan oli niin ikään tutkimuksen yksikielisyys, so. keruussa käytettiin ainoastaan suomenkielistä kyselylomaketta.

Aiempien EVA-aineistojen tapaan nyt kerätty aineisto luovutetaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon (FSD, Tampereen yliopisto). Tietoaarkisto luovuttaa aineistoja edelleen tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön. FSD:n käyttötilastojen perusteella EVAn aineistot ovat kuuluneet jo pitkään arkiston kysytyimpiin aineistoihin. Niitä on hyödynnetty ja hyödynnetään parhaillaan lukuisissa akateemisissa tutkimushankkeissa eri korkeakouluissa Suomessa ja ulkomailla.

LIITE: KYSELYLOMAKE VASTAUSJAKAUMINEEN

Suomalaiset, työ ja tulevaisuus

Tutkimus kansalaismielipiteestä 2010

Pyydämme Teitä vastaamaan jokaiseen kysymykseen rengastamalla sen vaihtoehdon, joka vastaa Teidän henkilökohtaista mielipidettänne.

Esimerkki vastauksen merkitsemistavasta: 1 **2** 3

1. Mitä mieltä olette seuraavista työelämää ja yhteiskuntaa koskevista väittämistä?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Työpaikkojen pitäminen Suomessa on maamme lähitulevaisuuden suurin haaste	49	39	07	05	00
Naiset ja miehet ovat Suomessa nykyisin riittävän tasa-arvoisia	12	39	13	30	05
Suomalaisilla työpaikoilla työskennellään nykyisin ylikerroksilla ja niin kovan paineen alla, että monet ihmiset palavat enneaikaisesti loppuun	40	42	11	06	01
Nykyiseen eläkejärjestelmään sisältyvä tarjous korkeammasta eläkkeestä niille, jotka jatkavat työskentelyä 63 vuotta täytettyään, ei houkuttele minua	36	24	21	14	06
Ikääntyvien työntekijöiden työpanosta aliarvostetaan Suomessa suotta	30	42	17	09	02
Korkea tulovero vähentää työhalujani	17	29	21	24	08
Olin valmis tinkimään palkastani, mikäli työaikaa lyhennettäisiin ja saisin enemmän vapaa-aikaa	12	28	22	24	14
Nyky-yhteiskunnassa ei voi elää luottavaisin mielin, koska työpaikan ja toimeentulon voi menettää aivan yhtäkkiä	36	40	11	11	02
Ilmastonmuutos on aikamme suurin ympäristöuhka, jonka torjumiseksi on nopeasti ryhdyttävä tehokkaisiin toimiin kaikissa maissa	32	34	17	11	06
Mikäli maassamme suhtauduttaisiin myönteisemmin yrittämiseen, siitä hyötyisi koko yhteiskunta	32	38	23	06	01
Maamme väestön ikääntyminen ja uhaava vähentyminen edellyttävät ulkomaalaisten Suomeen muuton helpottamista	05	20	26	28	21
Enneaikaiselle eläkkeelle pääsee maassamme nykyään aivan liian helposti	05	15	29	36	15
Mikäli naiset saisivat päättää enemmän työelämässä, siitä hyötyisi koko yhteiskunta	11	28	42	14	05
Ellei ammattiyhdistysliikkeen organisaatiota ja toimintaa rakenneta kokonaan uudelle pohjalle, se ei kykene enää tulevaisuudessa ajamaan jäsentensä etuja	14	31	41	12	02
Valtion pitäisi harjoittaa paljon nykyistä ponnekkaampaa politiikkaa maamme työllisyyden turvaamiseksi	41	41	14	03	01
Yrittäjänä toimimiseen liittyy Suomessa niin suuria maksuja ja riskejä, että 'vain hullu' ryhtyy turvallisen palkkatyön sijasta yrittäjäksi	19	36	23	18	04
Suomalaisten varauksellinen suhtautuminen ulkomaalaisia kohtaan on viisasta varovaisuutta, ei tietämättömyyttä tai rasismia	22	35	15	20	07
Saaste- ja ympäristöongelmien vähentämiseksi olen valmis tinkimään omasta elintasostani	13	44	23	14	05
Olen kiinnittynyt omaan asuinseutuuni niin, etten edes työtä saadakseni muuttaisi mihinkään muualle	19	24	17	24	17
Ulkomaalaisten lisääntyvä muutto Suomeen tuo maahamme hyödyllisiä kansainvälisiä vaikutteita	07	33	24	24	13
Markkinavoimat ohjaavat liikaa suomalaisen yhteiskunnan toimintaa	26	41	23	09	01
Ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun	09	30	20	32	09
Monet tämän päivän eläkeläisistä ovat niin hyväkuntoisia, että he voisivat hyvinkin tehdä vielä työtä	10	38	25	21	05
Puhe kiireen lisääntymisestä on hölynpölyä, sillä ihmisillä on aivan riittävästi aikaa, jos sen vain käyttää oikein	10	27	13	34	16
Työssä menestyminen on pitkälti itsestä ja omasta asenteesta kiinni	24	49	10	15	02
Olen tyytyväinen työhöni nykyisen työnantajani palveluksessa	26	39	21	09	04

(jatkuu...)	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Taluskriisi ei ole maassamme ohi, vaan edessä ovat vielä paljon vaikeammat ajat	13	34	37	14	01
Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu	11	30	15	32	13
Nykyaikana ihmisten ei ole välttämätöntä sitoutua mihinkään eturyhmään tai organisaatioon	11	30	26	26	07
Työllisyys ei nyky-Suomessa riipu niinkään valtion toimista vaan ennen kaikkea yritysten menestyksestä	11	38	27	20	03
Hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitäminen ei ole mahdollista ilman vahvaa talouskasvua	12	41	24	20	03
Haluaisin sitoutua kunnolla johonkin työpaikkaan tai yritykseen ja ponnistella sen menestyksen eteen	27	46	19	06	02
Markkinatalous toimii Suomessa nykyisin hyvin kaikkien kansalaisten parhaaksi	02	13	32	37	17
Olin valmis ottamaan vastaan mitä tahansa työtä, jos vaihtoehtona olisi työttömyys	15	30	18	24	13
Ei ole mitään syytä, miksi yrittäjiä pitäisi verottaa kevyemmin kuin palkansaajia	15	25	27	24	09
Työ on tärkein osa ihmisen elämänsisältöä	17	30	10	28	15
Työelämässä menestymiseen tarvitaan ennen muuta hyvää onnea	05	22	20	43	11

2. Kuinka tärkeitä Teille ovat seuraavat työn/työpaikan ominaisuudet?

	Erittäin tärkeä	Tärkeä	Melko tärkeä	Ei kovin tärkeä	Ei lainkaan	En osaa sanoa
Työ on kokopäivätyö	38	33	16	10	03	01
Työn ja vapaa-ajan joustava yhteensovittaminen on mahdollista	34	42	19	04	00	01
Työllä on merkitystä / sitä tehdään hyvän ja tärkeän asian eteen	31	41	20	07	01	01
Työajat ovat säännölliset eikä töitä tarvitse viedä kotiin	34	30	19	12	03	01
Esimies on innostava ja reilu	47	38	12	02	00	01
Työsuhte on vakinainen	54	29	11	04	01	01
Työssä voi toteuttaa itseään	36	40	18	05	00	01
Hyviin työsuorituksiin kannustetaan ja niistä palkitaan rahalla	28	38	23	09	01	01
Työnantajan ja esimiesteni arvot vastaavat omiani	22	40	25	09	02	02
Työ on sosiaalisesti arvostettua / sillä on korkea status	08	20	28	31	11	02
Työpaikka on turvattu ja varma	46	35	14	04	00	01
Työ on mielenkiintoista	48	39	11	01	00	00
Työstä saatu korvaus / palkka on korkea	14	32	38	13	01	01
Työpaikalla on hyvä henki ja viihtyisä työympäristö	53	37	09	01	00	01
Työpaikka tarjoaa hyvät etenemismahdollisuudet uralla	14	31	31	20	04	01
Työajat ovat joustavia ja töitä voi tehdä myös etätöinä	14	25	28	24	06	03

3. Jakaantuuko ajankäyttönne eri elämänaikuiden kesken toivomallanne tavalla, vai haluaisitteko muuttaa sitä jollakin tavoin?

	Haluaisin käyttää aikaani...			En osaa sanoa
	Nykyistä enemmän	Kuten nykyisin	Nykyistä vähemmän	
Ansiotyöhön	12	59	23	06
Kotitöihin	14	73	11	03
Perheen parissa toimimiseen	36	59	01	04
Ystäviin ja tuttaviiin	43	54	01	02
Vapaa-ajan harrastuksiin	46	51	01	02
Yleishyödylliseen tai yhteiskunnalliseen toimintaan	13	62	10	15

4. Mitä ansiotyö merkitsee Teille henkilökohtaisesti? Mikäli ette ole työssä (enää, vielä tai olette tilapäisesti pois), vastatkaa niiden kokemusten ja käsitysten mukaan, jotka Teille on asiasta muodostunut.

	Hyvin suuressa määrin	Pal- jol- ti	Jossa- kin määrin	Ei juuri- kaan	Ei lain- kaan	En osaa sanoa
Vain keinoa toimeentulon hankkimiseksi	18	37	34	08	02	01
Keinoa rahoittaa muita aktiviteetteja, joista olen todella kiinnostunut	14	33	36	12	02	01
Jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle kuuluvaa velvollisuutta (verot ym.)	10	26	39	18	06	01
Itsearvostuksen merkittävintä lähdeä/oman identiteetin ylläpitämistä	14	35	32	13	04	02
Arjen rutiinia, joka ei herätä suuria tunteita mihinkään suuntaan	05	19	38	26	09	02
Mahdollisuutta päteä, 'olla jotain', saada onnistumisen kokemuksia	07	26	36	22	08	01
Työnteon suurta itseisarvoa, työ on ihmisen kunnia	08	23	32	24	10	02
Pakopaikkaa muun elämän vaatimuksilta	01	05	14	35	43	02
Ammatillista kehittymistä, oman osaamispääoman kartuttamista	16	36	34	09	03	01
Pelkkää liikesuhdetta, työnantaja ostaa työni ja minä myyn	04	09	27	33	23	03
Välttämätöntä pahaa, pakkopullaa jota on pureksittava	03	06	20	31	38	02
Yhteenkuuluvuutta työnantajaa/työyhteisöä kohtaan	04	25	43	20	05	02
Jatkuvaa rääkkiä, fyysistä tai henkistä rasitusta	03	06	20	32	37	02
Mieluisaa toimintaa, johon osallistuisin vaikka en rahaa tarvitsisikaan	03	12	31	26	25	03
Hyviä ihmissuhteita, tärkeää toveruutta/kaveruutta	12	34	40	10	03	01
Epäoikeudenmukaisia kohtelua, perusteetonta vähättelyä	02	04	12	30	49	04
Alinomaisia muutoksia ja niistä aiheutuvaa turvattomuutta	04	09	26	33	25	03
Etuoikeutta saada olla mukana toimimassa yhteiseksi hyväksi	09	26	36	18	08	03

5. Kuinka todennäköisenä Te pidätte seuraavien töitä ja työelämää koskevien kehitysilmiöiden etenemistä maassamme lähivuosien aikana?

	Väistä- mätöntä	Todennä- köistä	Vaikea sanoa	Ei kovin todennäk.	Epätoden- näköistä
Varmat, 'elinikäiset' työpaikat loppuvat vähitellen kokonaan	14	58	15	11	01
Osapäivätyö lisääntyy suhteessa kokopäivätyöhön	13	70	12	05	01
Ay-liikkeen asema ja vaikutusvalta heikkenevät	13	46	31	09	02
Työehdoista aletaan sopia paikallisesti/yrityskohtaisesti	13	58	21	07	01
'Keikka-' ja projektituonteiset työsuhteet (pätkätyöt) yleistyvät	21	69	08	02	00
Yrittäjyydestä tulee yhä useamman vaihtoehto palkkatyölle	08	45	34	12	01
Ihmiset oppivat hyväksymään epävarmuuden työn jatkuvuudesta	11	45	23	17	04
Töistä tulee itsenäisempiä, kiinnostavampia ja henkisesti palkitsevampia	03	18	42	31	06
Naisten osuus johtotehtävissä kasvaa	11	46	30	12	01
Kiire ja stressi lisääntyvät	27	53	16	04	00
Teollisuudessa syntyy merkittävästi uusia työpaikkoja	01	08	33	48	10
Palvelualoilla syntyy merkittävästi uusia työpaikkoja	09	54	24	12	02
Eläke-ehdot tiukentuvat	30	59	10	01	00
Työpaikkojen ilmapiiri kiristyy/huononee	14	44	33	08	01
Mahdollisuudet valita omat työtehtävät kasvavat	02	15	35	40	08
Ikääntyneet jatkavat työelämässä merkittävästi nykyistä pidempään	09	51	22	15	04

TAUSTATIEDOT AINEISTON TILASTOLLISTA RYHMITTELYÄ VARTEN

Sukupuoli	Ikäryhmä	Asuinkunnan koko	Millainen peruskoulutus Teillä on?
1 Mies	1 18 - 25 vuotta	1 Alle 4 000 asukasta	1 Kansakoulu
2 Nainen	2 26 - 35 vuotta	2 4 000 - 8 000 asukasta	2 Keski- tai peruskoulu
	3 36 - 45 vuotta	3 8 000 - 30 000 asukasta	3 Ylioppilastutkinto
	4 46 - 55 vuotta	4 30 000 - 80 000 asukasta	
	5 56 - 65 vuotta	5 Yli 80 000 asukasta	
	6 Yli 65 vuotta		(jatkuu...)

(jatkuu...)

Ammatillinen koulutuksenne?

- 1 Ei ammatillista koulutusta
- 2 Ammattikurssi, muu lyhyt koul.
- 3 Ammattikoulu tai vastaava
- 4 Opistotasoinen ammattikoulutus
- 5 Ammattikorkeakoulututkinto
- 6 Yliopisto- tai korkeakoulututkinto

Ammattiryhmä, johon katsotte tällä hetkellä kuuluvanne

- 1 Johtavassa asemassa toisen palv.
- 2 Ylempi toimihenkilö
- 3 Alempi toimihenkilö
- 4 Työntekijä
- 5 Yrittäjä tai yksityinen ammatinharj.
- 6 Maatalousyrittäjä
- 7 Opiskelija
- 8 Eläkeläinen
- 9 Kotiäiti/koti-isä
- 10 Työtön
- 11 Muu

Toimiala, jolla työskentelette tai viimeksi työskentelitte

- 1 Maa- ja metsätalous
- 2 Teollisuus ja rakennustoiminta
- 3 Yksityiset palvelut
- 4 Julkiset palvelut
- 5 En ole ollut mukana työelämässä

Jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt, minkä puolueen ehdokasta äänestäisitte?

- 1 KESK
- 2 KOK
- 3 SDP
- 4 Vasemmistoliitto
- 5 Vihreät
- 6 RKP
- 7 Kristillisdemokraatit
- 8 Perussuomalaiset
- 9 Jokin muu puolue tai ryhmittymä
- 10 En äänestäisi lainkaan
- 11 En osaa sanoa
- 12 En halua sanoa

Maakunta, jonka alueella asutte

- 1 Uusimaa
- 2 Itä-Uusimaa
- 3 Varsinais-Suomi
- 4 Satakunta
- 5 Häme
- 6 Pirkanmaa
- 7 Päijät-Häme
- 8 Kymenlaakso
- 9 Etelä-Karjala
- 10 Etelä-Savo
- 11 Pohjois-Savo
- 12 Pohjois-Karjala
- 13 Keski-Suomi
- 14 Etelä-Pohjanmaa
- 15 Pohjanmaa (Vaasan rann.)
- 16 Keski-Pohjanmaa
- 17 Pohjois-Pohjanmaa
- 18 Kainuu
- 19 Lappi

Nykyinen tai viimeisin työnantajanne

- 1 Valtio
- 2 Kunta tai kuntayhtymä
- 3 Valtion tai kunnan omistama yritys
- 4 Yksityinen (tai oma) yritys
- 5 Järjestö, yhdistys tai säätiö
- 6 Jokin muu työnantaja
- 7 En ole ollut mukana työelämässä

Jos työnantajanne on/oli yritys, onko kyseessä pörssiyritys?

- 1 Kyllä
- 2 Ei

Jos olette työssä, oletteko

- 1 Kokopäivätyössä
- 2 Puolipäivätyössä
- 3 Osa-aikatyössä
- 4 Muu työaikaamuoto

Jos olette työssä, onko työsuhteenne

- 1 Vakituinen
- 2 Määräaikainen

Kuuluttako johonkin ammatilliseen keskusjärjestöön?

- 1 En kuulu
- 2 Kyllä, keskusjärjestöni on:
 - a) SAK
 - b) STTK
 - c) Akava
 - d) MTK

Mihin yhteiskuntaluokkaan katsotte lähinnä kuuluvanne

- 1 Työväenluokkaan
- 2 Alempaan keskiluokkaan
- 3 Keskiluokkaan
- 4 Ylempään keskiluokkaan
- 5 Yläluokkaan
- 6 En katso kuuluvani mihinkään luokkaan

KOMMENTTEJA? Seuraavaan voitte kirjoittaa mitä tahansa näkemyksiänne työstä ja työelämästä tai tästä tutkimuksesta. Kaikki mielipiteet ovat tervetulleita ja arvokkaita!

KIITOKSET VAIVANNÄÖSTÄ!
Palauttakaa tämä lomake oheisessa kirjekuoressa.